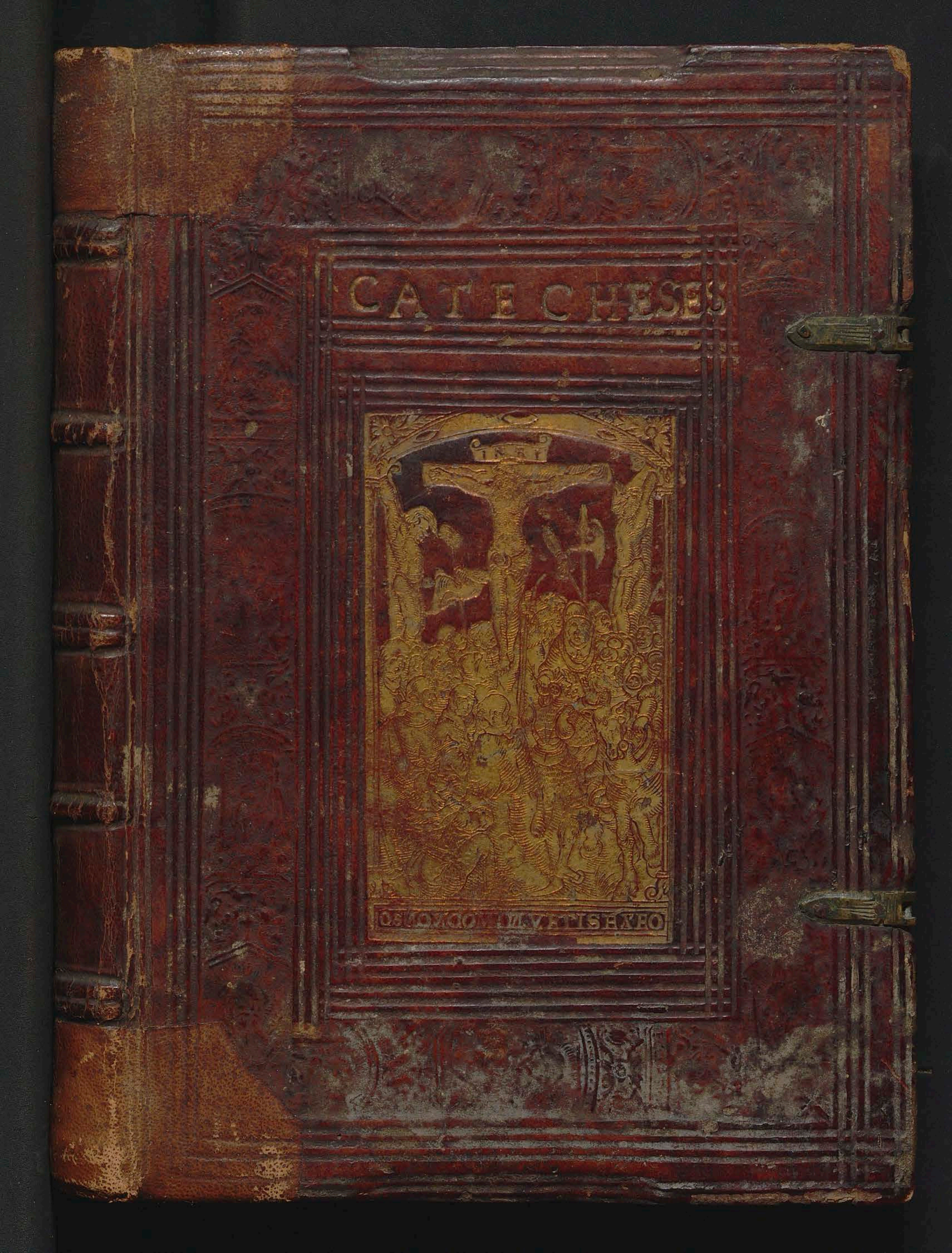

CATECHESES
INRI

CATECHESES SIVE INSTITVTIONES DVODECIM,

De ſeptem Sacramentis, & Sacrificio Miſſæ, & de funebribus Exequiis.

AVTHORE
Martino Cromero.

AD VTILITATEM PARO-
chorum & aliorum Sacerdotum, in Polonicam Germanicamq́; linguam conuerſæ.

CRACOVIAE,
In Officina Nicolai Scharffenbergeri.

ORDO CATHECHESIVM.

PRAEFATIO AVthoris ad Lectorem.

On minus verè, quàm sapienter scriptũ reliquit Paulus Apostolus: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiãt in nobis. Cui adstipulans Augustinus: Valde sunt, inquit, vtiles Ecclesiæ hæretici, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendũ carnales, & ad verum aperiendum spirituales catholicos excitando. Id quidem nos etiam ipsa docet experientia. Nemo sanè est, qui non videat, quantum nostro hoc tempore elaborent permulti pii viri: vt vel lucis aliquid fidei Christianæ afferant, vel disciplinã Ecclesiasticam instaurent, vel pietatem deniqꝫ superioris temporis Episcoporum atqꝫ Pastorum incuria quasi rubigine obductam eliment, cultumqꝫ Diuinũ nitori pristino reddant, hæreticorum importunitate, ne dicam intemperiis, excitati. Licèt nec modò desint, qui aliis quibusdam (atqꝫ vtinam non alienis prorsus à professione sua) studiis delectati, nihil aut non multum sua referre existiment: quid & quomodo siue credatur, siue agatur ab iis, quorum curam susceperũt. Atqꝫ vtinam non etiam alant ij temeritatem hæreticorum & audaciam. Sed hos indulgere genio suo, communisqꝫ domini à nuptiis reuersuri aduentum expectare sinamus. In nostra quidem Polonia tales nulli

1. Corin. xi.

Aug. de vera religi.

Lucæ 12.

ſunt fortaſsis. Sūt aūt, qui nauiter in illo ſtadio currāt atq; aliis quoq; ad currend' ſecū calcar addant. E qbus aliàs fortaſsis alios, nunc ad id, quod agitur: vnum nomino, virum omni laude cumulatū, Staniſlaum Carncouium Vuladiſlauieñ Epiſcopum: qui cum primū maturo laudatiſsimi Regis noſtri SIGiſmundi Augusti iudicio Epiſcopus factus eſt, nihil antiquius habuit, quàm ea magno animo & graui iudicio aggredi: quibus gregem ſuum in fide orthodoxa confirmaret, & ad pietatem inflammaret, luporum inſidias ab eo depelleret, ſocios & adminiſtros ſuos Parochos ad ea ipſa munera ſecum peragenda inſtructiores redderet, & quæcunq; ad munus ſuum Paſtorale pertinere arbitraretur, non præfidens ſibi, aliorumq; iudicia contemnens, (quod ſcioli facere ſolent) ſed cōſultoribus vtens doctis piisq; viris, nec ſumptibus parcens, inter alia pias quaſdam admonitiones, quibus Parochi & alii Sacerdotes in adminiſtrandis ſacramentis ad populum vterentur, lingua vernacula edidit: et ſuadente me, cuius ille iudicio nōnihil tribuit, latina quoq; edere in animum induxit. Cumq; aliis grauibus Reipub. negociis in Pruſsia, ſic volente optimo Rege, diſtineretur, mihi eas recognoſcendas commiſit. Inuidi fateor, homini amiciſſ. verum non tabeſcente illa inuidia, de qua ita Poeta quidam: Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto. Nuſquam recta acies. &c. Nam cum eæ admonitiones piè quidem & bono iudicio

Sapien. 6.
Ouid. lib. 2 Metamor.

conſcriptæ, prolixiores tamen, quàm ferunt ſacramentorum adminiſtrandorum tempora, eſſe viderentur: ſumpto in manus calamo breuiores alias, & auribus multorum, temporibusq; accommodatas exaraui: nõ vt hæ illas de gradu dimouerent, ſed vt vtrisq; editis, vtris mallent Parochi & cæteri ſacerdotes arbitratu ſuo quisq;, & pro ratione temporum vterentur. Quin concitato ſemel impetu animi ſtudioq; binæ nobis de Pœnitẽtia, Euchariſtia, & Matrimonio eadem de cauſa natæ ſunt: vt ne ſemper chorda oberretur eadem, vt ait ille, cum faſtidio audientium. Et quoniam Carnouianæ illæ de iis modo ſacramentis perſequuntur, quæ à Presbyteris adminiſtrantur: viſum eſt mihi, nec reliqua duo, quorum adminiſtrationem Epiſcopi ſibi iure ſuo peculiariter vendicant, prætermittere: vt de iis quoq; admoneatur & inſtruatur populus, non circa ipſam quidem adminiſtrationem, ſed pro concionibus. Quas de iis vel obiter aliquãtò antè inſtitui expedit. Quo conſilio decem illis duas etiam alias adiecimus, nimirum de Sacrificio Miſſæ, & de Funebribus exequiis. Quibus de rebus, religione etiam ſacris, vſu verò quotidianis ferme in Eccleſia Catholica inſtructiorem, quàm eſt fortaſsis, plebem Chriſtianam eſſe operæprecium eſt, hæreticis eas imprimis inſectantibus, & incontemptum, atq; adeò deteſtationem hominum adducere ſatagentibus. Ita duodecim nobis extitere Catecheſes. Sic enim eas Cyrilli Ieroſolymitani Epi

Horat. in arte Poetica.

tani Episcopi doctissimi & sanctissimi exemplo, appellare libuit. Nec multum, opinor, aberrarit: si quis eas etiam mystagogicas, vt ille suas, vocauerit. Spero laborem hunc nostrum neq; vigilantissimo meiq; amantiss. Episcopo ingratum, neq; vulgo Sacerdotum inutilem fore. Cum autem Cardinalis ampliss. & omnibus numeris ornatissimus Stanislaus Hosius anno superiori Romam proficiscens, voluntate & iudicio præstantissimi Regis nostri me Episcopæ Varmiensi pro se absente administrandæ, minimè cupientem, imò abnuentem etiam præfecerit: non alienum ab officio meo fore existimaui, si has ipsas Catecheses Germanica quoq; & Polonica lingua loqui facerem, Parochorum huius Diœceseos vel minus ociosorum, vel segniorum laboris leuandi gratia: & ad vtilitatem eorum, si qui forte è vulgo legere ipsi eas volent: quandoquidem vtraq; ea lingua ex æquo fere vsitata est in hac Diœcesi, & in cætera Prussia. Nec abs re fuerit cum hic, tum in aliis Diœcesibus, si quæ vel his vel aliis quibusuis eiusdemmodi Catechesibus, siue admonitionibus & institutionibus vtendum sibi esse putarint, præstitui Parochis & Concionatoribus certos dies: quibus populo ad templa & sacra congregato vnam ex iis, cuius argumentum ad quamq; diem accōmodarum sit, è superiori loco recitent, verbis etiam & sententiis, si videbitur, amplificatam. Velut de Baptismo, secunda vel tertia die Paschæ & Pentecostes: qui-

1569. 18. Aug.

quibus temporibus aqua Baptiſmi publicè ritu ſolenni conſecratur. De Confirmatione, itidem aliqua de tribus feſtis diebus Pentecoſtes. De Pœnitentia, prima vel ſecunda Dominica Quadrageſimæ, & die Sancti Ioannis Baptiſtæ. De Euchariſtia, die Cœnæ Domini, & Dominica intra Octauam S. Corporis Chriſti. De extrema vnctione, die S. Philippi & Iacobi Apoſtolorum, & aliqua dominica Adueutus domini. De ſacramento Ordinis, Dominica, vel alia die feſta proxima ante quatuor, vt vocant, tempora, et publicam ordinum collationem. De matrimonio, Dominica poſt octauas Epiphaniæ: quando Euangelium de nuptiis in Chana Galileæ factis recitatur. De ſacrificio Miſsę Dominica prima poſt octauam Corporis Chriſti, & die S. Ioannis Euangeliſtæ. De funebribus exequiis, die Animarum, et Dominica, qua recitari ſolet Euangelium: Ibat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naim. Luc. 7. Ita conſuletur populo iuxta ac Sacerdotibus, qui in ipſa Sacramentorum adminiſtratione non ſemper longioribus ſermonibus vacare poſſunt. Hæc ego piè, non ambitioſè. Si quis melius quid excogitauerit, non inuidebo: imò amplectar lubens. Bene vale. Heilsbergæ pridie Pentecoſtes. Anno Domini, 1570.

CATECHESIS PRIMA, DE BAPTISMO.

RATRES CHARISSIMI, quicunq; hic nunc siue pietatis studio, siue infantis huius parentumq; eius honoris gratia congregati estis, sepositis iocis, colloquijs, & cogitationibus profanis, sedulò animaduertere debetis, quid hic nunc agatur. Neq; enim existimare debetis, inanes hic aut ioculares cæremonias exhiberi. Res magnę, admirabiles, diuinę, salutares aguntur: & conuenientibus verbo Dei, Christiq; Iesu Magistri ac Seruatoris nostri exemplo actionibus & mysterijs repræsentantur. Quorum explicationem alijs temporibus pro concione publica auditis, & audietis. Nunc ita rem paucis accipite.

¶ Puer hic non tam nostro ministerio, quàm ope Ioan. 1.
diuina & gratia Christi Domini, qui per nos baptizat, Rom. 8.
è seruitute Diaboli peccato originali contracta Ephes. 1.
in libertatem & adoptionem filiorum Dei regenera- Rom. 6.
tur: è veteri Adam in nouam creaturam transforma- Ephes. 4.
tur: mundo moritur, cum Christo sepelitur & resur- Colos. 2.
git, Christumq; induitur: ex iniusto iustus; ex hoste Galat. 3.
amicus Dei constituitur; alienus dudum, iam sanctę Rom. 5.
2. Cor. 5.

Christi Iesu Ecclesię incorporatur, & ad nostrã San-
Tit. 3. Ephes. 5. ctorumq́ omnium cõmunionem aggregatur: ac per
Ezech. 11. Spiritum sanctũ & ipse sanctificatur, corq́ mundum
1. Petr. 3. & gratiam in Præceptis Dei ambulandi accipit: ma-
Tit. 3. ximorum deniq́ eiusdem clementissimi Dei benefi-
Rom. 5. ciorum particeps, vitæq́ æternę & regni Cœlestis hæ-
res efficitur. Cùm enim primorum progenitorum
nostrorum culpa & inobedientia genus humanum o-
mne gratia DEI conditoris & immensis beneficijs,
quibus initio ornatum fuit, excidisset, & in potesta-
tem Diaboli incidisset, mortiq́ & exitio æterno ob-
noxium factum esset, nec vlla salutis spes alicunde
Lu. 1. ipsi affulgeret: Deus Opt. Max. (cuius misericordia
Rom. 5. à progenie in progenies) misertus eius, per Filij sui v-
nigeniti diram mortem ex omnibus illis malis id e-
ruit, sibiq́ reconciliauit, & maioribus etiam benefi-
cijs cumulauit, per eum ipsum Filium eiusdem secum
in diuinitate essentię, potestatis, sapientię, bonitatisq́
Ioan. 16. legem Euangelicam sanciens: vt quicunq́ salutem &
Mar. 16. omnia illa beneficia eius adipisci vellet, crederet in
Math. 28. eum, & in nomine vnius Dei Patris, & Filij, & Spi-
ritus sancti baptizaretur: hoc est ex aqua & Spiritu
Ioan. 3. Ephes. 5. sancto regeneraretur, & in corpus Christi (membrũ
1. Cor. 6. eius & sponsę eius Ecclesię Catholicę factus) coale-
sceret, atq́ ita cum eo & in eo supra memoratorum
bonorum particeps fieret. Hoc igitur, siue adeò hæc
omnia talia ac tanta diuina beneficia nostro (qui li-
cèt

cèt indigni discipulorum Christi, quibus hoc ille exequendum mandauit, vice fungimur) ministerio nunc in hunc puerum conferuntur: quę in vos olim simili actione collata sunt. Et quamuis hic vsum rationis non habens non credat, tamen in hoc quoq; mirifica Dei erga nos benignitas apparet: quòd per hoc Sacramentum Baptismi (quod fidei Sacramentum appellatur) in fide Ecclesię susceptum infundit is per Spiritum sanctum ei nihil tale sentienti Fidē, Spem, & Charitatem, suo tempore cùm puer ad vsum rationis peruenerit sese prolaturas: & mundatum ab originali peccato & in gratiam receptum, promissorum suorum consortem eum facit: vt nō sit dubitandum, nihilo minus conferre ei Baptismum, quàm confert adulto credenti. Quod si non baptizaretur, ira Dei æternumq; supplicium maneret super eum: nec posset intrare in regnum cœlorum, secundum Christi ipsius asseuerationem. Ioan. 3. Proinde iam inde ab Apostolicis temporibus in Ecclesia Christi baptizari solent infantes: quemadmodum ex aliquot sacrę Scripturę locis apparet: vbi legimus, quosdam ab Apostolis Act. 16. baptizatos esse cum tota domo ipsorum: in qua pro- 1. Cor. 1. culdubio infantes quoq; erant. Idemq; testantur Dionisi. cap. 7. SS. Patres, qui fuere tēporibus Apostolicis ꝑpinqui. Eccle. Hier. Gaudere igitur fratres & sorores charissi: & huic, qui Cypr. cū Synodo li. 3. ep. 8. baptizatur, parentibusq; eius congratulari tantum Carth. 5. Syn. Dei beneficium debemus, Deumq; pijs votis orare: Basil. de Bapt. Chri. in Psa. 14.

Atha. in quæst. Respons. 2. August. de verbis Apli ser. 8. & 14. Idē de peccat. mer. et remiss. li. 3. ca. 5. Id' in Io. tra. 4. Idem de Bapt. contra Donat. lib. 4. cap. 24.

vt eum in filiorum suorum numero, innocentiaq; & puritate, quam ipsius gratia modò consequitur, & cuius nos quotidiana aquę benedictę aspersio admonet, conseruet: & ad eam ætatem perducat: qua is fidem eam, quam per susceptores hosce siue patrinos tanquā procurarores & sponsores quodammodo suos statim profitebitur, ipse per se constanter & intrepidè profiteatur, atq; confiteatur: & gratia Dei magis ac magis indies augeatur, Spe, Charitate, & omnibus virtutibus cumulatus, donec occurrat in virum perfectum: deniq; post piè & iustè transactam, quoad DEO placuerit, in hoc seculo vitam, eius ipsius Dei gratia & clementia promissam & præparatam sibi sempiternam vitā & gloriam adipiscatur. Cuius vtinam nos quoq; fiamus participes. Amen.

Ad hunc modum allocutus adstantes Presbyter, ad agenda ea, quæ in libro Agendorū conscripta sunt, progredietur.

Poterit tamen nonnunquam loco huius Catecheseos explicare ritus & cæremonias Baptismi e prolixioribus Catechesibus.

Poterit etiam ex hac Præfatione vsq; ad illum locum, Puer hic, omittere.

CATECHESIS SECVNDA, DE CONFIRMATIONE.

Im=

DE CONFIRMATIONE.

MPERTITVRVS EST (hoc vel illo die) Episcopus Confirmationis Sacramentum. Proinde qui eo nondum initiati sunt, & habent iam vsum rationis siue annos discretionis, adsint: vel ab ijs, qui curam ipsorum habent, adducantur, vt eius fiant participes: & quidem cum reuerentia atque deuotione, confessi, si fieri potest, peccata sua: quò non solùm Sacramentũ, sed etiam vim & efficientiam eius percipiant. Neque enim existimare debet quisquam, inanem & iocularem eam esse cæremoniam. Sacramẽtum est sacrosanctum, sicut Baptismus, vt ait Augustinus: ab ipso Christo Domino institutum, ab Apostolis eius acceptum & administratum, in Catholica omnium temporum Ecclesia reuerenter vsitatum, veluti gratię diuinę & Spiritus sancti obsignatio. Vnde etiam Consignatio à Clemente Romano, ab Alexandrino autem beatum Signaculum, à Cypriano Sanctificatio, à Tertuliano benedicta Vnctio appellatur. Hanc enim Spiritus sancti missio visibilis in discipulos Christi die Pentecostes repræsentauit, quã ipse eis Christus in cœlum ascendens promiserat dicens: Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Hanc Paulus significauit, cum scriberet Ephesiis: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: quemadmodum ex-

Augu. cõn lit. Petil. lib. 2. capit. 104.

Cle: Ro. ep. 4. Cle. Al. strõ. 2. Cypr. de ablutione pedum. Tert. de Bapt.

Luc. 24.

Ephes. 4.

Ambr. de ijs, q myst: init. ca. 7 & de sacra. li. 3. ca. 2. Act. 8. & 19. Euſ. Pap. ep. 3. Clem. ep. 4. Dionyſ. Hier. Eccle. cap: 4. Fabi. ep. 2. ad Episco. orient.

ponit D. Ambroſius. Hæc eſt illa manuum impoſitio: qua Petrus & Ioannes Samaritanis à Philippo Euangeliſta baptizatis, Paulus autem 12 ferè viris Epheſi Spiritum ſanctum cõtulerunt. Obſeruate aũt, fratres chariſs. quòd non ſatis erat eos baptizatos eſſe: niſi per hoc etiam manuum Impoſitionis ſiue Cõfirmationis Sacramẽtum Spiritum ſanctum acciperent: nec id à Philippo aut quibuſuis baptizandi poteſtatem habentibus conferri potuiſſe, ſed primorum Apoſtolorum opus fuiſſe. Itaq; etiam nunc ij ſoli huius Sacramenti adminiſtrandi ius habent, qui in Apoſtolorum loca ſucceſſerunt: nempe Epiſcopi. Et eſt id neceſſarium cuilibet: non quidem vt Chriſtianus, ſed vt perfectus Chriſtianus ſit (niſi id adipiſci non poſſit) quemadmodum D. Clemens Petri diſcipulus & in Pontificatu ſucceſſor è ſententia eiuſdem Petri & cæterorum Apoſtolorum, ac vt ipſe affirmat ipſius Domini præcepto, memorię prodidit. Ac ſolius quidem impoſitionis manuum mentionem faciunt Lucas in Actis Apoſtolorum, & Clemens: ſed Chriſmatis quoq; ſacri vſum iam inde ab Apoſtolicis tẽporibus fuiſſe in Eccleſia, teſtis eſt Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus. Quod etiam Chriſtus ipſum in vltima Cœna conſecraſſe, & ritum eius Apoſtolos docuiſſe, Fabianus 19 poſt D. Petrum Papa memorat. Et eſt id accomodatum ad ſignificandum effectum huius Sacramenti. Ex oleo nanq;, quod lætitię

& alacritatis efficiens est, & Balsamo quod suauiss. odoris est putredinemq; prohibet, Chrisma conficitur. Hæc autem bona Spiritus sancti gratia, quę per hoc Sacramentum non solùm significatur verumetiã infunditur, in homine operatur. Vnde & Christus ipse oleo lætitię siue exultationis vnctus esse dicitur: quod Petrus Spiritum sanctum interpretatur. Et sapientia, siue ea est idem Christus, siue sponsa eius Ecclesia, prædicat, se sicut Balsamum aromatizans odorem dedisse. Paulus item nos Christi bonum odorẽ esse ait: Quod fit per sanctificationem & sanctimoniam vitę, quam idem Spiritus sanctus operatur in nobis. Confertur quidem nobis Spiritus sanctus etiam in Baptismo: sed ibi & in fonte, vt Melchiadis sancti Papę verbis vtar, plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendũ est: in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnã: in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur. Ac si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia. Hæc ille. Proinde etiam signum crucis Chrismate in fronte ab Episcopo imprimitur: quo admoneatur is, qui confirmatur: se militem esse Christi crucifixi, & alacriter procul omni metu & pudore (cuius vtriusq; sedes frons est)

Psal. 44. Hebr. 1. Act. 10. Eccle. 24. 2. Cor. 2. Melch. ad Episcopos Hisp. concil. to. 1.

est) nomen & fidem Christi non solum verbis, sed etiam vita & moribus vbiuis & semper profiteri debere. Quò etiam illud pertinere videtur, quòd Episcopus ei alapam infligit: vt eum etiam tum ad ferēdas pro Christi nomine contumelias, & quæuis aduersa exerceat. Patrinus autem & susceptor ei adhibetur itidem ac in Baptismo: qui eū instruat & quasi armet, & in fundamentis religionis Christianę instructum esse testetur. Sic igitur, fratres charissimi, de Confirmatione sentire, eamq; reuerenter habere debetis. Nec nisi semel tamen ea suscipienda est. Scribit autem S. Cornelius Papa, & commemorat Eusebius in Historia Ecclesiastica de Nouato hæretico: quòd cum post Baptismum signaculo chrismatis cōsumatus non esset, nec Spiritum S. vnquam potuerit promereri. Atq; ita eum ob id, quòd confirmatus non esset, in hæresim lapsum esse innuit. Vos autem fratres pro ijs, qui confirmandi sunt, Deum orare conuenit: vt ijs non solum sacramentum hoc per ministerium Episcopi, sed etiam vim & efficaciam sacramenti impertire dignetur: & septem Spiritus sancti donis, nimirum spiritu sapientię & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, spiritu scientię & pietatis, & spiritu timoris Domini eos impleat. Quod nobis pariter cum ipsis præstare dignetur Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Amen.

Euse. hist. eccl. li. 3. cap. 33.

Esa. 11.

CATECHESIS TERTIA, DE POENITENTIA.

VQVIDEM, FILI VEL filia charis. per fidem & Baptismũ factus es è seruo Diaboli filius Dei, ex hoste amicus & viuum Ecclesiæ CHristi membrum, remissionemq; peccatorum, nouitatem vitæ, bene agendi facultatem, & maxima quæq; Dei beneficia, spemq; vitæ & fœlicitatis æternæ consecutus es. Sed quoniam immaculatam illam, quam in Baptismo suscepisti, innocentiæ tunicam non seruasti, charitatemq; tuam primam reliquisti, & vel malicia, vel fragilitate humana (seductus à deuotis & capitalibus hostibus omnium nostrûm, Mundo, Carne, & Diabolo) peccatis tuis eum ipsum Deum (qui odit omnes, qui operantur iniquitatem) offendisti: ipse te tua culpa omnibus illis bonis & beneficijs priuasti, & in illud ipsum seruitutis Diabolicæ & mortis exitijq; æterni baratrum miser recidisti. Verum confide, & iacentem te in profundo malorum spe bona erige. Benignissimum habemus Dominum, & Patrem toti us consolationis: qui cum iratus fuerit, misericordiæ recordatur: & sicut initio per Filium suum vnigenitũ nobis inimicis suis seipsum reconciliauit, ita figmen-

Apoca. 2.

2. Cor. 1.
Tob. 3.
2. Cor. 5.
Psal. 102.
Gen. 8.

tum nostrum, & sensum cogitationemq; cordis humani ab adolescentia sua pronam in malum considerans, pari bonitate & infinita clementia per eundem Filium suum aliud huic malo nostro remedium nobis præparauit: quò quotiescunq; & quālibet grauiter peccamus, ipsumq; Deum à nobis alienamus, redire in gratiā ipsius, depulsisq; malis promeritis, ope ipsius recuperare bona ammissa possimus. Ipse enim
Luc. 15. est: qui nos quasi Pater filium prodigum & sua ipsius culpa perditum à longe adspicit, & occurrens clementer ad se reuocat, & reducit: osculo suo & annulo dignatur, & prima stola induit. Id autem remedium est Sacramentum Pœnitentiæ: cuius tu, fili, vel filia, non ignoras tres esse partes, nimirum Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem. Quanquam enim verum est illud diuinum promissum apud Prophetā:
Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua: vult is tamen eum, qui per superbiam & inobedientiam peccat, per humilitatem sese deijcere, erubescentemq; conseruo suo Pastori, eiusue locum tenenti peccata sua confiteri, veniamq; & absolutionem ab eo petere: quemadmodū
Iac. 5. ipse per Apostolum Iacobum præcepit: Confitemini, inquit ille, alterutrum peccata vestra, vt saluemini: quasi non aliter saluandi, quàm per huiusmodi Confessionem. Quin scribit Euangelista IOAnnes, Christum ipsum post resurrectionem suam è mortuis

insufflasse in discipulos suos dicentem: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remissa sunt: Et quorum retinueritis retenta sunt. Remittere autem & retinere nemo potest, quod ignorat: sicut neq; curare aut amputare, neq; soluere aut ligare. Quibus etiam verbis CHRistus idem ijsdem Apostolis & successoribus eorum Ecclesiæ suæ administris eandem, imò ampliorē etiam potestatem contulit: etiamsi ij pietatis & vitæ meritis minus digni sint. Quod itidem fit in cæterorum quoq; Sacramentorum & munerum Ecclesiasticorū administratione: quę non minus rectè & cum vtilitate hominū administrauit Iudas Iscariotes, quamdiu Christum cū cęteris Apostolis secutus est, licèt fur esset: quàm Petrus aut Ioannes. Cum autem ex eorum, ministrorum inquā, Ecclesiæ numero me indignum Pastorem tuum, vel hac in parte vices eius gerentem, secundum ordinationem Ecclesiæ & Prælatorum eius Deus esse voluerit: effare mihi fili, quatenus recordari potes, cum vero & iusto dolore peccata tua: & animæ tuæ vulnera adspicienda curandaq; exhibe. Et quamuis grauia sint & enormia peccata tua: quibus Deum conditorem, redemptorem, & clementiss. Patrem tuum abs te alienasti, proximum tuum læsisti, ac teipsum defœdasti: tamen si verè & ex animo te admissorum pœnitet, & fideliter ea mihi confessus fueris, & in posterum ab ijs & quibusuis alijs peccatis diuina adiuuan-

Ioan. 20.

Math. 18.

te gratia continere te propositũ habueris: non decrit tibi per me à DEO medicina salutaris, absolutio, & consolatio; & si qua in re perplexus es, paterna eruditio, atq; etiam pro commissis peccatis iniungenda à me Satisfactio: quæ est tertia pars Sacramenti. Illud autem mihi admonendus es: per hoc Sacramẽtum rite administratum & susceptũ peccata quidem omnia & reatum eorum statim prorsus deleri, etiam eorum, quæ in Confessione non dissimulando sed per obliuionem ommissa sunt; cæterum pœnas non statim omnes condonari, verum æternas temporalibus

2. Reg. 12. commutari (quod in Dauide lapso non obscurè S. scriptura ostendit) idq; vtilitatis nostræ gratia fit: quò sic à peccatis retrahamur, & ad pietatẽ cultumq; Dei efficacius exerceamur. Apparet aũt in eo quoq; immensa Dei erga nos benignitas, quod in potestatem nostram contulit: vt eas pœnas nos ipsi (non sine tamen diuina gratia) nobis mitigemus, minuamus, atq; etiam pœnitus depellamus. Quò illud Pau-

1. Cor. 11. linũ pertinet: Quòd si nosmetipsi iudicaremus, (hoc est puniremus) non vtiq; iudicaremur. Dum iudicamur autem à Domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Huiusmodi verò pœnas vel ipsi nobis arbitratu nostro infligimus: vel eius cui confitemur iudicio inflictas, alacriter reuerenterq; suscipere, & quãtum in nobis est explere aut sufferre debemus. Hæc vocatur Satisfactio. Neq; enim existimare de-

bes

bes, hominem quempiam pro peccatis suis Deo sa-
tisfacere posse. Et iam pro ijs, & pro omnibus totius 1. Ioan. 2.
mundi peccatis Christus semel in cruce abunde satis
fecit: sed quòd contrarijs fere virtutibus et actionibus
vel perpessionibus pœnas pro admissis de nobis ipsi
quodammodo sumimus: & vt Paulinis verbis vtar,
sicut exhibuimus membra nostra seruire immundiciæ Roman. 6.
& iniquitati ad iniquitatem, ita iam exhibemus mem-
bra nostra seruire iusticiæ in sanctificationem: pro-
pterea Satisfactiones eas appellamus. Quæ quidem
variæ sunt. Sed tribus potissimum generibus conti-
nentur: nempe Oratione, Eleemosyna, & Ieiunio: vt
Ieiunio carnis, Eleemosyna mundi, Oratione verò Di
aboli illecebris inflicta vulnera eluamus, deincepsq;
infligendis obsistamus. Huiusmodi igitur Satisfacti-
ones ego tibi, fili, pro specie & qualitate magis, quàm
pro modo peccatorum tuorum, imbecillitatis huma-
næ memor, & maternam S. matris Ecclesiæ pietatem
imitans iniungam, quas facile ferre queas: reliquum
omne pondus peccatorum tuorum in meritum Pas-
sionis Christi, qui peccata nostra sustulit in corpore 1. Petr. 2.
suo, reijciens. Tu quæ tibi iniungentur, lubens susci-
pies: & pro virili tua, fretus ope diuina, sufferre &
implere studebis. Necq; dubites ea, & quicquid boni
ab eo, qui Deo gratus & reconciliatus est, proficisci-
tur, ipsi Deo gratum & acceptabile esse in Christo & Hebr. 13.
per sanguinem eius: non minus, quàm fuit olim sa- 1. Petr. 2.

2. Reg. 24. Gene. 4. 3. Reg. 21. Ionę 3.

crificium Abel innocentis, & Dauidis pœnitentis pœnam pestilentiæ inflictam deprecantis, & Achabi Regis humiliatio, & Niniuitarum ieiunium, saccus, cinis, clamorq; ad Deum.

Si plures sunt confessuri: eodem modo eos omnes simul Presbyter alloqui poterit, numero singulari in pluralem mutato.

Deinde singulos ad confitendum admittet: ita vt ii videantur a cæteris, non tamen exaudiantur. Si quis autem eorum modum confitendi non tenebit, eum doceat Presbyter: & quærat ex eo particulatim de iis peccatis præsertim, quæ eum commisisse ex ætate, sexu, conditione, & aliis circumstantiis verisimile est. Roget etiam, an caleat Orationem Dominicam, & Symbolum Apostolicum.

Post Confessionem vniuscuiusq;, iniunget ei Presbyter pœnitentiam arbitratu suo, qualitati peccatorum congruentem: addetq;:

Hæc leuia sunt præ veteri canonica Pœnitentia: qua pro quolibet mortali peccato septem annorum Satisfactio exigebatur. Cætera bona, quæ vltro facies ad gloriam Dei, vtilitatem proximi, tuiq; ipsius coërtionem, cedent tibi in cumulum Satisfactionis.

Deinde imponendo capiti eius manum, absoluet eum verbis consuetis: Et ad extremum dimittens eum, dicet: Vade in pace, & iam amplius noli peccare.

Quòd si quem e casibus reseruatis, vel excommunicationem in confitente depræhẽdet: ad Ordinarium ipsum non sine humilitatis inculcatione & consolatione & spe remittet: ipse autem sine autoritate Ordinaria vel Apostolica sibi impertita non absoluet eum, nisi in mortis articulo: idq; non sine requisitis conditionibus: quæ petantur e Canonibus.

CATECHESIS QVARTA, DE EADEM POENITENTIA.

Si breuitate temporis exclusus vel aliis occupationibus distentus Presbyter, prolixiore illa catechesi vti commode non poterit: breuiore hac vtatur licebit, ad vnum præsertim confitentem; imò & ad plures mutato numero.

CHRISTVS IESVS DEI Filius Deus & ipse non ignarus infirmitatis humanæ, & quòd nos emũdati è peccatis in Baptismo per sanguinem suum nihilominus in multis offendimus omnes, peccatisq; inter nos & Deum diuidentibus, denuo inimici eius & filij mortis atq; perditionis reddimur, pro summa sua erga genus humanum charitate & clementia, aliud post Baptismum remedium nobis præparauit: quò ipsi cum Patre & Spiritu sancto vni vero Deo, quoties opus esset, reconciliaremur, neq; promissis ab ipso bonis prorsus excideremus. Id autem est Sacramentum Pœnitentiæ. Cuius vis tanta est: vt quacunq; hora ingemuerit peccator, Deus peccatorum eius omniũ non memoretur amplius. Verumtamen vtilis

Iaco. 3.
Esa. 59.

litatis nostræ gratia difficiliorem aliquantò & laboriosiorem hanc viam ad remissionem peccatorum is nobis esse voluit. Proinde non contentus sola agnitione peccati cum dolore & misericordiæ eius imploratione coniuncta, quam Contritionem vocamus, duas etiam alias Pœnitentiæ partes adiecit: nempe Cõfessionem suo cuiusq; Pastori & Sacerdoti faciendã, quam Sacramentalem, nonnulli etiam Auricularem vocant: & Satisfactionem. Vult enim, vt coram conseruo nostro peccata nostra enumerando erubescamus: remediumq; salutare ab eo, tanquam Dei Vicario (si nihil impedit) petamus: & quasi obsignatum verbo eius accipiamus. Vult idem, vt contrarijs peccato actionibus & perpessionibus nos ipsi de nobis pœnas sumamus: & in futurum contra peccata, eorumq; occasiones nos muniamus. Hanc Satisfactionem appellat Ecclesia: propterea quòd per eam pro pœnis à Deo nobis infligendis quodammodo satisfacimus, iudicantes nosmetipsos, vt Pauli verbis vtar, ne à Domino iudicemur, & corripiamur: aut etiam cum hoc mundo damnemur. Neq; enim existimare debes, fili, hoc Sacramento cum peccatis simul etiam pœnas ijs debitas omnes statim condonari. Aeternæ condonantur, seu verius temporarijs commutantur: Temporariæ verò his, de quibus nunc loquor, Satisfactionibus Pastoris & Confessarij iudicio nobis iniunctis, aut vltro à nobis susceptis mitigantur, minuuntur,

1. Cor. 11.

untur, ac pœnitus etiam tolluntur. Cuius rei exem= 2. Reg. 12.
pla in DAuide Rege, ACHabo, & Niniuitis S. ſcri= 3 Reg. 21.
ptura nobis exhibet. Quæ omnia pro concionibus pu= Jonę 3.
blicis fuſius & accuratius explicari ſolent. Hæc tu, fi=
li mi, tecum perpendens, etiamſi grauiſsimè Deum
Patrem clementiſsimum peccatis tuis offenderis: re=
uertere ad eum, vltro tibi vt Patrem filio prodigo oc= Luc. 15.
currentem, teq; inuitantem, & oſculum, annulum, ſto=
lamq; primam tibi offerentem. Dic ei ex animo, &
cum vero dolore: Pater peccaui in cœlum, & coram Luc. 15.
te. Et cum publicano: Deus propicius eſto mihi pec= Luc. 18.
catori. Mihi verò licèt indigno, vices eius gerenti in
hac parte, confitere fideliter, quoad recordari potes,
peccata tua, & vulnera animæ tuæ detege: vt medici=
nam ſalutarem per piam correptionem, benignam e=
ruditionem, leuem Satisfactionis iniunctionem, & læ=
tam abſolutionem ĳs afferam: teq; in chariſsimorum
Dei filiorum & viuorum Eccleſiæ membrorũ nume=
rum (vnde tua culpa excidiſti) ipſius clementiſsimi
Dei, Eccleſiæq; ipſius Præſidum ſuperiorum meorum
autoritate, pro parte mihi conceſſa, reſtituam.

His dictis, iubebit Presbyter hominem confiteri: & cæ=
tera circa eum peraget, quæ in ſuperiore prolixiore infor=
matione ſiue Catecheſi memorata ſunt.

CATECHESIS QVINTA,

DE EVCHARISTIA.

ACCEDENS AD MENSAM Domini & Seruatoris tui, fili vel filia chariss. diligenter tecum reputa: à quonam ea, & quibus epulis instructa sit, & cuius rei gratia tibi apponatur. Præpara te etiam, quod facis, arbitror: vt ne indignè cibum hunc manduces. Primum igitur Christus Iesus Dei filius Deus & ipse eiusdem cum Patre & Spiritu sancto essentiæ, potentiæ, sapientiæ, bonitatisq; cum nos primorum progenitorum nostrorum, nostraq; ipsorum culpa perditos & hostes suos miseratus esset, carne assumpta factus est Homo: & miserias omnes vitæ humanæ, excepto peccato, mortemq; acerbissimam ad extremum vltro pertulit, atq; ita acceptissimum Deo Patri Sacrificiũ sese obtulit: vt nobis eum iratum placaret, atq; à potestate peccati, diaboli, mortisq; & exitij sempiterni nos erueret: neq; his tantis rebus patratis & beneficijs nobis præstitis contentus, ad Patrem ex hoc mundo reuertens pro immensa sua erga genus humanum charitate hanc nobis dapsilem mensam instruxit. In ea verò non vitulos, boues, arietes, pisces, fe-

ra-

rarumue aut volucrium carnes, non fructus terræ & arborum, neq; vllas arte humana excogitatas lautitias, sed Carnem & Sanguinem suum preciosissimum, & omne delectamentum in se habentem nobis apposuit & apponit. Quæ etsi nos non cernimus oculis, nec manibus contrectamus: fide tamen, verbo eius nixa, certiora habere debemus, quàm quæ oculis cernimus, & manibus contrectamus. Ipse enim, qui cœlum, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, cum Patre, & Spiritu sancto condidit, quiq; datam sibi esse omnem potestatem in cœlo & in terra asseuerauit, ipse qui ipsa est Veritas fallere nesciens, affirmauit: Panis, quem ego dabo, caro mea est: quam dabo pro mundi vita. Et quod ante promiserat, in vltima cœna accumbens cum discipulis suis præstitit, accipiens Panem, & dicens: Accipite, & comedite: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur siue traditur. Et accipiens Calicem: Hic est Sanguis meus, qui pro vobis effundetur siue effunditur in remissionem peccatorum. Atq; ita iam inde ab Apostolicis temporibus credidit vniuersa per orbem terrarũ diffusa Ecclesia: ita sancti Patres scriptis suis prodiderunt: ita professa sunt sacrosancta Concilia: quæ etiam damnarunt eos pro hæreticis, qui in hoc Sacramento sub specie panis & vini Corpus & Sanguinẽ Christi verè, realiter, & substantialiter contineri negabant: qui quidem ferè post mille demũ annos à Christo

Math. 28.
Ioan. 14.
Ioan. 6.
Luc. 22.
Dionys. Hier. Eccl. ca. 2, et 3.
Igna. ad Rom. & Ephes.
Iren. ad v. hær. li. 4. ca. 24, 57.
Iustin. Apol. 2.
Cypr. de ablutione pedum.

Athan. de pec. in S. S.
Chryſ. in Matheũ Hom. 83, & in 1. Corin. Homelia 24, & ad pop. Antio. Hom. 60.
Cyr. in Io. lib. 3. 4, 10, 11, 17.
Aug. in Ps. 33. De pec. remiſſ. lib. 1. cap. 24. In Ioan. tract. 11, 22, 27, 31. De verb. Dñi serm. 28.
Ioan. 6.
1. Cor. 6.
Io. 14, & 8.
Ioan. 6.

ſto nato extiterunt. Sic igitur & tu, fili vel filia, cum vniuerſa Chriſti Eccleſia credere, nec dubitare debes: in hoc Sacramento panem & vinum, prolatis à Sacerdote verbis Chriſti, deſinere eſſe panem et vinum, et Corpus Sanguinemq; Chriſti fieri. Quod ita etiam nõnulli primores noſtri temporis hæretici initio profeſsi ſunt, & ex parte adhuc profitentur: & Berengarius autor ſectę ante quingẽtos annos cũ oppugnaſſet, retractata in Concilio quodam ſententia ſua confeſſus eſt. Cuius autem rei gratia Chriſtus hanc nobis Cœnam Corpore & Sanguine ſuo ſic inſtruxit? ipſe te docet in Euangelio: Qui manducat, inquiens, meam Carnem, & bibit meum Sanguinem: in me manet, & ego in eo. Quid autem hoc aliud eſt: quàm Vnum corpus & vnus ſpiritus mecum eſt, qui ſum vita & lux mundi? Atq; ita ipſe quoq; vitæ & lucis veræ particeps redditur, & filium Dei cohæredemq; Chriſti in ſe manentis ſe eſſe firmam ſpem concipit, certum eius rei pignus ipſummet accipiens. Neq; enim putandum eſt, nos hic Corpus tantum & Sanguinem eius ſine anima atq; diuinitate accipere. Viuus eſt hic Panis, vt ipſe affirmat. Iam non moritur, poſteaquam ſemel ex mortuis reſurrexit, teſte Paulo. Sicut autem homo in mundum editus, & à ſordibus è matre contractis ablutus, niſi alimento ſuſtentetur viuere non poteſt: ita nobis in Baptiſmo renatis, & per Pœnitentiam repurgatis hoc alimentum præſtat:

Ioan. 6.
Rom. 6.

vt viuamus, vita ſcilicet ſpirituali in gratia DEI.
Quod ipſe etiam in Euangelio nobis conteſtatus eſt Ioan. 6.
dicens: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & Ephe.cõ.Neſt.
ſanguinem eius biberitis: non habebitis vitam in vo= Roma. Conc.
bis. Ad hæc autem hoc pignore à Chriſto nobis re= ſub Innocen. 3.
licto admonemur gratitudinis erga ipſum pro ſalute Cõc. Turron.
noſtra mortuum: admonemur & charitatis mutuę cũ & Vercel.
cæteris Chriſtianis, tanquam fratribus conſeruandæ; Luc. 22.
cum multi, vt ait Paulus, vnus panis (è multis quaſi 1. Cor. 10.
granis compactus) ſimus : qui de vno pane partici=
pamus. Quinetiam eſt is medicina infirmorum, lan= 3. Reg. 19.
guidos ad amorem Dei & proximi, & ad bene ope=
randum alacres reddens. Cum igitur tanta ſit huius
menſæ dignitas, tantaq; vtilitas: alacriter ſimul & re=
uerenter ad eam accedere te oportet. Reuerenter au=
tem accedit homo, ſi diiudicat corpus Domini à cõ= 1. Cor. 11.
munibus cibis : & non modò adorat eum, quẽ man=
ducaturus eſt, Dominum ſuum & Deum ſuum, quẽ=
admodum Thomas Apoſtolus vulnera eius contre= Ioan. 20.
ctare iuſſus: verumetiam ſi diligenter probat ſeipſum
acceſſurus, ſecundum Pauli Præceptum : ne indignè 1. Cor. 11
accedens iudicium ſibi manducet & bibat. Probat
autem ſeipſum is : qui credens Chriſtum Deum &
Hominem ſe accipere, cum peccata ſua Cõtritione et
Confeſsione diligenter expiauerit, & ab ijs abſolu=
tus fuerit, indignum ſe tamen iudicat cum Centurio= Math. 8.
ne, ſub cuius corporis tectum tanta Maieſtas intret:

et misericordiam eius charitatemq; erga se vel tacitus admiratur, vel etiam laudibus celebrat: & mutua charitate erga ipsum, & benignitate erga communes fratres respõdere ei pro viribus suis cogitat, studetq;. Sic enim demum fructuosè ad mensam hanc acceditur. Quæ omnia sic te fili fecisse, facere, & meditari credo. Certissimum autem habere debes: te sub vna sola panis specie nihilominus accipere, quàm si sub vtraq; acciperes. Et parere autem in hoc debes S. matris Ecclesiæ moribus & institutis, nec rumpere concordiam & vnitatem in eo, quod symbolum est vnitatis: præsertim cũ Christus ipse de eo nihil præceperit, (quod etiam ipse schismatis autor Luterus asseuerauit, Boëmos vtranq; speciem vsurpãtes increpans) Ecclesia verò sponsa & corpus Christi, & columna firmamentumq; veritatis, certissima verbi eius interpres & conseruatrix ita hoc grauibus de causis instituit. A qua caue ne tute auelli patiare, si à Christo auelli non vis. Extra eam verò aut non manducatur omnino Corpus CHristi: aut sine fructu imò perniciosè etiam, sicut manducauit Iudas Iscariotes, manducatur. Sed iam id tu viuum cum sanguine, anima, atq; diuinitate, nihil dubitans, accipe.

Luter. ad Boëmos.

Constanc. & Trident. Cõc.

Ca-

CATECHESIS SEXTA, DE EADEM EVCHARISTIA.

NTER PLVRIMA ET MAXIMA CHRisti in te beneficia, hoc summo studio & gratitudine animi sedulò recolere debes, fili vel filia chariss. quòd is cum te sanguine suo preciosissimo à peccati, mortis, atq; diaboli potestate redemisset, & ex inimico filiũ hæredemq; Dei & cohæredem suum fecisset, eo non cõtentus ipsum quoq; Corpus suum cum Sanguine in cibum & potum tibi reliquit, eximiæ suæ erga te charitatis pignus, & arrabonem vitæ æternæ. Hic enim Panis vitam dat mundo. Quod ipse de se in Euangelio testatus est: & in vescente se manens transformat eum in se: ita vt cum eo non solum vnum corpus, verumetiam vnus spiritus fiat. Neq; dubitare debes: sub hac specie panis CHRistum ipsum verè adesse, & abs te manducari. Ipse enim dixit, qui est ipsa veritas nec fallere potest, Pane in manus accepto: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur. Qui prius etiam ĳsdem Apostolis suis policitus erat: Panis quem ego dabo, caro mea est: quam ego

Ioan. 6.
1. Cor. 6.
Ioan. 6.

dabo

dabo pro mundi vita. Ille autem ipse est, qui per ministerium meum tibi nunc Carnem cum Sanguine, seu Corpus suum, atq; adeò seipsum totum dat: qui olim per seipsum dedit Apostolis suis, verbo suo creaturas suas in seipsum transmutans: quemadmodũ aiunt Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Cyrillus, & alij sancti Patres: qui ante mille ducentos ac trecentos annos Ecclesiam Christi doctrina, & vita, nonnulli etiam martyrio suo illustrarunt. Idem professa sunt vetustiora iuxta ac recentiora Concilia in Spiritu sancto congregata: & credidit semper iam inde ab Apostolorum temporibus, creditq; vniuersa Christi Ecclesia. His, tu fili, testibus talibus ac tãtis magis credere debes: quàm paucis quibusdam nuper natis & seditiosis hominibus, Hæreticisq; & Schismaticis. Neq; verò putes te minus sub vna, quàm sub vtraq; specie accipere, aut cõtra Christi præceptum facere: si Ecclesiæ eius mores & instituta obseruans, & vnitatem ne rumpas timẽs, sub vna accipias. Extra Ecclesiam Catholicam, in qua nos sumus, vel non sumitur Corpus Christi: vel infructuosè, atq; adeò perniciose sumitur. Quibus de rebus plura & exactiora pro publicis concionibus dici solent. Meministi autem, spero, Paulini præcepti, iubentis: vt accessurus ad hanc mensam probet seipsum homo, ne indignè manducans & bibens iudiciũ sibi manducet & bibat. Proba igitur tu quoq; teipsũ:

Chry. ad pop. Anti. hom 60. Cypr. de Cæna Domini. Ambr. de Sacra. lib. 4. & 5. Augu. de verbis Dñi serm. 28. Cyril. Hierosl. catech. myst. 1. 3. 4.

1. Cor. 11.

credensq́; hic adesse Dominum ac Deum tuum specie panis tectum, reuerere Maiestatē eius: quem multis & magnis peccatis offendisti. Dole te offendisse, & Sacerdoti Vicario eius secūdum ipsiusmet Ecclesiæq́; institutum confessus, ab eoq́; absolutus, sanctus, quoad fieri potest, ad Sancta accedere stude. Sed cum omnia feceris, cum Centurione cogitato & dicito: Domine, non sum dignus etc. Ita demum fructuosè corpus Christi manducabis, ad incrementum vitæ spiritualis: quam deinceps summo studio sectari debes, cauens ne tantum hospitem peccatis quibusuis abs te expellas: & vita æterna per ipsum promissa, & hoc quasi sigillo obsignata, indignū te reddas. Math. 8.

CATECHESIS SEPTIMA,

DE EXTREMA VNCTIONE.

VAMVIS PER SACRAmentum Pœnitentiæ veniam peccatorum tuorum adeptus, & per Eucharistiam Christo Domino vnitus, eum in te manentem habeas: grauiter tamen, vt video, te fili vel

filia chariss. morbus infestat. Id autem clementia potius, quàm ira Dei fieri existimare debes. Quem em̃
Prouer. 3. diligit Dominus, corripit. Nimirum vt his temporarijs pœnis peccatorum sordes eluas, ad pietatem charitatemq; Dei exercearis, & vitæ huius plenæ curarum & miseriarum, (etiam in prosperis rerum successibus occursantium) pertæsus, ad cœlestem, æternam, & beatam illam suspires: quam per Christum nobis partam, velut præmium fidei, pietatisq; nostræ, & actorum hic laborum omnes expectamus. Ac potens quidem est Deus tibi sanitatem restituere, & vitam prorogare: sed hic tu voluntatem tuam voluntati eius penitus subijcere debes. Ille enim certissimè nouit, vtrum tibi expediat, moriñe, an viuere: & vtrum magis expedire iudicarit, proculdubio cõferre etiam, pro bonitate sua summa, solet. Quoniam autem nulla non hora insidiatur nobis aduersarius noster diabolus, sed in istiusmodi agone ac periculo maximè hic quoq; apparet mira Dei erga nos benignitas: quòd post cætera Sacramenta hoc quoq; sacrę siue extremæ Vnctionis Sacramentum nobis reliquit: quo quasi luctatores oleo in nomine Domini
Iac. 5. per administros eius Sacerdotes inuncti, animosius & alacrius contra hostem illum decertemus, morbiq; acerbitatem leuius feramus: & si quæ supersunt in nobis peccatorum reliquiæ, deleantur, & oratio fidei vnctioni adiuncta saluet infirmum: quemadmodum fide=

fidelissimus Christi legatus S. Iacobus, verbo eiu s haud dubiè vel à Spiritu sancto instructus, promisit. Hoc igitur pio proposito, tu quoq; fili vel filia charis. reuerenter & cum bona spe hanc sacram inunctionem à me suscipere, teq; totum siue ad vitam, siue ad mortem Deo cōmitere debes, memor, eum pium & misericordem patrem tuum esse: qui cum te à peccato, morte æterna, ac diaboli tyrannide, per vnigeniti Filij sui Domini nostri Iesu Christi mortem acerbissimam liberasset, vitæ immortalis, gloriæq; & beatitudinis æternæ hæreditatem tibi præparauit, & ad eam per Sacramenta disponit. Is non sinet te perire, nec te in agone & periculo isto gratia sua deseret, non propter tua merita, quæ vel nulla sunt, vel & ipsa eius dona sunt: sed virtute Sacramenti huius, & propter immensam bonitatem & misericordiam suam.

CATECHESIS OCTAVA,

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Cant. 6.

ECCLESIAM, FRATRES chariss. Spiritus sanctus in scripturis ordinatæ castrorum aciei comparauit. Nec immeritò. Nam vt in castris & exercitu nisi ordo fuerit rectè institutus, & magistratus, qui eum manu teneant, facilè omnia pessum eunt: sic Ecclesiam certo ordine à certis magistratibus gubernari oportet: vt ea cum salua & incolumis sit, tum splendorem atq; dignitatem suam retineat. Vnde & Pau-
1. Cor. 11. lus Apostolus præcipit: vt omnia inter nos honestè, & secundum ordinem fiant. Ad hunc autem ordinem conseruandum & ad consumationem Sanctorum, in opus ministerij Christus dedit Ecclesię suæ quosdam
Ephes. 4. quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, vt ait Paulus: quos iam nos Episcopos, Presbyteros, siue Sacerdotes, Diaconos, & alios alijs nomini-
Igna. ad Anti. bus, quæ D. Ignatius Ioannis Apostoli discipulus re-
Tertul. de pręscript. aduers. Hæret. censet, vocitamus. Absit autem, ait Tertullianus, vt alius hodie sit Episcopus, cras alius: hodie Diaconus,

nus, qui cras Lector: hodie Presbyter,qui cras laicus: vt tunc fiebat,& fit etiamnunc apud Hæreticos. Sed distincti sunt à Spiritu sancto gradus ministeriorum Ecclesiasticorum certo ordine, ita vt alij sint inferiores, alij sublimiores: vt qui in inferioribus bene ministrauerint,bonum sibi gradum acquirant ad superiores,secundum Pauli doctrinam. Atq; ij vocantur vno nomine Ordines Ecclesiastici. Qui omnes ab Episcopis Ecclesię summis Præsidibus conferuntur,sacris & religiosis quibusdam ceremonijs: nec sine probatione vitæ iuxta ac doctrinæ eius, qui ordinatur: ab ijsdemq; Episcopis dependent,nec vsurpare quisquam inconsulto Episcopo munus vllum in Ecclesia debet. Vnde & Paulus Tito suo, quem Cretensibus Episcopũ dederat, scribit: Propterea se eum reliquisse in Creta; vt constituat per ciuitates Presbyteros, secundum institutionem suam.Quod de vno Presbyterij Ordine dictum,de omnibus itidem accipi debet. Proinde apud nostri temporis Hæreticos, qui licèt diuersi & pugnantes inter se, vno se tamen nomine Euangelicos vocant, nulli sunt Ecclesiarum ministri, Presbyteri aut Episcopi.Ii nanq;,qui ab ipsis nouè Seniores & Superintendentes siue Superattẽdentes appellantur, & Presbyterorum atq; Episcoporum munera quædam vsurpant, non ab Episcopis initiantur, siue ordinantur: sed vel ipsi se temerè ingerunt, vel à prophanis magistratibus, promiscuáue multitudine

1. Timo. 3.

Tit. 1.

conſtituuntur : itidem atq; olim apud Hebræos ex=
3. Reg. 13. celſorum & idolorum Sacerdotes, vt eſt in libris Re=
Iudic. 17. gum & Iudicum. Quanquam autem legimus in A=
Act. 6. ctis Apoſtolorum primos Diaconos à multitudine e=
lectos eſſe, & priſcis Canonibus Eccleſiaſticis cau=
tum eſt, ne cui plebi inuitæ obtrudatur Epiſcopus,
aut Presbyter : ea tamen electio ſiue approbatio ius
fungendi eo munere nemini tribuebat, niſi acceſiſſet
Epiſcopi vel Epiſcoporum ordinatio. Quod etiam
ex illo ipſo Actorum Apoſtolicorum loco euidenter
apparet. Memorat enim Lucas, electos illos à multi=
tudine ſtatutos eſſe ante conſpectum Apoſtolorum:
Apoſtolos autem orantes impoſuiſſe eis manus. Atq;
Cano. Apoſt. hæc demum fuit eorum Ordinatio. Extat etiam in=
1. & 2. ter Canones Apoſtolicos lex: vt Epiſcopus à duobus
vel tribus Epiſcopis ordinetur : Presbyter, & Diaco=
Alex. ſin. apud nus, & reliqui Clerici ab vno. Atq; ita hoc ſemper ſer=
Atha. Apol. 3. uatum eſt in Eccleſia Catholica : vt nemo eſſet neq;
Epiſcopus, neq; Presbyter, neq; Diaconus, niſi ritè ab
Epiſcopis vel Epiſcopo ordinatus. Nec immeritò.
Cum enim eorum ſacra ſint munia, peragi ea rectè
ſine gratia diuina nequeunt. Gratia verò diuina ho=
2. Cor. 5. minibus per Sacramenta, quaſi per inſtrumenta quę=
dam, à legitimis eorum adminiſtris, qui ijdem ſunt
Hier. ad. v. Vig. miniſtri reconciliationis, infunditur. E quorum nu=
Dionyſ. Hier. Eccle. 5 mero vnum eſt hoc, de quo nunc loquimur, Ordinis
Ter. de rel. car. ſiue Ordinationis Sacramentum. In eo nanq; per no=
minis

minis Dei inuocationem, manuum impositionem, sacri Chrismatis vnctionem, & alia quædam visibilia signa, iam inde ab Apostolicis temporibus vsitata inuisibilis Dei gratia & potestas exercendorum munerum suorum ordinandis confertur ab Episcopo. Inde est, quod monet Paulus Timotheum à se ordinatum Episcopum: vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, inquit, per impositionem manuum mearum. Et ipse licèt à Deo segregatus esset in Euangelium, tamen non nisi per manuum impositionem potestatem fungendi munere Apostolico, idq; iussu Spiritus sancti accepit. Administrabant autem Apostoli, & proximi eorum Successores Episcopi hoc Sacramentum, quoties opus erat: post ad certa anni tempora statosq; dies restrictum est: quò maiore reuerentia, & fructu eorum, qui initiantur, totiusq; Ecclesiæ perageretur, suffragante post triduanum ieiunium populo, & pias preces suas cum Episcopi precibus coniungente. Quod vtinam tam piè nunc seruaretur, quàm est institutum: magis fortasis idoneos haberemus Sacerdotes. Cæterum vos fratres charis. cum videatis, qualia nunc sint tempora, & quanta non modò bonorum & idoneorum, sed etiam qualiumcunq; Sacerdotum penuria vbiq; laboretur, vetus piæ antiquitatis institutum reuocate & resumite: & cum R. D. Episcopus proximo Sabbato sacros Ordines (in hoc vel illo tẽplo) de more collaturus sit, quarta & sexta

Greg. Nis. de s. Bapt. Augu. de Tẽp. serm. 181.

2. Tim. 1.

fe-

feriȷs & Sabbato ieiunate: Sabbato autem qui com=
modè poteſtis ad horã illam in templo adeſte, & cũ
Luc.10. Epiſcopo rogate Dñm meſsis: vt mittat dignos ope=
rarios in meſsẽ ſuã. Simul aũt, ſi quis veſtrum iuſtã
nouerit cauſam, cur aliquis ordinandorũ ordinari nõ
debeat, ibi libere indicet Epiſcopo. Etſi eñ ꝓbant̃ ij,
quoad fieri poteſt his tẽporibus: tamẽ populo quoq;
eos ꝓbatos, vel non reprobatos duntaxat, & ſine cri=
1. Tim. 3. mine, vt Paulus præcipit, eſſe oportet: quò fructuoſio=
Tit. 1. rẽ ij Eccleſię Dei ſine cuiusq̃ offenſione operã nauent.

¶ At vos, ſi qui hic adeſtis, ordinandi, diligẽter vo=
biſcũ reputate tam eminentiã honoris & dignitatis,
quàm difficultatẽ munerũ: ad quæ vos Deus per mi=
niſterium Epiſcopi ſibi ſegregat, coniunctumq; cum
honore & onere periculum. Etſi aũt hactenus quoq;
ſerui Dei fuiſtis, nunc tamen magis fietis non ſolum
1. Cor. 4. Dei, verumetiã Eccleſię eius ſerui, diſpenſatoresq; my=
ſteriorũ Dei. Videte igitur, vt ſepoſitis ꝓfanis & ſe=
cularibus negocȷs, ebrioſitate, & otioſo inertiq; vitę
genere, ſi hæc antea ſectati eſtis, doctrina iuxta ac pie=
tate, ſobrietate, honeſtisq; moribus deinceps populo
prælucere ſtudeatis, atq; ita talẽto, quod vobis cõmit=
titur, negociemini, tanq̃ exactã Deo rationẽ redditu=
ri: vt mereamini ab eo, q non fallit̃, nec irridetur, audi=
Math. 25. re: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſup pauca fuiſti fi=
delis, ſuper multa te cõſtituã, intra in gaudiũ Dñi tui.
Quo nos quoq; vobiſcũ pducere dignetur idẽ Deus,
q eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

CATECHESIS NONA,

DE MATRIMONIO.

VM DEVS BONITATEM suam longè lateq; diffundere vellet, mundum hunc pulcherrimum cœlo terraq; constantem è nihilo creauit: cumq; cœlum sole, luna, & stellis, terram herbis, arboribus, & innumeris animalium terrestrium, aquatilium, & volucrium generibus exornasset, ad extremum hominem de limo terræ effictum, tanquam Patremfamilias domui & omnibus illis dominum imposuit: & vt perpetuus hic esset ornatus in rebus ijs, quæ æternæ non sunt, procreandi vim & appetitum animantibus inseuit. Discrimen tamen ingens in eo quoq;, sicut in multis alijs, inter hominem & cætera animantia esse voluit. His enim ratione carentibus & vsui humano seruitutis vagos & promiscuos indulsit concubitus: homini verò vni vnam vitæ sociam de costa lateris eius condidit, & certo firmoq; fœdere iunctam in manum tradidit: quò sic ij duo consociati vagas libidines vitarent, certam posteritatem susciperent, & communibus studijs educarent, mutuisq; operis & conuictu assiduo se inuicem adiuuarent, & vitam suauiorem sibi redderent. Et quo hæc omnia feliciorē progressū

Genes. 1.

Gene. 2.

habeꝛent, benedixit eis dicens: Creſcite & multipli-
camini, & replete terram. Sic igitur Deus ab initio
generis humani in Paradiſo Matrimonium inſtituit,
vitæ commodis & certæ honeſtæq; hominum propa-
gationi, mundiq; perpetuæ adminiſtrationi prouidés:
Cui longè poſt demum per Filium ſuum vnigenitum,
Dominum & Magiſtrum noſtrum Ieſum Chriſtum,
ſiue per Apoſtolos eius in Nouo Teſtamento ſacra-
menti religionem & ſanctitatem adiunxit: vt quod
in lege Naturæ, & Moſaica, & in Paganiſmo Sacra-
mentum non fuit: nunc ſit in lege gratiæ, ad exemplũ
Epheſ. 5. eius coniugij, quod eſt inter Chriſtum & Eccleſiam:
conſtringanturq; in eo coniuges per miniſterium Sa-
cerdotis indiſſolubili vinculo (quale apud Iudæos et
Paganos non fuit) vna caro effecti, & gratiæ DEI
participes fiant: qua pudicè, ſeipſis inuicem contenti,
& concordes amanter inter ſe vitam tranſigant: atq;
ita peccatis minus obnoxij, & concupiſcentiæ in mem
1. Cor. 7. bris ſuis ſubinde erumpentis, libidinoſiorumq; etiam
congreſſuum veniam habentes, expeditius vitam æ-
ternam adipiſcantur. Cum igitur tale hoc ſit Sacra-
mentum, & gratiam, Dei beneficio conferat ijs, qui
reuerenrer & pio bonoq; propoſito ad id accedunt:
vos quoq; duos ſic accedere oportet, vt non ſolum
Sacramentum, ſed etiam fructum Sacramenti perci-
piatis: & vobis quoq; Deus benedicat, ſicut primis
Geneſ. 17. progenitoribus noſtris in paradiſo, ſicut Abraæ cum
Sa-

Sara, Isaaco cum Rebeca, Tobiæ cum alia Sara bene Gene. 25.
dixit. Reuerenter autem accedetis: si non in concupi- Tobi.
scentia, sicut equus & mulus, quibus non est intelle- Psal. 31.
ctus, sed cum timore Dei in Ecclesia Catholica (ex-
tra quam Sacramenta aut non sunt omnino, aut effi-
cacia non sunt.) accedatis, & coniungamini eo quidē
proposito: vt vna caro facti in omni conuictu & co-
habitatione quàm arctissimè vos inuicem ametis &
adiuuetis: complexu verò coniugali ad sobolem in
gloriam Dei procreandam atq; educandam, vel ad re
medium incontinentiæ titillantisq; libidinis non sine
verecundia vtamini. In quo ille vobis modus adhi-
bendus est, secundum Apostolica pręcepta: vt non im 1. Cor. 7.
pediantur orationes vestræ, & mentium ad Deum ele 1. Pet. 1.
uatio: qui præcipuus esse debet omnis vitæ humanæ
scopus. Cui cum propter infirmitatem hominum &
curas huius vitæ certa præstituta sint tempora, & sa-
cri quidam dies in Ecclesia Catholica: eorum ratio vo
bis habenda erit. Illud autē meminisse vos oportet:
quòd indissolubili vinculo coniungimini, nec vterq; Rom. 7.
vestrum viuente altero vel altera aliud Matrimoni- 1. Cor. 7.
um inire poterit: & neuter vestrum deinceps corpo-
ris sui potestatem habebit, vt Pauli eiusdem verbis v-
tar, sed vxor viri, & vir vxoris. Atq; ob id vterq; alteri
pudicum, integrū, ac impollutum id seruare debebit:
ita vt non modò nihil cum alterius iniuria delinquat
(quod in viro iuxta ac in muliere adulterium est Deo

detestabile)verumetiam sinistras suspiciones alteri-
us,qnantum in ipso vel ipsa est,sedulò vitet. Zeloty-
pia tamen & amaritudo inter vos locum habere non
debet.In hac autem societate vitæ coniugalis nonnul-
lam Deus vult esse inæqualitatem: quod cum vxo-
rem de viri latere finxisset, caput eius & moderato-
Gene 6. rem virum constituit. Ait enim ad Euam: Sub viri
Ephes.5 potestate eris, & ipse dominabitur tui. Quod itidem
Colöss: 3 Paulus mulieribus præcipit. Petrus autē etiam exē-
1. Petr. 3 plis ad id eas inuitat. Sic enim, inquit, aliquando &
sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subie-
ctæ propriis viris sicut Sara obediebat Abraæ, domi-
num eum vocans. Quas tu quoq; (puellam aloqua-
tur) sedulò imitari, virumq; hunc tuum reuere-
ri & honore prosequi,& in omnibus (præterquam
si te à rectà fide & Ecclesia Catholica seducerevellet)
ei obsequi debebis: si Deo placere, sicut illæ placue-
runt, & præcepto eius obtemperare voles, ita vt de-
bes. Tu verò fili (virum alloquatur) ob id vxorem
tuam non habebis contemptui, quia Deus eam tibi
Ephes 5. subiecit:verum diliges eam vt sociam,& vt tuum ipsi-
1 Petr. 2. us corpus,& sicut Christus Ecclesiam dilexit:pro qua
etiam seipsum tradidit.Quin præcipit tibi Petrus: vt ei
secundum scientiam cohabites,quasi infirmiori vascu
lo muliebri honorem impartiens,tanquam ei, quæ &
ipsa cohæres tecum sit gratiæ vitæ.Hoc autem ad am
bos vos pertinet: vt si quos vobis Deus liberos dede-
rit

rit (quod equidem, vt ita fiat, cum his omnibus adstā tibus opto) eos vt sine mora per Baptismum Christo consecretis, & cum per ætatem capere poterunt, in fide instruatis, atq; in timore Dei honestę educetis. Ita fiet, Deo propitio: vt solacium ex eis suo tempore capiatis, & in senectute vestra mutuam ij vobis vicem reddant. Quæ plerunq; in contrarium solent recidere iis, qui liberorum suorum bonam & honestam educationem negligunt. Tua vero (ò puella) hæc inprimis cura esse debebit, viro cura reifamiliaris, & aliis negociis extra domum occupato. Quòd si quid aduersi & molesti alterutri vestrum siue in animo, siue in corpore, siue in fortunis acciderit, commune id malū ambo ducere debebitis: nec solum abominandus aut negligendus non erit alteri is, qui patitur: verumetiam omni ope, cura, & studio adiuuādus, vt euadat. Quod si incurabile malum sit, amanter tolerandus erit socius: & cum consolatoriis sermonibus, tum omni sedulitate, officio, & obsequio recreandus, & ad tolerantiā & æquanimitatem excitandus. Quemadmodum videmus vnius corporis membra facere: quæ se inuicem in aduersis non deserunt, sed subleuant, quoad possunt, & adiuuant. Si ita erga vos mutuo affecti eritis, habebitis Deum propicium: & prosperantem vos in liberis & longa prosperitate, & in omni vita & amara eius, si quæ vobis occurrent in dulcedinem conuertentem: & ad extremum remunerabitur is labores vestros vita

& gloria sempiterna cum sanctis Patriarchis, & aliis piis hominibus: qui vitam coniugalem cum timore Dei & pietate, concordiaq; & charitate mutua exegerunt, & liberos suos ad cultum & gloriam Dei educarunt.

Deinde cōiunget eos Presbyter, adhibitis vsitatis ceremoniis & iuramentis.

CATECHESIS DECIMA, DE EODEM MATRIMONIO.

VM NON IGNORETIS, fratres & sorores chariss. quicūq; horum duorum hominum honoris gratia hic adestis, Matrimoniū inter septem Sacramenta numerari: quæ à Christo Domino instituta, & Ecclesiæ tanquam instrumenta gratiæ Dei infirmitatis humanæ remedia, salutisq; æternæ pignora relicta sunt: cauere debetis sedulò, ne quasi profano spectaculo, vel ciuili cuidam contractui adsistere videamini: vt fit, & fieri necesse est apud eos, qui id è numero

Sacra-

Sacramentorum eijciunt: apud quos etiã matrimo-
nia meritò facilè dirimuntur, Sed huic quoq;, vt alijs
Sacramentis, reuerentiam exhibere, & hos duos cõ-
trahentes sedulis & tacitis votis apud Deum profe-
qui debetis: vt non solum Sacramenti, verumetiam
fructuum eius & gratiæ Dei fiant participes, Vos aũt
duo inprimis (contrahentes alloquatur) ita spero,
Deo reconciliati, parati, & præmeditati huc accedi-
tis: ne oculos diuinæ Maiestatis vel gestib9, nutibus,
& cogitationibus, ne dum factis vestris offendatis.
Sanctè enim sanctorum participes fieri oportet. Vel
Paulus aũt vos de dignitate Sacramẽti huius admo- Ephe. 5.
neat: qui Matrimoniũ coniunctioni filij Dei cum Ec
clesia comparat: additq; Sacramentum hoc magnũ Oseæ 2.
esse. Igitur sicut Chrũs Ecclesiam in fide sibi despon-
sauit in æternum, ita vos quoq; fide mutua perpetuo
& indissolubili vinculo fœderis inter vos nũc per me
um ministerium coniungimini, partim propagandæ
educandæq; ad gloriam Dei sobolis gratia, partim in
remedium incontinentię: cui genus humanum obno-
xium est. Ita enim sit: vt congressus coniugalis, qui
alioqui vitio fortasse non careret, Sacramenti virtute
culpa vacet. Simul autem non deest Dei gratia reue-
renter & bono proposito id in Ecclesia Catholica (ex-
tra quam Sacramenta fructuosa & salutaria non sũt)
percipientibus, ad reprimendos carnis & libidinis sti
mulos: qui noui subinde erumpere solent in ijs etiam:
qui in

qui in Matrimonio, aut alioqui incontinenter viuunt.
Illud autem vterq; in animis vestris fixum habere de-
1. Corin. 7. betis, quod neuter vestrum deinceps corporis sui pro-
prii potestatem habebit: sed tui, o vir, hæc vxor tua, tui
vero puella, vicissim hic maritus tuus. Proinde vtrun-
q; vestrum, quamdiu ambo viuetis, alteri pudicum, in
tegrum, & impollutum id seruare oportebit: neq; frau-
1. Corin. 7. dabitis vos inuicem, nisi ad tempus: vt vacetis orati-
oni, sicut monet S. Paulus. Vnde intelligere debēt om-
nes, Sacrorum temporum atq; dierum (quibus potis-
simum vacatur orationi & laudibus diuinis) rationē
Eph. 5. habendam esse coniugibus. Illud etiam idem Paulus,
1. Pet. 3. & Petrus vobis præcipit. Tibi quidem viro vt diligas
vxorem tuam, sicut Christus Ecclesiam: & honorem
ei impertiaris, tanq̃ infirmiori vasculo, sed cohæredi
Gen. 2. gratiæ vitæ: propter quam patrem & matrem deserere
Matth. 19. iuberis. Tibi vero puellæ seu mulieri, vt obtemperes
Mar. 10. & subiecta sis viro tuo. Cui te Deus ipse iam inde ab
Gen. 3. initio subiecit: præterquam, si is te á recta fide & Ec-
Act. 5 clesia vellet seducere. Tunc enim Deo magis obedire
oportet. Aduersam autem iuxta ac secundam fortu-
nam simul æquis animis feretis, & quoad poteritis, ad-
iuuabitis & subleuabitis vos inuicem: & solabimini
mutuis studiis, officiis, & obsequiis. Liberos verò, si
quos vobis Deus dederit, magna cura atq; diligentia
in timore Dei rectaq; fide educabitis. Ita futurum est,
Deo propicio, vt mutuam ii vobis aliquando vicem
reddant,

reddant:& licèt non expertem fortaſsis moleſtiarum (quemadmodum vſu venit in hoc ſeculo) non inſuauem tamē vitam exigatis: poſt hanc autem, cœleſti & beata illa ſimul æuo ſempiterno perfruamini. Quā vtinam omnes nos adipiſcemur gratia domini noſtri Ieſu Chriſti: cui cum Patre & Spiritu Sancto ſit gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

CATECHESIS VNDECIMA.

DE SACRIFICIO MISSAE.

ISSAE PRAESTANTIam & ſalutarem vtilitatem ſi nihil aliud commendaret, illud ſanè ſatis eſſet: quòd eam Satanas per ſeruos & inſtrumenta ſua Hæreticos tantopere oppugnat & euertere ſatagit, vt nihil magis ſecundum fidem et charitatem: quarum illa fundamentum, hæc vertex eſt religionis Chriſtianæ. Conſtat autē illum Deo per ſuperbiam rebellem inuidia ſuæ mortem introduxiſſe in orbem terra- Sap. 2

rum. Igitur vt initio author is fuit primis progenitori bus nostris præuaricandi præcepti Diuini, vnde mala omnia cum æterno exitio in genus humanum inundarunt: ita nunc parta per Filium Dei salute cum omni bonorum cumulo spoliare nos nititur: dum memoriam & fructum mortis eius salutaris nobis, quantum in ipso est, surripit. Id autem agit ille potissimum, dũ Missam vel abominabilem, vel contemptibilem duntaxat per Hæreticos facit Christianis hominibus.

Lucæ 22. Chryso. in 2. Tom. Ho 3 & in Psal. 49. Cypr. de Cœna Dõ. & lib. 2. Cap. 3. Clem. Apost. const. lib. 8. Iræ. li. 4. ca, 32. Chry. in 2. Tõ ho. 2 Heb. Homi. 17. Aug. in Psal. 33. Ser. 1 & de ciuit. Dei, lib 17. Cap: 20.

¶ Missa est enim, quæ nobis mortem Domini nostri Iesu Christi repræsentat, & quasi ob oculos ponit cum verbis, tum gestibus, & omni actione, ab ipsomet instituta in vltima cœna: cum præciperet Apostolis, vt hoc facerent, quod ipse tunc faciebat, in suam commemorationem: quemadmodum S. Patres interpretantur, & sancta per vniuersum orbem terrarum semper tenuit tenetq́ Ecclesia. Missa est, per quam etiam fructus eiusdem mortis salutiferæ nobis peculiariter inditur & applicatur. Est enim ea illud ipsum sacrificium, quo se Christus Deo Patri in cruce pro nobis obtulit, à peccatis nos redemit, de diaboli & mortis æterna potestate liberauit, & ipsum Deum patrem nobis reconciliauit: sed non ad eundem modum id nunc hic peragitur, atq́ tunc in cruce peractum est.

Rom. 6 Concil. Eph. 1. Cyril cont Nesto

Tunc enim cruentum sacrificium in mortem ipse se Christus obtulit: nunc idem ipse posteaquam resurrexit à mortuis, & amplius non moritur, incruentum per

manus

manus Sacerdotis ſeſe offert: ſimul in cœlo ad dexte- Conc. Nicæ 24
ram Patris ſedens, & hic in altari virtute ſuorum ipſi-
us verborum à Sacerdote enunciatorum ſeſe repræ-
ſentans. Ac tunc fõtem gratiæ diuinæ nobis omnibus
cõmuniter aperuit, & aditum ad eum patefecit: nunc
quaſi inſtrumenta & vaſa ſuppeditat, quibus vnus-
quiſq; noſtrum ſibi in gaudio hauriat aquas de fon- Eſaiæ 12.
tibus ſaluatoris, vt ſcripturæ verbis vtar: hoc eſt, par
tam omnibus, qui ſunt, fuerunt, & poſt futuri ſunt, in
commune ſalutem, ſibi propriam adiungat: Deumq;
quem poſt Baptiſmi ablutionem quotidie peccatis
ſuis offẽdit, gratiſsima illa ablutiõe propitiũ ſibi red-
dat: imò Chriſtus ipſe id facit. Cum autẽ is propici 1. Ioan. 2.
atio ſit non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius
mundi peccatis: non oportet nos dubitare, eum in hoc
ſacrificio ſeſe offerre non pro iis tantum, quorum mini
ſterio, offertur & qui adſunt, Sacerdotiq; oranti & of-
ferenti precibus ſuis ſuffragantur, verumetiam pro a-
liis abſentibus, vita functis iuxta ac viuis: quos Ioan-
nes totius mundi nomine complectitur. Quid autem
mirum eſt tam longe lateq; patere vim & efficaciam
ſacroſancti huius ſacrificii: cum preces noſtræ hominũ
peccatorum aliis non modò viuentibus, verumetiam
mortuis rectè & fructuoſè applicentur? Neq; enim te- Iaco. 5.
mere Apoſtoli, & ipſi pro aliis orarũt, & alios vt pro
ſe & pro ſe inuicẽ orarent, hortati ſunt. Et ſancta Chri
ſti omnium temporum Eccleſia perpetuò in vſu ha-

 buit

buit habetq́;: vt cum preces publicæ.tum ſacrificium hoc Miſsæ viuis iuxta ac mortuis applicetur,& vſibus neceſsitatibusq́; quorumuis hominum à pietate & iu= ſticia non alienis accommodetur,ad depellanda ma= la, bonaq́; impetranda. Quin & pro acceptis à Deo be neficiis gratiarumactio id eſt. Atq́; ob id etiam Eucha riſtic ō & laudis Sacrificium appellatur:& hæc vel pri

Lucæ 22. ma fuit Chtiſto Domino inſtituendi eius cauſa. Hoc facite,inquit ille,in meam commemorationem. Proin de & verba Sacerdotis & veſtitus,& geſtus, & omnis fere actio Miſsæ mortem eius ſalutarem nobis repræ= ſentat. Quæ ita per Sanctos Doctores explicātur, & vobis aliquando fortaſsis explicabūtur. Licèt autem nihil horum vos intelligatis,tamen ipſa vobis tacita

Aug. de libero arbit. lib. 3. ac deuota præſentia & adſtipulatio vberes huius Sa= crificii fructus conciliat:non minus, quàm iu Baptiſ mo infantes non modò non intelligentes ſed vix ſenti entes ea,quæ aguntur,vim tamen & efficaciam Sacra= menti illius adipiſcuntur. Cum igitur tanta ſit Miſsæ dignitas,tantaq́; vtilitas: nihil vos, fratres & ſorores chariſsi. improborum & ſaluti veſtræ inſidiantiū Hæ reticorum impiis & inuerecundis ſermonibus, irriſio= nibus, & blaſphemiis commoueri oportet: qui verum Dei Filiiq́; eius cultum idolatriam vocitare non veren tur. Quin quantò magis ii Miſſam abrogare cupiunt atq́; ſtudent, tantò maiori ſtudio & alacritate vos ad eam concurrere tantoq́; deuotius dum ea tota pera= gitur

gitur, interesse par est: quò istis Antichristi (quem Daniel Propheta sublaturum esse ad tempus iuge Sacrificium prædixit) præcursoribus, atq; adeò ipsi eorum Magistro Diabolo (à quo se Lutherus Missæ abominationem didicisse gloriatur) ægre faciatis, eiq; vt Petrus Apostolus præcipit, resistatis fortes in fide: Christo autem seruatori vestro gratos vos de acceptis beneficiis exhibeatis. Simul autem vberiorem mortis eius fructum vobis vestrisq; concilietis: & cum prementia pariter ac impendentia mala publice priuatimq; auertatis, tum bona futuræ iuxta ac huius vitæ adiungatis. Ecclesiæ verò sanctæ præcepro in eo obedire vos par est. Canonibus enim Ecclesiasticis ãtiquis constitutum est: vt Christianus quilibet Dominicis præsertim & festis diebus Missam totam vsq; ad benedictionem Sacerdotis audiat, sub pœna excommunicationis. Neq; vetò minoris facere debetis Missam, quam sacras conciones. In his enim discitis, quid credere & facere debeatis, in illa verò opere impletis ea: quę in concionibus discitis, fidem vestram exercentes, Deumq; acceptissimo ipsi Sacrificio colẽtes & fiduciam vestram omnem in eo collocantes, ab eoq; petentes, per Christum mediatorem & sacerdotem quæ vobis, & vestris, & vniuersæ Ecclesiæ necessaria et salutaria sunt. Sctibit autem Paulus. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Cui & Iacobus adstipulatur inquiens:

Dañ. 8. 11. 12.
Luth. de Missa priuata seu angulari.
1. Petri 5.
Conci. Agath & Aurel. De consecr. d. 1 c. Missus, & c. Cum ad celebrandas.
Rom. 2.
Iacobi 1.

Estote factores verbi,& non auditores tãtum,fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abijt: & statim oblitus est, qualis fuerit. Qui autem perspexerit, in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Adeste igitur Missę, fratres & sorores chariss. magis etiam alacriter ac deuote quam concioni: vt & vos iustificemini, & non obliuiosi auditores beati in facto vestro sitis. Quod vtinam nobis omnibus contingat gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi: cui cum Patre & sancto Spiritu laus, hoñor, gloria in secula seculorum. Amen.

CATECHESIS DVODECIMA.

DE FVNEBRIBVS EXEQVIIS.

VNERVM CVM HONORE deducendorũ, et exequiarũ antiquissim9, cum vsus est apud Hebræos tũ apud gẽtes à cognitiõe & cultu veri Dei alienas. Vtriq; hoc dabãt honori simul & consolationi viuorũ propinquorum, atq; necessariorum defuncti. Verum Hebræi tamen etiam mortuorum ipsorum in eo rationem ducebant. Diuinitus enim edocti, non interire simul cum corporibus animas hominum, aliam vitã post hanc defunctis superesse persuasum habebant. Itaq; tribuebant id necessitudini, vel beneuolentiæ suę erga illos, vel præstantiæ, dignitati, & meritis ipsorum publicis priuatisúe: vt supremum hoc obsequium & honorem funeribus eorum velut viuentium, sentientium, & à se non alienorũ, impenderent. Cuius vtriusq; rei exemplum est in veteri testamento in libro Geneseos, vbi exequiæ Iacob Patriarchæ describuntur. Memorat enim ibi Moses: Quòd cum Ioseph funus patris sui Iacob deduceret ad terram Chanaan, iuerint Gene. 50.

cum

cum eo omnes ſenes, hoc eſt, honorati & primores, domus Pharaonis, cunctiq; maiores natu terræ AEgipti, nimirũ ipſius Ioſeph, qui ſumma apud ipſos erat ſecundum Regem dignitate & authotitate præditus, honoris gratia. Atq; hanc ipſam cauſam fuiſſe turbæ

Luc. 7. Naimitanæ Euangeliſta innuit deducendi funeris adoleſcentis illius, quem excitauit Dominus Ieſus, cum dicit: Cum illa, matre videlicet defuncti: hoc eſt, in

Gene. 49. gratiam & ad ſolatium illius. Quod autem ipſe Iacob

Gene. 23. moriens tam procul ex Aegypto efferri cadauer ſuum iuſsit, idq; filij eius, & nepotes non ſine ſumptu & labore executi ſunt, non ſine ſpe alterius vitæ factũ

Gene. 35. eſt: quemadmodum & Abraam auus eius fecerat, quando Saram vxorem ſuam, & ipſe Iacob cum fratre Eſau, cum patrem ſuum Iſaac in ea ipſa ſpelunca

Gene. 50. duplici ſepelierunt. Quod itidem Ioſeph, vt de oſsibus ſuis poſt mortem ſuam facerent, fratribus & liberis ſuis præcepit. Nimirum volebant ij ſepeliri in ea terra, cuius potiundæ pollicitationem à Deo acceperant: licèt ea viui potiti non eſsent. Proinde & Chriſtus Sa-

Mar. 12

Exo. 3. ducæos reſurrectionem non credentes recitatione ſcripturæ, vbi Deus profitetur ſe eſſe Deum horum Patriarcharum (qui iam longè antè erant mortui) refutauit, adiecitq;: Nõ eſt Deus mortuorum, ſed viuorũ. At nos Chriſtiani habemus alias etiam grauiores funerum reuerenter ac deuotè proſequendorum cauſas. Dum enim defunctorum corporibus parem ac viuis

honorem

honorem habemus,cum fidem ac ſpem noſtram de reſurrectione carnis noſtræ confirmamus: tum illos ad ſocietatem noſtram Eccleſiamq́ꝫ Chriſti nihilominus,quàm viuos,pertinere credimus:atqꝫ ita charitate,qua viuos complexi ſumus,mortuos quoqꝫ proſequimur.Et ad hoc quidem pertinet id, quod ſcribit Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, Vſitatum fuiſſe in primæua Eccleſia:vt populus cum Sacerdote defunctum perinde ac fratrem oſcularetur,Deoq́ꝫ cõmendaret. Ad illud autem maxima pars eorum, quæ in exequiis ſecũdum mores & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ canuntur.Quale eſt illud è libro Iob: Credo quod redẽptor meus viuit,& in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum:& rurſũ circumdabor pelle mea,& in carne mea videbo Deum:quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt,& non alius.Ad vtrunqꝫ verò,quòd corpora mortuorum apud nos circa templa,& in ipſis templis ſiue Eccleſiis ſepeliuntur:vt viui de reſurrectione ſua confirmentur, & illos Eccleſiæ exortes non eſse intelligant. Mitto quòd in exequiis admonemur, nos hic manentem ciuitatem non habere: atqꝫ ita neglectim habere huius vitæ commoda et incõmoda et ad futurã illã immortalitatẽ,cœleſtẽqꝫ, & beatam vitam adſpirare,& omni ſtudio contendere nos oportere. Ad hæc autem, cum non ignoremus vitam hanc ſine peccatis vix tranſigi poſſe, Deum verò non ſolum clementem & miſericordem, ſed etiam iu-

Dion. hier. Eccl. Cap. 7.

Iob 19.

Hebr. 13.

G ſtum

ſtum iudicem eſſe, deducentes funus adiuuamus precibus noſtris & ſacrificijs defunctum: vt Deus clemēter abſtergat maculas eius, ſi quæ ipſi de terrenis contagijs adhæſerunt: & requiem æternam cum ſanctis ſuis ei concedat. Etſi enim Deus ſanguine vnigeniti Filij ſui placatus, & Sacramentorum vſu nobis reconciliatus, non continet in ira miſericordias ſuas: non ſtatim tamen cum peccatis pœnas etiam prorſus omnes peccatis debitas homini condonat (quod quidem exemplis è ſacra ſcriptura petitis ꝓbari poteſt) nec patitur intrare in cœleſtem illam Ieruſalem aliquid coinquinatum aut abominationem faciens, & mendacium: proinde iuſtitiæ eius cum miſericordia coniunctæ conſentaneum eſt, neq; dubitandum, etiam poſt huius vitæ exitum elui ſuplicijs quibusdam temporarijs, & igne purgatorio ſordes peccatorum, in hac vita cōtractas nec tamen ſatis expiatas pœnitentia & ſatisfactionibus: ſi moriens gratia Dei prorſus non exciderit, aut ſi eam amiſſam recuperarit. Ea verò ſupplicia precibus, elemoſynis, ſacrificijs, & alijs pijs operibus viuētium mitigari, breuiari, ac tolli deniq;. Quod ita à Diuo Auguſtino, Ambroſio, Hieronimo, Chryſoſtomo, Cyrillo Alexandrino iuxta ac Ieroſolymitano, Cypriano, Dionyſio Areopagita, & ab alijs plerisq; S. Pa-

Augu. de cura pro mort. Enchir. ca. 69. & 110. De ciui. Dei lib 20. &c. Ambr. in Luc. ca. 12. & in fun. Theodoſii. &c. Hier. in Matth. ca. 5. Chryſ ho. 69. Ad pop. Antioch & ad Phil. ho. 8 &c. Cyril. Alex: in Leuit. ca 3. Cyr. Ieroſ. Catech. miſt. 5. Cyp contra Iul. lib. 3. cap. 57. & ad Antonian. & de lapſ. Dionyſi. Hier. Eccleſiaſti. Ca. 7.

tribus

tribus & conciliis memoriæ proditum est: et credi dit semper Ecclesia catholica non sine verbi Dei testimoniis. E quibus vnum est illud de Iuda Machabeo, quod miserit duodecim millia drachmarum argēti Ierosolymā: vt inde offerrentur Deo sacrificia pro peccatis mortuorum. Quin ipse nostri temporis hæresiarcha Lutherus alicubi confitetur: non solum credere se, verumetiam certò scire, purgatorium ignem esse, & subuenire animabus in eo pœnas patientibus viuorum orationes, ieiunia, eleemosynas, sacrificia: Scripturasq́ꝫ, quæ ad confirmandum id citātur, agnoscit: & Picardos atq́ꝫ Bohemos contrarium sentientes acriter reprehendit. Nec refragatur Zuinglius, rectè orari pro mortuis. Ex quo necessario sequitur: Esse aliquem locum animarum, extra cœlum & inferos, vbi adiuuari ex precibus nostris possūt. In inferno enim nulla est redemptio. Non solum autem martyrij vt ait Augustinus, verumetiam cuiuis cœlesti beatitate fruenti iniuriam facit, quisquis orat pro eo. Cum igitur neq́ꝫ pro iis qui apud inferos, neq́ꝫ pro iis, qui in cœlo sunt oretur: necesse est, in purgatorio & temporalibus pœnis detineri eos: pro quibus in Ecclesia catholica iam inde ab Apostolicis temporibus oratur. Quanquā autem possumus domi quoq́ꝫ pro mortuo orare, tamen ipso funeris aspectu communis sortis admoniti, ad ardentius orandum incitamur; et efficatior est apud Deum communis & publica multorum

Cōci. Carth. 4.
Concil. Florēt.
Lucæ 12.
Math 5 & 12
Philip. 2
Apocal i. 5.
2 Macha. 12.
Luthe. in di. Lips. in decla. quorūdā. arti. in Res. conclusione 15.
In cap. fid. chr. vltim ædition.
Zuing. ar. 6
Aug. de v apost. ser. 17
Augu. de cur. p mortu.

Chryso homi, 69. ad Pop. Antioch.

oratio, non secus, quàm labor boum simul iugum trahentium. Prȩclara atq; aurea est illa Chrysostomi sententia. Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cum enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur Sacrificium; quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Quȩ cum ita sint fratres & sorores chariss. nihil nos mouere debent Hæreticorum, ab Aerio quodam Ariano qui ante mille ducentos annos vixit, & ab Ecclesia catholica cum suo dogmate damnatus est) oriundorũ nugamenta & sannæ. Commouere autem debet Charitas Christiana (quæ non huius vitæ spaciis terminatur, sed ad eos quoq;, qui in fide & in communione Ecclesiæ decesserunt, pertinet) vt hunc defunctum fratrẽ vel sororem piis ac deuotis precibus prosequamur, diuinæq; clementiæ commendemus: ne eum in furore suo arguat, & in ira sua corripiat, sed à vinculis pctõrum & pœnis commeritis clementer absoluat, & Filii sui vnigeniti omniumq; sanctorum corporis eius mystici (cuius ipse viuens fuit membrum) beatitudinis & gloriæ consortem faciat, per eundem Christum dominum & saluatorem nostrum. AMEN.

Psal. 37.

His Parochus adiungat licebit, genus, conditionem, & vitam defuncti cum laude, si uerè poterit: nec vicia prorsus prætermittat, sed molliter ea tamen tractet, & sine propinquorum eius iuxta ac auditorum offensione.

CATECHESES.

To ieſt

Nápominánia y Náuki

kożdemu człowiekowi Krześciáńſkiemu/ á oſobliwie Páſterzom ktorym ieſt zlecona Duſzna opieká/ bárzo potrzebne.

O śiedmi świątośćiach.
O Ofierze Mſzey S.
O Obchodźie przy Pogrzebie ludź Krześciáńſkich.

Przez J. M. Kśiedzá Márcina Cromerá/ Kánoniká Krákowſkiego. etc. po Láćinie vczynione/ á potem dla poſpolitego tak Páſterzow/ iáko y ludźi inſzych pożythku z Láćińſkiego iezyká ná Polſki przełożone.

Nápominánia y Náuk w tych Ksiąſzkách Porządek.

Przemowá do Czytelniká.

JEsus Christus Pan á Zbáwiciel nász/áczkolwiek we wszytkich rzeczách nieskończoną dobroć y niewymowną mądrość swą okázowáć rácżył: á wszákże nigdziey ich iásniey á dziwniey nie okazał iáko w ludzkim narodźie. Pátrz co iest zá dobroć/co zá miłość iego/przeciwko nam niegodnemu á niepożytecznemu stworzeniu. Gdyśmy y zá grzechem pirwszych rodziców nászych/przyszli byli w ćiężką niewolą dyiabelską: żadna moc/żadna mądrość tákowa nie byłá/ ktoraby nas od ták okrutnego á hániebnego nieprzyiaćielá y tyránná wybáwić mogłá. A iużeśmy w tey nędzy ná wieki mieli być: bes Ewángeliey/bes Swiątośći/bes nádźieie/bes zbáwienia/ bes Bogá. Coż nędznieyszego / coż ćięższego mogło być? Byliśmy w mocy v trzech okrutnych tyránnow/v Smierći/grzechá/y Dyiabłá żyliśmy iáko insze bydło/cześć pánu Bogu nászemu przynależącą/ wyrządzáliśmy rzeczom nikczemnym á sprosnym: wszytká rostkosz/ wszytká poćiechá nászá/ná ćiele á rzeczách doczesnych byłá: ktorey ácześmy szukáli/iednákesmi náleść nie mogli: bośmy iey tám szukáli kedy iey nie było: á

 kedy

kedy była o tymesmy nic nie wiedzieli/ takesmy sie omylną nádzieią mylili: á dokończywszy tey nedze ziemskiey/ do ciezszey á nieskończoney dostácechmy sie mieli. Te násze wielką nedze/ bacząc niebieski lekarz Pan Jesus Krystus/ z szczerey dobroci á łáski swey raczył nas z tak cieszkiey á szkodliwey niewoley wybáwic: á dziwnym sposobem/ zá wielkiemi trudnosciámi swemi. Abowiem będąc Bogiem nieogárnionym / zstał sie człowiekiem: z vbożuchney sie Pánny národził: głod/ zimno/ prágnienie/ wzgárde/ bluznierstwá wszeláką niewczasnosc wycierpiał: prace wielkie wedrowánia dálekie y niebespieczne dla zbáwienney náuki ludzkiey podeymował. Krolowie Ksiązetá kápłáńskie/ Scribowie/ Phárizeuszowie/ Biskupi Zydowscy/ y wszytek swiát/ głowni nieprzyiaciele iemu byli: nákoniec y sam Szátan widząc ty iego wielkie doległosci/ oń sie pokusil. W tey nedzy przes trzydzieści y trzy látá bywszy/ żywot swoy náostátek zá nas położył/ Krew swą swietą przelał/ smierć okrutną á ze wszech nahániebnieyszą podiał. Tym sposobem/ z tákiemi trudnosciámi/ z tákim vtrapienim/ wyrwał nas z mocy Tyránna y nieprzyiaciela nászego Szátáná y z wiecznych ciemnosci: y zá swiecił przed námi pochodnią słowá swego S. raczył nas niebieskiey á zbáwienney náuki náuczyć

rozum náß ſłowem Bożym y Duchem S. oświe
ćić. Z tąd tedy okázuie ſie oná iego nieſkończoną
dobroć. Obdárzywßy nas ták zacnemi á niebie-
ſkiemi dáry: ſtáráiąc ſie o to żebyſmy ich záś nie
utrácili / pátrzay iáko mądrze Kośćioł ſwoy po-
ſtánowił. Gdy iuż z tego świátá obecnośćią oną
widomą odchodźił / (bo niewidomie obiecał ſie z- Matth. 28.
námi náwieki przemießkáwáć) wiedząc to dob-
rze / iż ono iego zebránie ludu Krześćiáńſkiego / ſá
mo ſwoią mocą ſtáć nie mogło: pilnie ie w ſtraß
á w opiekę Bogu oycu ſwemu záleca / y prośi áby
ie ná pieczy ſwey raczył mieć: ták mowiąc. Oycże
świety / rácz przes imię twoie święte záchowáć Joan. 17.
ty ktoreśmi raczył dáć / żeby byli iedno iáko y my:
pokim ia z nimi był / Oycże święty / ná świećie /
potym ich ſtrzegł w imię twoie. A iżeby śie nie
zdał tylko zá onym Kośćiołem / ktory ná on czás
był / prośić: odpráwiwßy modlitwę zá Apoſtołmi
modli ſie teżzá drugimi / ktorzy náſtáć mieli: y ták
prośbę ſwoie wiedźie. Nie tylko zá tymi (to ieſt
Apoſtołmi) Oycże święty / proßę / ále też y zá ty-
mi ktorzy przes ſłowá ich vwierzą w mię / áby
wßyſcy iedno byli / iákoś ty Oycże we mnie á ia
w tobie. Ták ſie Pan modlił zá Kośćiołem ſwo-
im. A nietylko ſie zá nim modlił / ále też tákowy
porządek w nim poſtánowił / iáki ſwoią nieogár-

 niona

niona mądrośćią/ku ſtátecznemu záchowániu ie
go áż do ſkończenia świátá nalepſzy być wiedział
A to tym ſpoſobem:iż mu dał Paſterze/ dał też y
Doktory:ktore dla tego(iáko s. Páwel świádſzy)
poſtánowił/żebyſmy śie ládá wiátrowi w náuce
nie dáli vwodźić/ ábyſmy ſie nie dáli oſzukáć zdrá
dliwym duſz náſzych nieprzyiacielom:ále żebyſmy
ſtoiąc przy náſzych Páſterzách/przy náſzych Do
ktorách/prawdy ſtátecznie náſládowáli. Páſte-
rze ſą iáko głowy/ktore inſzemi członkámi rządźić
máią:ſą iáko żeglarze/ktorzy tę łodkę Kośćiołá
S. po niebezpiecznym morzu świátá tego pro-
wádzą. Wielka tedy ieſt doſtoyność Páſterzow
wielki á ćieſzki ieſt vrząd ich: ábowiem tym pan
Kryſtus Owce ſwoie / krwią ſwoią nádroz-
ſzą odkupione poruczył:áby śie o nie ták ſtáráli y
ták ie páſli/iákoby żadna z nich nie zginęłá. Pil-
nuyćieſz tedy Páſterze mili/pilnuyćie Trzody tey
wam zwierzoney/wywodźćie owce wáſze ná do
bre á zdrowe páſtwiſká/żadney owieczki niezánie
dbawáyćie/ mdłe poćiechą y náuką potwierdzay
ćie:zmázáne/świątośćiámi omywáyćie/niezdro
we/przes klątwy od zdrowych odłączayćie/wil
ki od nich odganiayćie/duſze wáſze zá nie pokłá-
dayćie:záto wſzyſtko nie ták Ziemſkiey iáko Nie
bieſkiey odpłáty ſzukayćie:do ktorey was święty

Piotr Apostoł Boży odsyła/ták mowiąc: Páscie 1. Pet. 5.
trzodę ktora miedzy wámi iest: á gdy przyidzie
ono Xiąże á Wodz pásterzow/ koronę y zápłá-
tę weźmiecie wiekuistą. O onę tedy zápłátę stoy-
cie/ do oney sie kwápcie. A boycie sie srogiey oney
grozby Proroká: ktory ták mowi: Biádá Páste- Ezech. 34.
rzom ktorzy sámi siebie pásą: oto ia z rąk Páste-
rzow będę sie domagał Owiec moich: á vczy-
nię to/ iż tákowi Pásterze/ áni owiec moich/ áni
sámi siebie páść nie będą. Zebyście tedy dobrze
lud Boży rządzić mogli/ dwie rzeczy wam potrze-
bne są. Naprzod náuká: o ktorey ták mowi Pro- Mal. 2.
rok: Vstá Kapłáńskie strzegą náuki: á Zakonu z
vst iego máią sie pytáć: abowiem Aniołem iest pá-
ná Bogá zastepow. A Piotr s. napomina/ żeby 1. Pet. 3.
Pásterze byli gotowi opowiedźieć káżdemu o
tey wierze y o tey nádźiei ktora w nich iest. Iákoż
tegó pytáć ktory sie sam nie náuczył? Iáko ten od
powie/ ktory sam nie vmie? Potrzebna tedy iest
Pásterzō náuká żeby iey lud Boży vczyli/ á sum-
nienia ich spráwowáć vmieli. A nie dosyć Páste-
rzowi náukę mieć: potrzebá mu też pobożnegó ży-
wotá/ żeby nie był pyszny/ gniewliwy/ opiły/ áby Tit. 2.
nie káził żywotem co buduie słowem. Przeto Pá- 2. Tim. 2.
weł S. swego Timoteuszá ták vczy. Wystrzegay
sie pożądliwości ktore w młodych ludziach zwy
kły

kly przebywáć: á ſtrzeż ſprawiedliwośći/wiáry
nádźieie/miłośći/y pokoiu. Dlategoż ſą ſpiſáne
y wydáne ty Catecheſes/to ieſt náuki/około vży
czánia y ſzáfowánia świątośći Kośćiołá ſwiete
go Krześcijáńſkiego/áby ći/ktorzy śie o to pilnie
ſtáráią/iákoby trzode ſwą dobrze páſli/pogoto‑
wiu mieli coby owieczkom ſwoim powiedźieć mo
gli: ácz ći ktorzy czás/náuke/y kśiąg doſtátek má
ią/będą ſie o to ſtáráć/żeby ná tey náuce krotko
zebráney nie przeſtawáli: ále ku tey troſze iáko do
brzy goſpodarze wiecey zgromadzáli/á ſwym ią
Owieczkom ku poſileniu y ku żywotu wiecznemu
podawáli. A ktorzy záś nie práwie pilno owiec
ſwoich vczą: á czytánim śie álbo dla inſzeğ zátru‑
dnienia/álbo też dla niedoſtátku kſiąg/nie wiele
báwią: ći tu pogotowiu/á krotko nápiſano máią/
czegoby ludu ſwego/ krwią páná Kryſtuſową
odkupionego/mieli vczyć/o Krzćie/o Swiątoś‑
ći ciáłá Páńſkieğ/o Pokućie/y o inſzych świątoś
ćiách: ktora náuká ieſt nád wſzytki inſze nápotrze
bnieyſza. Abowiem przez tákowey náuki trudno
by człon iek ſwoie przeciwko Pánu Bogu/ y ſo‑
bie ſámemu/y bliźniemu ſwemu/powinność wie
dźieć miał. Bo tu gruntu zbáwienia vczą/ o kto‑
rym káżdy człowiek Krześcijáńſki powinien wie
dźieć: czego też káżdy Páſterz/álbo ten ktory ná
mieścu

mieśćcu iego ieſt/lud ſobie zwierzony vczyć ma: á napilniey tych czáſow/kiedy ktora z tych świątości bywa rozdawaná. Ale iż tá náuká ták bárzo potrzebna ieſt/nie tylko iey ná ten czás vczyć máią/kiedy ktory z tych Sákrámentow rozdawáią/ále też y inſzych czáſow k temu przyzwoitych. Ták iżeby ty wſzytki náuki ná pewne czáſy przes rok były rozdzielone. Jáko to: náuki o Krzcie/vczyc máią w Poniedziáłek álbo we Wtorek Wielkonocny álbo Swiąteczny: bo ná poczatku Krześćiáńſtwá/oſobliwie tych czáſow vżyczano ludziem tey świątości. A ieſzcze áż do tychmiaſt/ wodá ktorey przy Krzcie vżywáią/ w Kośćiele bywa świecona: y czyni Kośćioł S. modlitwy zá ty ktorzy ſą w imie páńſkie pokrzczeni. O Bierzmowániu w świąteczny dzień ktorykolwiek: bo tám wſpominamy widomie Duchá S. ná świát zeſtánie. O Pokucie w pirwſzą álbo wtorą Niedziele poſtną/y w dzień S. Jana Krzćićielá. O Swiątośći ciáłá Páńſkiego/ w Wielki czwartek/y w Niedziele Oktawy Bożego ciáłá. O oſtátnim pomazániu w dzień S. Philppá Jákubá y w ktorąkolwiek Niedziele Aduentową. O Swiątośći świecenia Kápłánow/w Niedziele álbo w ktore świeto przed Suchemi dniámi/ ktorego czáſu bywa świecenie Kápłanow. O

Małżeństwie/ w Niedziele po Oktawie trzech Kroloch/kiedy bywa Ewangelia o weselu ktore było w Chanie Galileyskiey. O Mszy w pirwsza Niedziele po Oktawie Bożego ciała y w dzień S. Jana Ewangelisty. O Obchodzie y Cerymoniach ktore bywaia przy pogrzebie/ w dzień zadußny/y w Niedziele w ktora bywa oná Ewangelia: Szedł Pan Jesus do miasta ktore zwano Naim. Ten porzadek nauki iesli bedzie záchowan/ wielki pożytek pospolitemu człeku przyniesie/ bo sie z tad náuczy iáko wielkie/ dziwne á swiete rzeczy Pan Bog przes swiatosci swoie w Kosciele swietym ludziem podáie: bedzie ie miał w wielkiey iáko przystußa vczciwosci/ bedzie ich prágnał/ nie bedzie nimi gárdził / bedzie sie ku nim z wielka pilnoscia gotował/ y godnie ie przyimował: á zátym stánie sie vczestnikiem łaski Boskiey y żywota wiecznego. Przetoż też nápominam y proße ktokolwiek polskie czytáć vmie/ aby ty ksiaßki z pilnoscia przeczytał/ nie raz ále kilká kroć/ żeby tym lepiey náuki zbáwienne wyrozumiał/ ony pámietał/ á wedla nich siebie sámego y zbáwienie swe sprawowáł.

Joan. 2.

Luc. 7.

❧

O Swiatosci Krztu Swietego.

Náuká I.

Naymilszy brácia: ktorzyście sie kolwiek tu ná ten czás/ choć z nabożeństwá/ choc tez ku poczciwośći dzieciatku temu/ y rodzicom ieg zeszli: odlozywszy ná strone śmiechy/ rozmowy/ y myśli świeckie/ pilnie obaczaycie co sie tu ná ten czás dzieie. Abowiē nie macie rozumieć iżby tu spráwowano Obrzedy y Ceremonie prozne ábo żártowne. Dzieią sie tu rzeczy wielkie/ dziwne/ Boskie y zbáwienne/ y okázuią sie spráwámi y táiemnicámi/ ktore sie y z słowem Bożym y z przykłádem Páná Jezu Krystá Mistrzá y Zbáwicielá nászeg zgadzáią: ktorych rzeczy/ y Cerymoniy czásow inszych/ ná kazániu wykład słychacie/ y ieszcze słychać bedziecie. A ná ten czás ták rzecz krotko poymicie.

¶ To Dzieciatko/ nie ták zá nászą posługą: iáko zá pomocą Páná Bogá wszechmogącego/ y zá łáską Páná Jezu Krystá/ ktory przes nas krzći/ zniewoley szátáńskiey w ktorą było przes grzech pirwo- Ioan. 1. Rom. 8. Ephe. 1. Rom. 6. Ephe. 4. Col. 2.

pirworodny wpádło ku wolnośći/ odradza ſie y
Gal. 3. ku przyſpoſobieniu ſynow bożych: odmienia śie z
Rom. 5. Jádámá ſtáreḡ/w nowe ſtworzenie: świátu iuż
2. Cor. 5. obumiera/á z pánē Kriſtuſem pogrzebione bywa:
zmartwychwſtáie/y Páná Kryſtuſá ná śie przyo
błoczy: z nieſpráwiedliwego ſtáie ſie ſpráwiedli-
wem/á z nieprzyiaćielá przyiaćielē Bożym: przed
tym było obce á cudze/ teras w Kośćioł Páná
Jezu Kryſtá bywa wcielone/á ku nászey y wszyt
Tit. 3. kich świetych ſpołecznośći przyłaczone:przes Du
Ephs 5. chá S.poświecone:á bierze ſerce czyſte y łáſke/
Ezech. 11. żeby chodźić mogło w przykazániu Bożym:náko
1. Pet. 1. niec ſtawa ſie vcześnikiem nawieczszych dobro-
dźieyſtw namiłośćiwszego Páná Bogá/á żywo
tá wiecznego/y Kroleſtwá niebie ſkiego dźiedźi-
cem.Abowiem gdy zá grzechem y nieposłuszeńs-
twem pirwszych rodźicow nászych/ odpadł był
wszytek Narod ludzki/od łáſki páná Bogá ſtwo
rzyćielá ſwego:tudźiesz też y od niezmiernych do
brodźieyſtw iego/ktoremi od pocżatku był ozdo-
bion y w padł w moc Szátáńſka/á ſtał śie win-
nym śmierći y wiecznego zátrácenia/y niemiał z
nikad żadnei nádźieie zbáwienia:pan Bog wszech
mogacy/ktorego miłośierdźie ieſt od narodu do
Luc. 1. narodu vlitowawszy ſie go:wyrwał go od tych
wszyſtkich doległośći/przes okrutna śmierć Sy
ná

ná swego iedynego/y poiednał go z sobą/y dobro dzieystwy ozdobił więczszemi ieszcze nizli pirwey: á to przes tegoż Syná swego/z sobą w Bostwie iedney istnośći/mocy/ mądrośći/ y dobroći: postanowiwszy to práwo w Ewángeliey/áby káżdy ktorybykolwiek zbáwienia y onych dobr iego dostąpić chciał/vwierzył weń: á byłby okrzczon Ioan. 16.
w imie iednego Bogá Oycá/ y Syná/y Duchá Mar. 16.
S.to iest/áby sie odrodził z wody y z Duchá: á Ioan. 3.
izby przyrost w ciáło páná Krystusowo/stáwszy Eph. 5.
sie członkiem iego y oblubienice iego Kośćiołá 1. Cor. 6.
powszechnego:á ták z nim y przezeń zstałby sie vczesnikiem dobr námienionych. Ty tedy ták wielkie y ták zacne Boskie dobrodzieystwá zá posługą nászą (ktorzy áczkolwiek niegodny vrząd ná sobie nosiemy Zwolennikow páná Krystusowych ktorym to on był poruczył) teras temu dzieciątku vżyczáne bywáią/ktorych też y wam niekiedy zá tákowąsz spráwą vżyczano. A chocia to dziecie rozumem nie władnąc nie wierzy/iednák sie y w tym dziwna łáská Boża przeciwko nam okázuie iż przes ten Sácráment Krztu S. (ktory też Sácrámentem wiáry zową) w wierze Kośćiołá S. przyiety:wlewa mu Pan Bog przes Duchá S.(ácz ono nic tákowego nie czuie) wiáre/ nadzieie y miłość/ ktore sie czásu swego/ kiedy

 dziecie

dźiecie pocznie rozumu vżywáć okaża/ á oczyściwszy ie od grzechu pirworodnego y w łáskę przyiąwszy czyni ie vcześnikiem obietnic swoich: że wątpić nie potrzeba/ iż nie mniey temu pożyteczen iest Krzest/ iáko dorosłemu ktory wierzy. A ieśliby więc nie było okrczone/ byłby nád nim gniew Boży y wieczne karánie/ y niemogło by nigdy wnidź do Krolestwá niebieskiego: iáko sam Pan

Ioan. 3.

Krystus powiedźieć raczył. Dla tegoż od czásow samychże Apostołow w Kośćiele páná Krystusowym dźiateczki bywáią krzczone: co sie okázuie z niektorych mieśc pismá świętego: gdźie czytamy że niektorzy od Apostołow okrzczeni byli ze wszytkim domem ich/ w ktorym bes wątpienia były też dźiateczki. Tego też poświadczáią Oycowie święci ktorzy byli tudźież po Apostolech. Mamy sie tedy brácia y śiostry namilsze rádowáć/ á ták wielkiego dobrodźieystwá Bożego winszowáć y temu ktorego teras krzciemi y rodźicom iego: á Páná Bogá nábożnie prośić/ áby go raczył zachowáć w liczbie synow swoich/ w they niewinnośći y w czystośći ktorey teras zá świętą iego łáską dostępuie: (ktora też nam ná pámięć przywodźi vstáwiczne święconey wody kropienie) á iżby ie przywieść raczył ku tákowym látom/ w ktorychby ono tę wiárę/ ktorą teras przes

Act. 16.
1. Corin. 1.
Dionisi. Cap 7 Eccle. Hier.
Cypr. cū Synodo li. 3 ep. 8.
Carth. 5. Syn.
Basil. de Bapt.
Chri. in Psa. 14
Atha. in quæst Respons. 2.
August. de verbis Apłi ser. 8. & 14. Idē de peccat. mer. et remis. li. 3 ca 5.
Idē in Io. tra. 4
Idem de Bapt. contra Donat qil. 4. cāp. 24.

Oyce krzeſne/iákoby przes Prokuratory y rekoymie nieiakie wyzna/potym też ſámo przes sie ſtatecznie y śmiele wyznawáło: á iżeby co dzień tym wiecey roſło w láſce Bożey/pomnażáiąc ſie w nádziei/w miłośći/y we wſzytkich cnotách: ázeby przyſzło ku doſkonáłośći męſkiey: ná oſtátek dokonawſzy w pobożnośći y ſpráwiedliwośći (do kad by sie Pánu Bogu podobało) ná tym świecie ſwego żywotá/zá láſką á miłosierdzim iego doſtąpiło obiecánego y zgotowánego ſobie żywotá wiecznego/y chwały wieczney: ktorey day Pánie Boże byſmy sie też zſtáli vcześnikámi. Amen.

¶ Kápłan ty rzeczy do tych ktorzy przed nim będą ſtáć przemowiwſzy: pocznie to ſpráwowáć co w Agendźie nápiſáno. A wſzákże może też niekiedy/tey náuki tu opiſáney zániechawſzy/wykłádáć obrzadki y Cerymonie ktore bywáią przy Krzćie/z tych Kśiąg gdźie tákowe náuki ſzerzey opiſano. Może też z tey Przemowy opuśćić: áż do onego mieśca: To Dźiećiatko. etc.

O Swiątości Birzmowánia.

Náuká 2.

TEgo á tegó dniá/ksiadz biskup birzmowác bedzie. A przeto ktorzy sie ieszcze nie birzmowáli/á iuz ku rozumowi/y dobremu baczeniu przyszli/ niechay sie zeyda: álbo niechay beda przywiedzieni od tych ktorzy sie nimi opiekáia/ zeby te chwálebna Swiatosc przyieli: á niechay to vczynia z wielka vczciwoscia y z nabozenstwem/ wyspowiádawszy sie (ieslizmoze byc) grzechow swoich: ze by nie tylko Sákrament ten/ ále tez y moc y skutek iego przyieli. Abowiem zaden nie ma rozumiec/zeby ná daremne álbo ná smieszki tákowa Ceremonia postánowioná byłá. Powiáda Augustyn S. ze Sácráment ten iest swiety/iáko y Krzest/od sámego Páná Krystu sá postánowiony: od Apostołow iego przyiety y spráwowány/ kthorego po wszytki czásy w powszechnym Kosciele było vczciwe vzywánie/ iáko

Aug. con. Lit. Pet. lib. 2. Cap. 104.

iáko łáſki Bożey y Duchá S. zapieczetowánia. Dla tegoż Clemens napirwſzy po Pietrze świetym Biſkup Rzymſki/zowie ten Sákráment cō signationem/to ieſt/ zápieczetowánim. Clemens Alexándriyſki beatum signaculum,to ieſt/ſwietim známieniem:Cyprian poświącánim :Tertulian/ świetym pomázanim. Abowiem to pomázánie okazáło ono widome ná vcznie páná Kryſtuſo we Duchá S. w dzień Swiateczny zeſtánie:ktore im ſamże Pan Chriſtus do niebá wſtepuiąc obiecał:ták mowiąc. A wy ſiedźcie w mieście/ áż mocą z wyſokości przyobleczeni bedziecie. To też Páweł S. znáczył ták piſząc Ephezom: Nie záſmucaycie S. Duchá Bożego/ ktorym ieſteście náznáczeni:iáko wykłáda Ambroży ſwiety. Toć ieſt ono rąk wkłádánie/przes ktore świety Piotr y świety Jan Duchá s. dáli Sámárytanom/ ktorzy byli od Philippá Ewángeliſty okrzczeni:á świety Páweł dwánaście mezom w Ephezie. Tu obáczcie namilſzy brácia/iż nie doſyć było/że ci okrzczeni byli:áż też przes to rąk wkłádánie á przes ten Sákráment Birzmowánia/ Duchá świetego przyieli:á iż tá ſpráwá nieprzynależáłá ná Philipá / álbo theż ná inſze / kthorzy moc krzczenia mieli:ale ná ſámy czelnieyſze Apoſtoły. A ták y teras ſámi tylko Biſkupi/ tym Sacrámentem

Cle.Ro.ep.4
Cle.Al.ſerm.2
Cypr.de ablutione pedum.
Ter.de Bapt.
Luc. 24.
Epheſ. 4.
Ambr: de iis qui myſt.init. ca,7. & de Sacra.li.3.cap.2.
Act.8.& 19.
Eus.Pap.ep.5.

mentem ſzafowáć nie mogą/ktorzy ná mieśćach Apoſtolſkich záſiedli. A záiſte ieſt ten Sákráment káżdemu potrzebny: nie iżeby kto Krześciáninem miał być/ ále iżby ſie ſtał doſkonáłym Krześciiáninem (chybá iżeby k niemu

Clem. Ep: 4. przyść nie mogł:) iáko piſze S. Clemens/vczeń Piotrá świetego/y ná ſtolicy Biſkupiey namiáſtek á piſze to z náuki s. Piotrá y inſzych Apoſtołow: á iáko on ſam powiádá z Páńſkiego przykazánia Aczkolwiekći Lukaſz S. w dzieioch Apoſtolſkich y Clemens/tylko rąk wkłádánie wſpominaią:ále iż też od cżáſow Apoſtolſkich/s. Krzyżmá vżywánie było/świáczſzy Dioniſius Areopágitá/

Dion Hier. Eccle. Cap. 4.

vczeń świetego Páwłá. A iż ie ſam Pan Kryſtus ná ſwey oſtátniey Wieczerzi poświecił/y Apoſtołow ſpráwowánia iego náuczył/wſpomina Fábian dziewietnaſty Papieſz po s Pietrze. A ſnádne ieſt y przywoite krzyżmo ku okazániu ſkutku tego Sákrámentu. Abowiem Krzyżmo bywa cżynione z oleiu/ktory cżerſtwość y weſołą myſl ſpráwuie:á z Bálſamu/ktory namilſzą wonność ma/y od zágniłości broni. Ty wſzytki dobrá/łáſká Duchá świetego/ ktora przes ten Sákráment nie tylko ſie znácży/ále też wlewána bywa/ w cżłowieku ſpráwuie. Przeto y o ſámym pánie Kriſtuſie piſmo s. powiáda/iż ieſt pomázány oleiem

Fab. Epi. 2. ad Epiſ. orien.

Pſal. 44.
Heb: 1.

iem rádości:ktory oley Piotr S Duchem świe-
tym być wykłáda. I Mądrość (choc tá iest Kri Act: 10.
stus/choc też oblubienicá iego Kościoł świety) Eccle. 24.
wychwala sie/iż wonność dáłá/iáko bálsam wo
niáiacy. Páweł też świety/powiáda nas być do- 2. Cor. 2.
brą wonnością Páná Krystusowa: co bywa
przes poświecenie á pobożny żywot: ktore tenże
Duch S. spráwuie w nas. Bywać też Duch S.
nam ná Krzcie dáwan:ále(iáko pisze Papież s.
Melchiades) tám y przy studnicy Krztu/ dáie
zupełność ku niewinności: ná birzmowániu/po-
mnożenie ku łásce. A iż ci ktorzi ná tym świecie ży
ią/przes wszystek czás żywotá swego/miedzy nie
przyiacielmi niewidomemi y w niebespiecznoś-
ciach chodzić muszą: ná Krzcie odradzamy się
ku żywotowi/ po Krzcie bywamy potwierdze-
ni ku boiowániu:ná Krzcie bywamy omywáni
po Krzcie bywamy posileni. A iesliż tym ktorzy
z tego świátá hnet zeydź máią/dosyc iest ná do-
brodzieystwie odrodzenia:iednák tym ktorzy żyć
máią/potrzebny iest rátunek posilenia y birzmo- Melchiades ad
wánia. Ták Melchiades S.powiáda. Dla tegoć Episc. Hisp:
też znák Krzyżá S. ná czele Biskup krzyżmem concil, To. 1.
czyni:żeby ten ktorego birzmuią/ pomniał iż on
iest rycerzem Páná Krystusá vkrzyżowánego: á
iż chutliwie krom wszelákiego strachu y krom w

ſtydu (ktore oboie ná czele ſwe mieſce máią) imie y wiáre Páná Kryſtuſowe/ nie tylko ſłowy/ ále też żywotem y obyczáymi záwße y wßedy wyznáwáć powinien/ Ktemu też ono przynależy/ iż mu Biſkup policzek dáie/ żeby go náuczył/ dla imienia páná Kryſtuſowego/ potwarz/ y wßelákie doległości wycierpieć. Dáią mu też iákoby na krzcie/ oycá krzeſnego/ iżby go vczył/ á iákoby w zbroie vbierał: á świádectwo o nim dał iż vmie grunt wiáry Krześciáńſkiey. Ták tedy námilßy bráćia/ o birzmowániu rozumieć: y thák ie ſobie ważyć macie: á nie przyimowáć go iedno ras. Piße S. Cornelius Papieß: y wſpomina Euſebius w hiſtoryey kościelney o Nowacie heretyku: iż gdy po krzcie/ znákiem Krzyżmá niebył náznáczon nigdy też nie mogł Duchá S. záſłużyć. J okázuie: że Nowatus dla tego w kácerſtwo wpadł/ iż śie nie birzmował.

Eus hiſt. Ecc. li. 3. Cap. 33.

Przeto bráćia mili/ macie śie pánu Bogu modlić zá thy/ ktorzy ſie birzmowáć będą/ żeby im Pan Bog raczył dáć/ nie tylko ſákráment ten / przes te ſpráwe Biſkupią/ ále też moc y ſkutek tego Sákrámentu: ażeby ie raczył nápełnić ſiedmią dárow Duchá S. To ieſt Duchem mądrości y wyrozumienia/ duchem porády y mocności/ duchem vmieietności y pobożności/ y duchē boiázni Páńſkiey

Eſa. 11.

ſkiey

ſkiey. Co nam y z nimi weſpoł ráczy dáć/ Bog Oćiec / y Syn/y Duch Swiety. Amen.

O Swiątośći Pokuty/

Náuká 3.

Synu/álbo Córomiła:ſtałeś śie ty był przez wiárę y przez Krzeſt swię ty/z niewolniká Szátáńſkiego/ſynem Bożym:z nieprzyiaciela przyiacielē/y żywym Kośćioła chryſtuſoweg° członkiem: doſtąpiłeś tez był odpuſzczenia grzechow/nowośći żywotá/mocy ku dobrze czynieniu/nádźieie żywotá y kroleſtwá wiecznego/ y wſzytkich dobr Bożych: ále iżeś niepomázáney oney ſukienki niewinnośći/ktoreyeś był ná krzcie doſtał/nie záchował:vtráćiłeś też miłość twoię pirwſzą:zá złośćią twoią/álbo też zá krewkośćią człowieczą/dáłeś śie vwieść ćiáłu/ świátu/ y Dyabłu/ wielkim á głownym nas wſzyſtkich nieprzyiaćiełom:obráziłeś Páná Bogá /kthory śie Apoca. 2.

brzydźi wßyſtkimi tymi ktorzy źle czynią: ſam zá
twoią złośćią / złupiłeś śie z onych wßyſtkich
dobr / y wpádłeś záś w onoß śidło niewoley ßá-
2. Cor. 1. Tob. 3. táńſkiey / y śmierći wieczney: á wßákoż vfay / á z
2. Cor. 5. nádźieią mocną dobyway śie z głębokośći grze-
Psal. 102. chow: łáſkáwegoć mamy Páná y Oycá wßelá-
Gene. 8. kiey poćiechy / ktory gdy śie rozgniewa / pomni
2. Cor. 1. Tob. 3. ná miłośierdźie: á iáko ná początku przes iedyne
2. Cor. 5. Psal. 102. go ſyná ſwego / poiednał śie z námi nieprzyiaćiel
mi ſwemi: ták też teras pomniąc / iż to náße przy-
Gene. 8, rodzenie / ſmyſły y myſl ſercá náßego od młodo-
śći ſwoiey ſkłone ieſt ku złemu: táß dobrocią á nieo
gárnioną łáſką / przes tegoż ſyná ſwegō / inße lekár
ſtwo ná ty náße niedoſtátki zgotował / że / ile kroć
y iákożkolwie ćięßkobyſmy zgrzeßyli / y Páná bo
gá od nas oddalili / moglibyśmy záś ku łáſce ie-
go przyść: á zá pomocą łáſki iegō / odrzućiwßy ná
ße złośći / dobr vtráconych powtore nábyć. Abo
wiem on ieſt / ktory ná nas iákoby oćiec ná ſyná
Lucæ 15. márnotráwnego / á przes ſwoie złość zátrácone
go / zdáleká pátrzą / zábiegáiąc łáſkáwie ku ſobie
wabi / y przywodźi: nas cáłuie / pierśćieniē ſwym
dáruie: y w nowy vbior przyobłoczy. To tedy le-
kárſtwo ieſtći Sácráment pokuty ſwiętey: ktorey
ty ſynu álbo córo miła / wieß y maß wiedźieć / że
ſą trzy częśći / to ieſt: Skrucha / Spowiedź / y do

ſyć

ſćiucżynienie. Abowiē áczkolwie prawdziwa ieſt
pána Bogá wßechmogaceğ/ oná obietnicá v Pro
roká Ezechielá/ że niepobożnoſc niepobożneğ cżło Ezech. 33.
wieká/ nie záßkodzi iemu/ ktoregokolwiek dniá
náwroci ſie od niepobożnoſci ſwoiey: wßákże
Pan Bog chce/ áby tákowy cżlowiek/ kthoryby
przes pyche y nieposłußeńſtwo zgrzeßył/ vniżył
ſam ſiebie przes pokore/ á że wſthydem wyznał
grzechy ſwoie przed Plebanem/ z ktorym ſługa
ieſt tegoż paná: albo przed tim/ kogoby on ná mieſ
cu ſwym záſádził: á iżeby od niego proſił rozgrze
ßenia/ y grzechow ſwoich odpußcżenia. Jáko
ſam przes Apoſtolá ſwego Jákubá ſwietego ro- Iaco. 5.
ſkazał/ tymi ſłowy. Wyznawaycie ieden przed
drugim grzechy wáße/ żebyſcie byli zbáwieni:
okázuiac/ że inácżey zbáwieni być nie możemy ied
no przes tákowa ſpowiedz. A Ewángeliſtá Jan
S. pißę: iż Pan Kryſtus po ſwoim zmartwych-
wſtániu/ ná zwolenniki ſwoie tchnał mowiac:
Bierzcie Duchá ſwietego: ktorych odpuſcicie Ioan. 20.
grzechy/ odpußcżone ſa: á ktorym zátrzymacie/
zátrzymáne ſa. A żaden odpuſcić y zátrzymáć nie
może tego/ o cżym nie wie: iáko też áni vzdro-
wić/ áni odćiać/ áni rozwiazáć/ áni zwiazáć. Kto
remi też ſłowy/ tenże Pan Kryſtus/ tymże Apo-
ſtolom y namiáſtkom ich/ ſługom Koſcielnym/ Mat. 18.

też moc abo ieszcze więcszą dał: áczkolwiek/by też ci pobożnością/ y zasługámi żywotá podleyszy byli. Co też mamy rozumieć/ w inszych Sákrámẽtách száfowániu/ y w spráwowániu vrzedow Kościelnych: ktore Iudasz Iscáriot/ áczkolwiek złodziey był/ ták dobrze y z ták wielkim pożytkiẽ ludzkim/ poki iedno zá Pánem Krystusem z drugimi Apostołmi chodził/ spráwował/ iáko Piotr álbo Ian. A iż mnie z lidzby tych sług Kościelnych/ ácz niegodnego/ Pásterem twoim/ álbo iego Vikáryim/ według postánowienia Kościołá y vrzedu iego/ Pan Bog mieć raczył: powiedz mi (synu miły/ álbo coro) ile pomnieć możesz/ z prawdziwą á przystoyną żáłością grzechy twoie day rány dusze twoiey ogladáć y vleczyć. Aczkolwiekći cieżkie á hániebne są grzechy twoie/ ktoremiś ty Páná Bogá/ stworzyciela/ odkupiciela/ y nałáská wszego oycá twego od ciebie odegnał/ bliźniego twego obráził: y ciebieś sámego spługáwił/ wszákże iednák/ ieśliż prawdziwie á zsercá zá grzechy twoie pokutuiesz: ieśliż mi sie ich wiernie wyspowiádasz/ ieśliż ná sercu twym postánowisz/ iż napotym y tych y wszystkich inszych grzechow/ zá pomocą Boską chcesz sie wystrzegáć: dostąpisz przes mie od Páná Bogá lekárstwá zbáwiennego/ rozgrzeszenia/ y pocieszenia/ á ieślibyś

wątpił

watpił wczym/oycowskiey nauki/á zá popełnione grzechy przyimieß odemnie dosyćuczynienie: ktore iest trzecia część tego Sákrámentu. Wtym ćie też nápominã/ábyś wiedźiał/ że przes tẽ Sákráment Pokuty świetey/gdy iedno dobrze bywa podawány y dobrze przyimowány/wßythki grzechy y záwinienie ich záras bywáią zgładzone: też tych grzechow/ktore kto ná spowiedźi opuśći/nie z obłudnośći/ále z iákiego zápámietánia: á wßákże karánie zá grzechy/nie wßytko záras bywa odpußczáne: ále karánie wieczne/ odmienia śie w doczesne (co iáśnie pismo świete okázuie w Dawidźie/gdy był w grzech vpadł) 2. Reg. 12.
A dźieie śie to ku naßemu dobremu: żebychmy tym sposobem od grzeßenia byli odwiedźieni: á ku pobożnemu żywotu/ y ku chwaleniu Páná Bogá/tym mocniey byli pobudzeni.
Okázuie śie też wtym nie ogárniona łáská Boża przeciwko nam/iż to nã w moc raczył dáć/ábysmy sámiż zá iego pomocą/ tho karánie vśmierzyli / żebysmy go vmnieyßyli/ á nákoniec doßczetá ie wynißczyli. Czegȏ Páwel swiety vczy mowiąc. Bysmy sámi śiebie sądźili (to iest karáli) wżdyć by nas nie sądzono: ále kiedy nas Pan Bog sądźi/ tedy nas też karze/żebysmy z tym świátem nie byli potępieni. A karánie tákowe/álbo sámi ná śie 1 Corin. 11.
Si nos iudicaremus, utique non iudicaremur

z nászey dobrey woley przyimuiemy/álbo to/ktore ná nas od spowiedniká bywa wkłádáne: ochotnie á vczciwie przyimowáć/á ile możemy/pełnić y wyćierpieć iestesmy powinni. A toć zowa dosyć vczynieniem. Abowiem niemasz ták rozumieć/że by ktory człowiek zá grzechy swoie dosyć vczynić mogł: ale ták masz rozumieć/iż j zá ty/y zá wszytki wszitkiego świátá grzechy/pan Jezus krystus ná krzyżu ras dosyć vczynił: á wszákże iednák przeci wnemi grzechom nászym cnotámi/spráwámi/ y karánim nieiáko sámi siebie zá popełnione grzechy karzemy. A iáko Páwel S. mowi: iákosmy
Rom. 6. członki násze wydawáli służyć nieczystośći y złośći ku niespráwiedliwośći ták też teras członki násze wydáiemy służyć spráwiedliwośći ku poświeceniu: y dla tego ie zowiemy dosyćuczynieniem: ktore dosyćuczynienie rozmáite iest/ á wwszákoż w tych trzech rzeczách nawiecey sie zámyka/w Modlitwie/Jáłmużnie /y Pośćie/ żebysmy przes Posth / goili rány od ćiáłá duszy nászey zádáne: przes Jáłmużne/rány od świátá zádáne: á przes modlitwy / rány zádáne ode dyabłá: ázebysmy sie im ná potym sprzećiwiáli/ á wiecey ránić sie nie dáli. Tákowe tedy dosyćuczynienie/ktorebyśty synu miły/znośić mogł/ włoże ná ćie: nie ták według wielkośći grzechow two-

twoich: pomniac ná krewkość ludzką / y nászláduiac w tym máćierzynskiey dobroći mátki nászei Kośćiołá S. ále tákie ktorebyś ty łácwie wyćierpieć y znieść mogł: insze ćiesskośći grzechow twoich / ná zásługe męki Páná Jezu Krystá / ktory grzechy násze ná ćiele swym wyćierpiał / odkłádáiac. Ty / co ia ná ćię włożę z chućią przyimeś / á ile możesz / będźiesz śię o to stárał / zá wspomożeniem Boskim / ábyś to mogł znośić y wyćierpieć á nic o tym nie wątp / że ty vczynki twoie / y cokolwiek dobrego czyni ten / ktory iest z Bogiem poiednány á iemu miły / Pánu Bogu miło y przyiemno iest w Krystuśie Pánie y przez krew iego: nie ináczey / iedno iáko w dźięczna byłá ofiárá Ablá niewinnego / Dawidá pokutuiącego / á iżeby káránie morowe oddalone było prosącego: y iáko też przyiemne było Krolá Acháha vpokorzenie: á Niniwitow Post / worowe odźienie / popiołem posypowánie / y do Páná Bogá wołánie. 1. Pet. 2. Heb. 11. 1. Pet. 2. 2. Reg. 24. Gen. 4. 3. Reg. 21. Ionæ. 3.

¶ Jeśliż śię ich wiele będźie miáło spowiedáć: tymże sposobem do wszystkich Kápłan mowić ma: tylko iż by nie iáko iednemu / ále iáko do wielá mowił. Potym kożdego z osobná przypuśći ku Spowiedźi / ták iżeby go inszy widźieli / á wszákże nic słyszeć nie máią.

Jeśliżby ktory z nich spowiedáć śię nie vmiał / niechayże go Kápłan náuczy: y má go z osobná pytáć / zwłásczá z

tych grzechow: ktoreby rozumiał od niego być popełnione:podług ie° lat/płći/stanu/y inßych okoliczności. Ma go też pytać iesli vmie Paćierz / Credo/ Boże przykazá.
Po spowiedźi/niechay kápłan ná káżdego/podług zdánia swego/pokutę włożył:á niechay to przyda·

To dosycuczynienie:nie ieſtći tak ćießkie/iako ieſt opisáne stárádawnym Práwem/ku pokućie przynależacym / gdźie zá káżdy śmiertelny grzech / śiedm̃ lát káżdy pokutowáć y dosyc czynic miał. Jne dobre vczynki/ktore ty bedźieß pełnił/ku chwale Bożey/ku pożytku bliźniego/y ku pohámowániu ciebie sámego/bedoc miásto dosycuczynienia.

¶ Potym włożywßy rękę swą ná głowę iego:rozgrzeßy go temi słowy ktoremi rozgrzeßáć zwykł. A ná koniec pußcżáiac go/ rzecże mu.

Jdź w pokoiu á iuż wiecey grzeßyć nie chćiey.

¶ Jesliby ten ktory śie spowieda/wpadł w ktory grzech/ z ktorego śie nie godźi rozgrzeßáć/iedno Stolicy Papieżkiey álbo Biskupiey/álbo iesliby też w klatwie był/má go Kápłan odesłáć do tego/ktory má moc z tákowych grzechow rozgrzeßáć:á ma go pobudźić nápominániem swoim ku pokorze/ma go też ćießyć/ á nádźieie dobrey dodáwáć:ále sam/nie máiac mocy/áni z vrzędu swego/áni też od naprzednieyßego ná źiemi Pásterzá Papieżá/ nie ma go rozgrzeßáć/chybá cżáśu śmierći:y to z pewnemi Condyciámi ktore w práwie Duchownym napisáne są.

O teyż

O teyże Swiątosci Pokuty.

Náuká 4.

¶ Jeslizby Kápłan/ dla krotkośći czásu/ álbo też dla inßego zátrudnienia/ ták długiey Náuki powiedźieć nie mogł: niechayże ták krocey powie: zwłaßczá do iedn ego tylko/ áchoćia też do wiela/ ktorzyby śie spowiedáć chćieli tylko liczbę odmieniwßy.

JESVS Krystus Syn Boży/ bedąc też Bogiem: wiedząc krewkość ludzką/ á iż my/ z grzechow przes krew iego ná Krzcie oczyśćieni/ iednák w wielu wykraczamy wßyscy Jaco. 3.
á zá grzechámi ktore vczyniły rodźiał miedzy námi á miedzy Bogię/ znowu zstawamy śie nieprzyiaćielmi iego/ á synámi śmierći y zátrácenia: przes niewymowną przećiwko narodowi ludzkiemu miłość y łáskę/ zgotował nam inße lekárstwo po Krzćie/ zá ktorym lekárstwę/ możemy ilekroć potrzebá/ poiednáć śie znim/ z Oycę y z Duchem S. iednym prawdźiwym Bogiem: á nie do konca vtrá Esa. 59.

 ćić

ćić dobr ktore on nam obiecáć raczył. A to lekár-
ſtwo/ ieſtći Sácráment Pokuty ſwietey: ktorey
tákowa moc ieſt/ iż ktorey bykolwiek godźiny grze
ſzny człowiek weſtchnał/ Pan Bog grzechow ie
go wſzyſtkich pomniec nie bedźie: wſzákoż dla ná-
ſzego pożytku/ trudnieyſza nieiáko y ćieżſza droge
ná poſtánowił ku odpuſzczeniu grzechow. Dla te
go nie doſyć ná tym miał/ iżeby kto grzech ſwoy
poznał/ zań żálował/ á o miłośierdźie proſił/ co
ſkrucha zowiemy: ále też przydał drugie dwie cze
śći pokuty świetey: Jedná ieſt Spowiedz/ ktora
kożdy powinien czynić Páſterzowi álbo Kápła-
nowi ſwemu/ ktora niektorzy Sácrámentałem
á niektorzy zauſzna zowa: á druga/ doſyćuczynie
nie. Abowiem chce/ żebyſmy śie grzechow náſzych
wſtydźili/ przed ſługa/ ktorzy z námi temuſz Pa-
nu ſłuży: wyliczáiac ie przed nim: proſzac go/ iáko
wikáryego á namiáſtká Bożego (ieſlizby iákiey
zawády nie było) o zbáwienne lekárſtwo/ y prziy
muiac ie iákobi ſłowem ieḡo zápieczetowáne. Chce
też żebyſmy ſámi śiebie karáli tákimi ſpráwámi/ y
ćierpieniem/ ktore ieſt przeciwne onym grzechom
ktoreſmy popełnili: á iżebyſmy ná potym przeciw
ko grzechō/ y przećiwko przyczynam á occázyey ich
oſtrożni byli. A to kośćioł zowie doſyćuczynienim
dla teḡo/ iż przeznie nieiáko doſyć czyniemy zá tho

karánie

karánie/ktorymbyſmy od páná Bogá mieli być ka
ráni:á to ſámi ſiebie karząc (iáko s. Páwel mowi)
żebyſmy od páná Bogá nie byli ſądzeni y karáni/ál 1 Cor. 11.
bo też żebyſmy nie byli z tym świátem potepieni.
A niemaſz rozumieć ſynu miły:żeby przes te świą
tość/y grzechy/y karánie ktoreſmy grzechámi ná
ſzemi záſłużyli wſzytko zá ras było odpuſzczone.
Wieczne karánie toć bywa odpuſzczone/álbo rá
czey w docześne bywa odmienione: ále docześne
tym doſyćuczynienim o ktorym teras mowiemy/
gdy ie ná się przyimuiemy z náſzey dobrey woley
álbo thęż gdy ie zá roſkazánim Páſterzá á ſpo
wiednika náſzego pełniemy: bywa vśmierzo-
ne/ vmnieyſzone/ y doſzczetá zgłádzone. O kto
rey rzeczy przykłady w piśmie Swietym ma-
my:o Krolu Dawidzie/ o Achábie/ y o Niniwi- 2 Reg. 12.
ciech. Co wſzyſtko ſzerzey y z więczſzą pilnością 3 Reg. 21.
ná Kazániu wykłádáią. To/ty Synu miły/v ſie Ione. 3.
bie vważáiąc/ áczkolwiekeś ćieſzko Páná Bogá
oycá námiłościwſzego grzechámi twemi obráził
przedsię iednák nawroć się k niemu/ ktory tobie
ſam dobrowolnie /iáko ociec ſynowi márnotrá-
wnemu zábiega:ciebie do siebie przyzywa: ciebie Lucæ 15.
cáłuie:tobie pierzśćień y naprzedńieyſzą ſzáte po-
dáie Rzeczże do niego z ſercá práwego/ z żáłoś-
cią prawdziwą:Oycże miły/zgrzeſzyłemći prze-
ciwko

ćiwko tobie y przećiwko niebu. A z iáwnogrzesz⸗
nikiem mow: Boże bądź miłośćiw mnie grzeszne
Lucæ 15. mu. A mnie/ ácz niegodnemu/ grzechy twoie wier
nie wypowiedz ilekolwiek pámiętáć możesz: vkáż
mi rány dusze twoiey: ábymći ná nie dał zbáwien
ne lekárstwo/ przes pobożne karánie/ łáskáwe ná⸗
uczenie/ lekkiego dosyćuczynienia włożenie/ y przes
miłe rozgrzeszenie: á izebym ćie też tą mocą ktora
mi iest od nayłáskáwszego Páná/ y od Przełożo⸗
nych Kośćiołá iego podána/ przywrocił w liczbę
namilszych synow Bożych: y żywych członkow
Kośćiołá S. z kądeś ty był przez grzech twoj wy
padł.

¶ To powiedźiawszy/ każe śie człowiekowi Kápłan spowiedáć: y insze rzeczy będźie z nim spráwowáł/ ktore trochę wyższey w náuce dłuższey opisáne są.

O Swiatości Ciała Bożego.

Náuká 5.

SYnu miły álbo Córo: przystępuiąc k stołu Páná Bogá á Zbáwicielá twego/pilnie v śiebie vważay/od kogo ten Stoł iest przygotowány: iákie potráwy ná nim/ y dla czego gi tobie postáwiono. Przygotuy że śie (co spodziewam śie iż czyniß) żebyś godnie tego pokármu pożywał.

¶ Naprzod tedy maß wiedźieć/iż Jezus Krystus syn Boży/y sam też Bog/iedney z Bogiem Oycem y z Duchem S. istnośći/mocy/mądrośći/y dobroći/gdy śie zmiłował nád námi nieprzyiacielmi swemi / kthorzysmy byli dla pirwßych Rodźicow náßych/ y dla włásnego grzechu náßego záginęli: przyiąwßy ćiáło ná śie/ stał śie człowiekiem: wßystki nędze żywotá ludzkiego/ oprocz grzechu/ná koniec y śmierć okrutną wyćierpiał: á ták śie Bogu Oycu miła ofiá-

ká ofiárował/aby go rozgniewánegó nam przeied
nał/á nas z mocy grzechu/ dyabłá/śmierci y tez
zátrácenia wiecznego wyrwał: A nie dosyć miał
ná tym/iż nas ták ßczodrobliwie dobrámi swe
mi obdárował/ále wrácáiac sie z tegó świátá do
Bogá Oycá/z swey niezmierney przeciwko na-
rodowi ludzkiemu miłości/ ten stoł hoyny nam
przygotował. Ná ktorÿ stole nie cielce/woły/sko-
py/ryby/zwierziny/ptástwá:nie owoce iakie z zie
mie albo z drzew pochodzace: áni tez iákie łakotki
ludzkim vmystẽ wymyslone:ale ciáło y krew swa
nadrożßa/ktore w sobie wßelaka roskoß zámy-
káia/ przed nas położył/ y teras kłádzie. Czego
áczkolwiek my oczyma nie widziemy/áni sie tez
rekámi dotykamy:wßákze iednak mocna wiára
(ktora sie ná słowie iego zásadziła) mamy tho
mieć zá rzecz pewnieyßa/ nizli to/co oczyma wi-
dzimy/álbo czego sie rekomá dotykamy: Abo-
wiem ten/ktory niebo/ziemie/morze/y wßystki
rzeczy ktore w nich sa/z Oycem y z Duchem S.
stworzył: ktory powiedział iz mu daná iest w-
Math. 28. ßelaka moc ná ziemi y ná niebie:ktory iest praw-
Ioan. 14. dá nieomylna/powiedziec raczył. Chleb ktory ia
Ioan. 6. dam/ciało moie iest /kthore wydam zá żywot
świátá. A co był przed tym obiecał/ to ná ostát-
niey wieczerzy/z zwolennikámi swemi przy stole
siedzac

siedząc wypełnił: gdy chleb wziął á powiedział: Bierzcie á iedzcie/ to iest ciáło moie/ ktore zá was będzie wydáne albo wydáią. A wziąwszy Kielich: Tá iest Krew moiá/ ktora zá was będzie wylaná/ álbo tez/ ktora zá was wylewáią/ ná odpusczenie grzechow. Tákci od czásow Apostolskich począwszy/ wszytek Kościoł po wszytkim świecie rozlány wierzył: ták Oycowie święci ná pismie nam podáli/ ták zeznáły święte Cócilia/ y zá heretyki zdáli y potępili tákowe ludzi/ ktorzy wątpili/ przy tym Sácrámencie pod osobą chlebá y winá/ przeli być prawdziwie istotnie á obecnie ciáło y krew Páná Krystusowe: ktorzy/ áż niemal po tysiącu lat/ po Páná Krystusowym národzeniu nástáli. Tákże tez tedy y ty (synu álbo corko miła) ze wszystkim Kościołem Krześcijáńskim wierzić masz/ nic o tym nie wątpiac/ że w tym Sákrámencie/ skoro Kapłan słowá Páná Krystusowe wymowi: chleb y wino/ przestáie być chlebem y winem/ á stáie się ciáłem y krwią páná Krystusową. Co żeby ták było/ niektorzy/ á ci naprzednieyszy czásow nászych haeretykowie ná początku wyznawáli/ y iesczę poniekąd wyznawáią: y Berengárius/ od ktoreg tę błąd początek wziął przed piącią set lat/ potym ná niektorym Concilium błąd y Kácerstwo swoie odwoławszy y vznawszy/ toz tez wyznał.

Lucæ 22.

Dionys. Hier. Eccl. ca 2 & 3. Igna. ad Rom. & Ephes. Item ad ỽ her. li. 4 ca. 24, 57. Iustin Apol. 2. Cypr. de ablutione pedum. Athan de pec. in S. S. Chrys. in Matheũ Hom. 83. & in 1 Corin. Homilia 24. & ad pop. Antio. Homil. 60. Cyr. in Io. lb 3, 4, 10. 11, 17. Aug. in Ps. 33. De pecc. Rem libro 1 ca 24. In Ioan. tract 11. 22 27 3. De vero. Dñi sermone 28.

 A dla

A dla czegoby nam Pan Kryſtus/ z Ciáłá y ze Krwie ſwoiey/ te wieczerza przygotował/ ſam
Ioann. 6 cie vczy w Ewángeliey/ mowiąc tak: Kto pożywa
1. Cor. 6. ciáłá mego/ á piie krew moie/ we mnie mieszka
Ioan. 14. &3. á ia w nim. Nieináczey iedno iákoby rzekł: iż
Ioann. 6. iedno ciało y iedna krew zemną ieſt/ ktory ieſtem żywotem y świátłośćią świátá. Przes co też człowiek/ ſtawa ſie vczeſtnikiem żywotá y świátłośći wieczney: poymuie nádzieie pewną że on ieſt ſynem Bożym/ á weſpoł dziedzicząacym z Pánem Kryſtuſem: pewny vpominek tey rzeczy biorąc/ ſámegoż páná Iezu Kryſtá.

A niema żaden ták rozumieć żebyſmy tu tylko ćiáło á krew iego/ bes duſze y bes Boſtwá przyimowáli. Zywyc to ieſt chleb/ iáko on ſam opowieda: zmartwychwſtáwſzy iuż wiecey nie vmiera: iáko S. Páweł świádſzy. A iáko człowiek ná then świát národzony/ á od plugaſtw máćierzyńſkich omyty/ nie może życ bes pokármu: tákże też gdy ſie ná krzcie odradzamy á przes Pokute omywamy/ ten pokarm niebieſki to ſpráwuie w nas/ żebyſmy żywotem Duchownym w láſce Bożey żyli.
Ioan 6. Czego nam ſámże Pan Kryſtus w Ewángeliey poświadſza/ mowiąc: Ieſlibyśćie niepożywáli ćiáłá ſyná człowieczego/ á nie pili krwie iego/ nie bedziećie mieli żywotá w ſobie.

Nád to: vpomina nas ten vpominek nam od Páná Krystusá zostáwiony/ żebyśmy tego wdzięczni byli/ iż on dla zbáwienia nászego vmrzeć raczył: vpomina też nas/ żebyśmy z obopolna miłość z inszemi Krześciány iáko z bráty záchowáli: ponieważ/ (iáko S. Páweł powiáda) ieden 1 Corin. 10.
chleb (iákoby z wiela ziarnek vczyniony) iesteśmy/ ktorzykolwiek z iednego chlebá pożywamy.
Jestci też tá świątość/ lekárstwem ludzi chorych: czyniąc ze mdłych ochotne ku miłości Bo- 3 Reg 1. 9
gá y blizniego/ y też ku dobrym vczynkom.
Gdyż tedy/ ták wielka iest Stołu tego godność y ták wielki pożytek: z ochota á z vczciwościa k niemu przystępowáć masz. Vczciwie przystępuie ten ktory rozność czyni miedzy ćiałem Pánskim/ 1 Corin. 11.
á miedzy pospolitim pokarmem: á nie tylko chwały tego ktorego pożywáć ma/ Páná swego y Bogá/ iáko Tomasz S. Apostoł wyznał/ kiedy sie Ioan. 20.
mu ran Pánskich dotykáć kazano: ale też iesli ten ktory ma przystąpić/ sam siebie pilno (według nauki S. Pawłá) doświadsza: żeby/ niegodnie przystępuiąc/ sądu sobie nie pożywał. Doświad 1. Cor. 11.
sza sie ten/ ktory wierzy iż Páná Krystusá Bogá y człowieká przyimuie: ktory grzechy swoie przes skruche y przes spowiedz zgłádziwszy/ z nich rozgrzeszenie otrzymawszy/ przedsie ied-

Math. 8. niák z onym Setnikiem niegodnym sie być rozu-
mie/żeby pod przykrycie ciáłá iego/ták známie-
nity máiestat wnidz miał: miłosierdziu iego y
miłości przeciwko sobie/álbo sie potáiemnie dzi
wuie/ álbo ie wychwala. O tym myśli/ y o tho
sie stárá/żeby sie iemu/ile może być/ przypodo-
bał w miłości przeciwko iemu/y przeciwko brá
ciey spolney. Tákieć ku temu stołu przystepowá-
nie iest pożyteczne. Co ia o tobie (synu miły álbo
coro) trzimam: żeś ty to wszystko czynił/czyniß
y ná to bácżność maß.

To też v siebie zá pewna rzecz maß mieć/że nie
mniey przyimuieß pod iedna chlebowa osoba
iedno iákobyś pod obiemá przyimował. A maß
w tym być postußen zwyczáiowi y práwom Ko
ścioła S. á nie rwáć zgody y iedności w tym/
co iest znákiem iedności/zwłaßczá gdy pan Kry-
stus o tym nic nie roskazal (czego też y sam on
Luther ad Bohemos. Herst Kácerski Luter vczył: gromiąc Czechy kto
Constanc. & rzy sobie oboie osobe przywłaßczáli) á Kościoł
Trident. Conc. ktory iest oblubienica y ciáłem páná Krystuso-
wym/słupem y gruntem prawdy /prawdziwy
słowá Bożego wykłádácz y obrońcá/ dla wiel-
kich á słußnych przyczyn ták to postánowił: Od
ktoręgo kościołá strzeż byś sie nie odrywał/chceß
li żebyś sie też od Páná Krystusá nie oderwał.

Oprocz

O Swiątości
Oprocz tego Kościołá albo nikt nie pożywa ciá łá Páná Krystusowegͦ/albo bes pożytku y owszem z swym zátráceniem/iáko Judaß Iscáriot pożywa. Ale ty/iuż to ciáło żywe/ze krwią/ z duszą/y z Bostwem/przyimi/nic o tym nie wątpiąc

O tejże Swiątości Ciáłá Bożego

Náuká 6.

Wiedzy wßitkimi y nawiecżßemi dobrodziejstwy ktoremi cie pan Krystus (Synu miły albo coro) obdárzył: tho znawiecżßą pilnością y wdzięcznością v siebie vwáżać maß: iż then odkupiwßy cie swoią krwią nadrożßą/od grzechu/ śmierci/ y Szátáńskiey mocy:vczyniwßy cie też z nieprzyiaciela/synem á dziedzicem Bożym/y wespołek z sobą dziedzicżącym/ießcże ná tym nie przestał/ álec też ciáło y krew

krew swoie ku iedzeniu y piciu zostáwił: vpominek swoy wielkiey przeciwko tobie miłości/ y zadátek żywotá wiecznego. Abowiem ten chleb/ dáie
Ioann. 6. żywoth swiátu: o czym sámże w Ewángeliey
1 Corin. 6. swiádczy: y przemieszkawáiąc w tym kthory go pożywa/ przemienia go w sie: ták iż nie tylko iednym ciałem/ ále też iednym duchem stáie sie znim A nic o tym wątpić niemasz/ iż pod tą osobą chlebá/ prawdziwie iest pan Christus y prawdziwie go pożywasz. Abowiem then ktory iest prawdá nieomylna/ wziąwszy chleb w rece/ powiedział: To iest ciáło moie/ ktore zá was bedzie wydáne. ktory też był przed tym tymże Apostołom
Ioann. 6. swoim obiecał mowiąc. Chleb ktory ia dam/ ciáło moie iest/ ktore ia dam zá żywot swiátá. Onże to iest/ ktory tobie teras/ zá moią posługą/ ciało ze krwią/ to iest sámego siebie wszystkiego podáie: ktory też przed tym sámże Apostołom rozdawał: słowem swoim stworzenie odmieniáiąc
Chry. ad pop. Anth. hom. 60 w sie: iáko vczą Chryzostom/ Cypryan/ Ambrożi/
Cypr. de Cœna Domini. Augustyn/ Cyrillus/ y inszy Oycowie swieci y Doktorowie/ ktorzy przed dwanaście set lat
Ambr. de sacra libr. 4 & 5 Kościoł páná Krystusow/ náuką/ żywotem/ á niektorzy też męczennictwem swoim/ ozdobili y
Aug. de verbis Dñi serm. 24. obiásnili. Tegoż vczyły Concilia przednieysze y
Cyril. Hierosol. catehe. myst. 1. 3. 4. teráźnieysze/ przez Duchá S. zgromadzone: to

thez

też wierzył y teras wierzy wßytek Christusow Kośćioł/począwßy od sámych Apostołow. Tim świádkom ták zacnym wiecey ty (synu miły álbo siostro) wierzyć maß/á nizli tey troße nowoná rodzonych zwádliwych á niezgodnych kácerzow y odßczepieńcow. A nie rozumiey iżebyś mniey pod iedną/nizli pod dwiemá osobomá przyimował: álbo iżebyś to przećiwko pánu Krystusowe[u] przykazániu czynił/ieślibyś pod iedną osobą przyimował/przystrzegáiąc kośćielnego zwyczáiu y práwá/ á boiąc sie rozerwáć iednośći. Oprocz Kośćiołá/ w ktorym my iesteśmy/ ćiáłá Páná Krystusowego nie przyimuią: á ieśliß przyimuią/tedy krom wßelákiego pożytku á z potepieniem swem. O czym wiecey y pilniey ná kazániu rospowiedáią.

Spodziewam śie też/iż pámietaß na ono świetego Páwłá przykazánie: gdźie przykázuie/ áby człowiek ktory ma do tego stołu przystepowáć/ sámego siebie doświádczył: żeby snadź niegodnie iedząc á piiąc/nie iadłby á nie pił sobie sądu. Doświadźe tedy y ty sámego siebie: á wierząc iż tu iest Pan á Bog twoy/pod osobą chlebá záslonio ny/lekáy śie Máiestatu iego/ktoregoś ty wiela ćieżkich grzechow twoich obráził. żáłuy iżeś go obráził/á wyspowiadawßy śie kápłanowi/ieg na

miąſtkowi według poſtánowienia iego kośćiołá/y otrzimawſzy od niego rozgrzeſzenie/ ſtáray śie ile możeſz/ żebyś świety ku świetym rzeczom prziſtapił. Ale gdy wſzytko vczyniſz/ z Setnikiē myſl á
Math. 8. mow. Pánie nie ieſtē godzien. etc. Ták dopiro z pożytkiem ćiáło Páná Kryſtuſowe przijmowáć będźieſz/ ku pomnożeniu żywotá duchownego: o ktore śie ná potym pilnie będźieſz ſtáráć: ſtrzegac śie tego/ żebyś ták zacnego gośćiá grzechámi iákimikolwie od śiebie nie odegnał/ y nie zſtał śie niegodnym żywotá wiecznego/ ktory ć przezeń ieſt obiecány/ á tym iakoby Sygnetem zápieczętowány.

O Swiatośći oſtátniego pomázania.

Náuká 7.

Acżkolwiek (Brácie álbo śioſtro miła) doſtałeś odpuſzczenia grzechow przes świątość Pokuty: á z iednoczyłeś śie z Pánem Kryſtuſem przes przyiećie świątośći ciáłá iego naświetſzego/ y maſz Páná w ſobie przemieſz-

mieszkawáiącego: wszákże widzę że cię chorobá
trapi. Co ták sobie masz rozumieć/ iż to ráczey po
chodzi z miłosierdzia á nyżli z gniewu Bożego/
bowię kogo pan miłuie/ tegó karze. A to przeto/ że- Prou. 3.
byś przes to doczesne karánie zmázy grzechow
twoich omył: ku pobożności á miłości bożej pobu
dzō był: á izby też vprzikrzywszy sobie ten żywot
ktory iest pełen prac y nędze (choć być sie też ná
nim nieiáko fortuniło) miał sie ku onemu niebie-
skiemu/ wiecznemu /y błogosłáwionemu żywo-
tu/ ktorego my przez Páná Christusá zgotowá-
nego/ oczekawamy /iákoby zapłáty wiáry/ po-
bożności/ y też prac ná tym świećie wykonánych
Możny ci iest Pan Bog tobie zdrowię przywro-
ćić/ á żywotá przedłużyć: ale ty masz w tey mie-
rze wolą twą / iego woley poddáwáć. Abowię
on za pewne wie/ co tobie pożyteczno/ ieśliż ży-
wot albo śmierć: á co rozumie tobie pożyteczne-
go być/ to też zwykł / podług swey niezmierney
dobroći dáwáć. Ale iż nieprzyáćiel nász Szátan
acz ná każdą godzinę/ á wszákoż nawiecey przy-
skonániu/ stára sie o to /aby nas w swoie śidłá
przywiodł: tedy y w tey niebespieczności okázuie
sie dziwna Boska przeciwko nam dobroć: iż po
inszych świątośćiach/ te też świątość ostátnieg
pomázánia nam zostáwił ktorym my/ w imię pań

Iacob. 5. ſkie (iákoby zápaśnicy oleiem) przez kápłany ſługi iego będąc pomázáni/ śmiele byſmy y ocho tniey przećiwko onemu nieprzyiaćielowi walczy li / y ćierpliwiey ćieſzkość choroby wyćierpieli/ á ieſliſz ieſzcze iákie oſtátki grzechow zoſtáły / ze=byſmy ie zgłádzili: áżby modlitwá wiáry z tym pomázániem złączona/ záchowáłá niemocnego iáko obiecał on wierny Páná Chryſtuſow po=ſeł/ Jákub świety : słowem iego / okrom pochy=by/ álbo od Duchá świetego náuczony. Tym te=dy poboźnym vmyſłem y ty (ſinu álbo coro na milſza) maſz vczćiwie á z dobrą nádzieią to świe te pomázánie odemnie przyiąc: á śiebie wſzytkie=go chociá ná śmierć / choć tez ku żywotowi Pá=nu Bogu poruczyć : pomniąc ná to że on ieſt łá=ſkáwym á miłośiernym oycem twoim/ ktory wy báwiwſzy cie przez śmierć iedynego ſyná ſwego Páná náſzego Jezu Kriſtá / od grzechu / śmier=ći wieczney y ſzátáńſkiego okrucieńſtwá : zgoto=wał ći żywotá nieśmiertelnego chwały y błogo=słáwieńſtwá wiecznego dziedzictwo / y ku nie° przyprawuie cie przes swiatości. Ten ći niedo puśći zgynąć/ áni cie w tym konániu y w tey nie bespieczności łáſką ſwą nie opuśći: nie dla zaſług twych/ ktorych álbo nie maſz / álbo ieſli ſą / ie=go iednák dáry ſą/ ále przez moc tey świątości y

dla

swiecę. Kapłanow.
dla niezmierney swoiey dobroci á miłosierdzia.

O Swiątości swiecenia ná Kápłáństwo.

Náuká 9.

Duch Swiety (namileyszy bracia) w pismie swietym przyrownał kościoł/ woysku porządnie szykowánemu/ á nie bez przyczyny: abowiē iáko w obozie y w Woysku nie będzieli dobrego porządku/ nie bedzieli też przełożonych ktorzy by ie spráwowáli łatwie sie wszystko pokázi. Ták też musi być porządnie od pewnych przełożonych Kościoł spráwowan / áby mogł ták przy cáłości / iáko przy ozdobie y przy powadze swoiey zostáć. Dla thego roskázuie Paweł s. áby sie wszystko miedzy námi vczciwie y porządnie działo. Ku zachowániu tedy tego porządku/ y ku doskonániu swietych/ ná spráwe służby/ dał Cant. 6. 1. Cor. 14. Ephes. 4.

Pan Krystus Kościołowi swemu/niektore Apostoły/á niektore Proroki: dał też insze Ewangelisty/á insze Pasterze y Doktory/ iáko S. Páweł powieda: ktore my teras zowiemy Biskupy/ Káplany/Diakony/ y drugie też inszemi przezwiski/ktore S. Ignácy vczeń Janá S. Apostołá wylicza. A vchoway Boże (powieda Tertulianus) áby dzisia ieden miał być Biskupem/ á iutro drugi: áby ten dziś miał być Dyakonem/ ktory ma być iutro Lektorem álbo czytelnikiem dziś Káplanem/ktory iutro ma być Láikiem: iáko w on czás bywało/ y teras też v Kácerzow bywa. Ale rozdzielił Duch S. pewnym porzadkiem stopnie świecenia Kościelnego/tak áby iedny były wyższe/á drugie niższe: á iżby wedle náuki Páwłá S. mogli miec dobry przystep do stopniow zwierzchnich ci/ktorzyby w inszych pilno służyli. A ty stopnie/zowa iednem przezwiskiē ordines Ecclesiastici/ to iest świecenie duchownych/ktore to wszytki dawáia Biskupi/ naywyższy przełożeni Kościelni/ z nieiákiemi świethemi y nabożnemi Ceremoniámi/y z doświadczeniem ták żywotá iáko y náuki tego/ktoreḡ świeca: ktore thez władzey Biskupiey należa. A niema żaden w Kościele przywłáßczác sobie żádnego Vrzedu / nád wola Biskupia. Przetho

Ignat. ad Antioche. Tertul. de præscrip. aduers. hæret.

1. Timot. 3.

to y Páwel S. piše do swego Tytusá/ kthorego byl Kretensom dal Biskupem/ że go dla tego w Krecie zostáwil/ áby według iego náuki stánowil Kápłany w mieściech. A co sie tám o Kápłáństwie tylko mowilo/ to o wšytkich inšych tákže sie ma rozumieć. Przeto v teráznieyšych Heretykow/ (ktorzy choć sa rozni y sobie przeciwni/ iednak sie wšyscy iednem przezwiskiem Ewángelikámi zowa/) niemáš žadnych sług Koscielnych/ ktorzyby byli Kápłany álbo Biskupy. Abowiem ći/ ktore oni nowym obyczáiem stáršemi y Superintendentámi álbo superatendentámi zowa/ y ktorzy też sobie przywłaščźáia niektore vrzedy Kápłanow álbo Biskupow/ nie bywáia od Biskupow poświacáni álbo stánowieni: ále álbo sie sámi wšetecźnie wćiskáia abo od świeckiego vrzedu álbo od ludu pospolitego wybieráni bywáia: prosto iáko przedtym v żydow Kápłani onych Bogow pogornych y inšych Bałwanow: o czym pisano w ksiegách Sedziow/ y Krolow żydowskich. Tit. 1.
Judic. 6.
A chocia czytamy w Dzieiách Apostolskich/ że ony pirwše Dyakony/ obráło było pospolstwo: y opátrzano to dawnemi vstáwámi Koscielnemi/ áby žadnemu ludowi/ nád iego wola nie dawano Biskupá áni Kápłana: przedsie ono ich 3. Reg. 13.
Act. 17.
obierá-

to obieránie álbo przizwolenie/żadnemu tej mocy niedáwáło/áby mogł onego vrzędu vżywáć/ ie śliby nie przystąpiło Biskupie/álbo wiele Bisku pow poświecenie. Co śie też iáwnie okázuie z o/ nego mieśca Dzieiow Apostolskich. Abowiem w spomina S. Lukaß/że obráni od pospolitego lu/ du/ byli przed oblicznośćia Apostołow postá/ wieni/ á zaś Apostołowie modląc śie/kłádli re ce ná nie: A to wiec dopiero było ich świecenie.

Cano. Apost. 1. & 2. Jest też postánowienie miedzy Kanony Apostol skiemi/áby Biskupá dwá álbo trzey biskupowie świecili/á Káplaná/Dyakoná/ y inße Kleryki

Alex. sy apud Atha. Apol. 3 ieden tylko Biskup: y ták to záwße chowano w Kośćiele powßechnem/żeby nikt nie był Bisku/ pem/áni Káplanem/áni Dyakonem/iedno po/ rządnie od Biskupá álbo Biskupow świecony A nie dármo to: Bo kiedy ich vrzedy ſą świete/ tedy nie mogą też być dobrze przes łáski Bożey odpráwione. A łáská Boża/bywa ná ludźie wle wáná przes świątośći / iákoby przes nieiákie naczynie/od ich właśnych ßáfárzow/y ktorzy też

2. Cori. 5. ſą ſługámi przeiednánia/ miedzy ktoremi świą tośćiámi/iest też tá/(o ktorey teras mowiemy/) świątość świecenia Duchownych. Abowiem w tey świątośći przes imienia Bożego wzywá/

Hier. adv. vig Dyonis. Hier nie/przes kłádzienie rąk/ przes mázánie świetỹ

krzyżmem

krzyżmem y przes niektore inße znáki widome/ Ecclesi. ca. 5.
ktorych ießcze zá Apostolskich cżásow vżywano Ter. de res. car
bywa dawáná od Biskupá tym ktore świecą/ Grego. Nis. de s. Bapt.
niewidoma łáská Boża/ y moc ku spráwowá- Aug. de Tem
niu ich vrzedow. Z tadże Páwel S. vpomina serm. 181.
Timotheußá od śiebie poświeconego Biskupá/ 2. Tim. 1.
aby wzbudził łáske Bożą/ktora(práwi) iest w to
bie/przes włożenie rąk moich. I sam/chociá był
od Páná Bogá wyłączony ná kazánie Ewán-
geliey/przed sie mocy spráwowánia vrzedu A-
postolskiego nie wziął iedno przes włożenie reku
y to z roskazánia Duchá S. Ten Sákráment
swiecenia Kápłánow/ Apostołowie j Biskupi in
ßy ktorzy po nih rychło byli/spráwowáli ilekroć
było potrzebá: ále to potym włożono ná pewne
częsći roku y ná pewne dni/áby z wieczßą vczci
wośćią y świetßym pożytkie tych ktore świecą
y wßystkiego Kościołá/mogło być spráwowá-
no. Czego też człowiek pospolity pomaga/trzy
dni poßcząc á złączáiac swoie modlitwy z Bi-
skupiemi modlitwámi. Co day pánie Boże áby
teras ták nabożnie chowano/iáko było vstáwio
no/podobnobyśmy mieli godnieyße Kápłany.
Przeto wy namileyßy brácia/poniewaß widzi-
cie iákie są teras cżásy/á iáko wßedy wielki iest
niedostatek/nietylko dobrych y godnych/ále też

iakichkolwiek Kapłanow/ bierzcie przedsie one stara a pobozna vstawe. A gdy ksiadz Biskup w te sobote przyszła/ (wtym awtymkościele)bedzie dawał wedle obyczaia swiete swiecenie/ postcie we srzode w piatek j wsobote:a ko^v tacno badz cie w sobote wkościele:a proscie wespołek z Ksie.
Lucæ 10. Biskupem Pana tego zniwa / aby posłał godne robotniki na zniwo swoie. Jeslibyteż ktory z was wiedział słuszna przyczyne/dla ktoreyby nie miał byc swiecon ktorykolwiek z tych/ ktorzy sie maia swiecic/ niechay tam bespiecznie Biskupowi powie.Bo chocia takowi(ile byc mogło) byli teras probowani/wszakże tego potrzeba / aby sie też ludziem podobali/abo wżdy aby przygany
2. Tim. 3. v nich nie mieli/ a byli bes grzechu cieszkiego:ia
Titum 1. ko roskazuie swiety Paweł / aby tym pożyteczniey bes czyiego zgorszenia / Kościołowi Bożemu służyli. A wy ktorzy sie macie swiecic (iesli by tu ktorzy byli:) pilnie sobie vważaycie/tak zacnosc tey czci y dostoienstwa/ iako y trudnosc tych vrzedow/na ktore was Pan Bog sobie wyłacza przes te sprawe Biskupia/ a iż też ta czesc wasza/ma w sobie praca abo ciezar y niebespiecznosc .A chocia do thego czasu byliscie sługami Bożemi / iednak iuż teraz wiecey bedziecie / nie tylko Bożemi / ale też y kościoła iego sługami

mi / y Boskich taiemnic száfárzmi. Pátrzcieß pil- 1 Timo. 4
nie/ áby odłożywßy ná strone świeckie y ziemskie
spráwi / pijáństwo / y prozny á niepożytecny ży-
wot/ (ieslizeście sie tym kiedy báwili) iuz ná po
thym świecili przed ludźmi / thak náuką iáko
pobożnością / trzeźwością y vczciwemi obyczá-
iámi / á izbyście tak hándlowáli tym funtem / Math. 25.
ktory wam zlecáią iáko ći ktorzy macie dostáte-
czną Pánu Bogu z niego liczbe dáć : by snadź ma
iąc rece y nogi związáne / niebyliście wrzuceni
w ciemnośći zewnetrzne/ gdzie bedzie płácz y s Math. 22.
grzytánie zab/ále żebyście byli godni vslyßec od
onego ktory áni sie omili / áni oßukan byc może
ono słowo wesołe / Ey dobry y wierny sługo y-
żeś nád trochą był wierny / nád wielą cie postá
nowie/ wnidzże ná wesele páná twoieg: do ktore
go mnie j z wámi/raczy przywieść tenże pan bog
ktory iest błogosłáwiony ná wieki wiekow. Am.

O Swiatośći
Małżeństwá

Náuká 10.

GDy Pan Bog dobroć swą szeroko y dáleko rozláć chćiał/ nadobny ten świát ktory śie z ziemie y z niebá skłáda / z niszczego stworzył. A gdy niebo / słońcem / miesiącem / gwiazdámi: á ziemie ziolmi / drzewámi / y niezliczonemi źwierzęty ziemskiemi/ wodnemi y wszelákiemi ptástwy przyozdobił: nákoniec też człowieká z gliny vlepionego/ nie ináczey iákoby gospodarzá nád domem / nád tym wszystkiem stworzeniem pánem postáwił: á iżeby w tych rzeczách ktore nie są wieczne vstáwicznie ozdobá trwáłá/ wlał thesz źwierzętom żądzą y moc pomnożenia: wszákże w tey rzeczy iáko y w wielu inszych/ wielka rożność miedzy człowiekiem á miedzy inszemi źwierzęty położył. Abowiem tym źwierzętō przez rozumnym/ ktore ludzkiemu vżytkowi służyć miały/ swobodnego y pospolitego złączenia pozwo-

Gene. 1.

pozwolił: ale człowiekowi / iedne tylko towá-
rzyske skości boku iego stworzył/á státecznym y
mocnym ślubem obowiązaną w ręke podał: żeby Gene. 2.
to dwoie ludzi złączone vwiárowáło sie sprosne
go życia: żeby pewne potomstwo mieli: zobopol
ną pilnością ie wychowáli / zobopolną pracą y
zobopolnym życiem sobie pomagáli / á milszy ży-
wot wiedli. A iżeby ty wszystki rzeczy szczesliw-
szy postępek miały/błogostáwił im mowiąc: Ro-
śnicie á mnożcie sie/y nápełniaycie ziemie. Ták
tedy od początku rodzáiu ludzkieḡ pan bog mał-
żeństwo w ráiu postánowił/ stáráiąc sie o pożyt
ki żywotá/o pewne á poććiwe ludzi pomnożenie
y vstáwiczne świátá spráwowánie. Ktoremu
małżeństhwu nie richło potym przez syná swego
iedynego Páná á Mistrzá nászego Jezu chrystá
álbo też prez Apostoły iego w nowym testámen
ćie / sácrámentową poważnośc y świątośc pry
łączył /áby to co áni w przyrodzonȳ áni w Mo Ephe. 5.
yżeszowym zakonie á ni też v pogánow świąto
śćią nie było/to by iuż w zakonie łáski sákrámētē
było: nápryjkład oneḡ złączenia ktore iest miedzy
P. Christusem á miedzy Kośćiołē: á iżeby w nim
małżōkowie przez posługe kápłáńską złączeni byli
y związáni zwiąską ktorey sie rozerwáć niegodzy
(iakiey zwiąski niebyło áni v żydow áni v pogá-

now/á iżeby stawszy śie iednym ciáłem/ byli v-
częsnikámi łáski Bożey: zá którąby mogli wstyd
liwie/przestáiąc ná swey spolnośći/ w zgodzie y
w miłośći żyć: ażeby vwiárowawszy śie grze-
chu/ á máiąc odpuszczenie pożądliwośći ktora
1. Cor. 7. w ich członkách iest/y pożądliwego złączenia/ży
wot wieczny otrzymáli. Gdyż tedy takowa to
iest świątość/á łáskęż dobrodzieystwá Páńskie-
go dáie tym/ktorzy pobożnym á dobrym vmy-
słem k niey przystępuią: wy też oboie thák macie
przystępowáć: żebyśćie nie tylko świątość ále y
pożytek tey świątośći przyieli: iżby też wam pan
Gene. 17. Bog błogosłáwił/iáko pirwszym rodzicom ná-
Gene. 25. szym w Ráiu/iáko Abrámowi z Sarą/Izáako
wi z Rebeką/Tobiászowi z drugą Sarą. A vcz-
ciwie przystąpicie/ieśli nie w pożądliwośći/iáko
Koń y Muł ktorzy rozumu nie máią/przystępo-
Psal. 31. wáć będziecie: ale z boiáźnią Bożą w Kośćiele
powszechnym (oprocz ktorego świątośći nie-
mász/álbo ieśli są/skutku żadnego nie máią)złą-
czeni będziecie tym vmysłem: żeby stawszy śie ied
nim ciáłem/we wszelákim spolnym żyćiu y pomie
szkániu vprzeymieśćie śie miłowáli/ y sobie do-
pomagáli: á żebyśćie też wstydliwie spráwy mał
żeńskiey vżywáli/dla pomnożenia ywychowánia
dziateczek ku chwale bożey: álbo też dla vleczę-
nia

czenia nie powściągliwości/ y burzliwey żadzey. w czym ták sie macie záchowáć/ według Apostolskiego przykazánia/ żeby modlitwy wáżę y wznoszenie myśli ku Pánu Bogu nie było przeszkodzone: ktory ma być na przednieyszy cel wszystkiego żywotá ludzkiego: á iż dla krewkości ludzkiey/ y dla prac tego żywotá są ná znáczone czásy pewne y pewne dni święte w Kościele krześciáńskie tedy ná to oboie macie mieć pilne baczenie. 1. Cor. 7. 1. Pet. 3.

¶ To też pomnieć macie/ iż sie złączácie złączeniem ktorego sie nikomu rozłączyć nie godzi/ y żaden z was /poki by iedno drugi żyw był / nie może w insze małżeństwo wstąpić : y żaden też z was ná potym nie będzie miał w mocy ciáłá swego (iáko Páweł S. mowi) ále żoná mężowe á mąż żenine ciáło w mocy mieć będzie. A przeto wstydliwe /zupełne /y nie pomázáne ieden drugiemu záchowáć ma: ták iżeby ieden z drugiego krzywdą / nie tylko nie wystepował (co w małżeństwie iest cudzołostwo Pánu Bogu brzydlywe) ále też ile być może / máią sie oboie złego podeyrzenia miedzy sobą pilnie wystrzegáć. A wszakże záwiśna oná miłość z waśnią albo z gorliwością nie ma mieć mieyscá miedzy wámi.

¶ A wtym towárzystwie stanu małżeńskiego chce Pan Bog mieć nie iáką rożność: abowiem

gdy

gdy żonę z boku mężowego ſtworzył / głową y
Rządcą iey męża poſtánowił: bo ták Jewie rzekł:
Gene. 3. Pod mocą mężową będzieſz: á on będzie pánem
tobie. Co też tákże s. Páweł niewiáſtom przy⸗
Ephe. 5. kazał: A Piotr s. przywodzi ie k temu przykłáď⸗
mi mowiąc. Ták ci sie też niegdy j świete niewiá
1. Pet. 3. ſthy w Pánie Bodze nádzieie máiąc vbieráły /
będąc poddáne włáſnym mężom. Jáko Sárá po
Do białey ſłuſzna byłá Abráhámowi / Pánem go zowąc.
głowy to Ktorych też ty náſládowáć maſz / áczcić y ważyć
niech mowi męża twego: we wſzytkich rzeczách (chybá izby
cie od dobrey wiáry / á od Kościołá powſzechne
go odwieść chciał) maſz iemu powolna y poſłuſz
na być: ieſliſz chceſz / iákoż maſz chcieć / vpodobáć
sie Pánu Bogu / iáko sie ony vpodobáły / y przy
Do mężá kazániu iego poſłuſzne były. A ty Synu niemaſz
niech mowi żoną gárdzić dla teg / iż ci ią Pan Bog pod moc
1. Pet. 3. dał: ale ią maſz miłowáć iáko twoie towárzyſzke
y iáko ciáło twoie: á iáko też pan Kryſtus Ko⸗
ściół vmiłował / zá ktory też ſámego siebie wy⸗
dał. J owſzem przykázuiec Piotr S. żebyś z nią
vmieietnie obcował / wyrządzáiąc iey cześć / iáko
mdleyſzemu naczyniu / iáko tey ktora też ieſt zto
bą dziedziczką łáſki żywotá.
To też obiemá wam przynależy / ieſliby wam
pan Bog dziatki dał: czego ia wam y ci wſzyſ⸗
cy

cy ktorzy tu stoią życże) żebyście ie krom omieszkánia przez krzest Pánu Krystusowi poświącáli á iżebyście ie / skoro iedno poiąc będą moc / w wierze cwiczyli / á w boiáźni Bożey vczćiwie wychowywáli. Ták zá łáską Bożą sstánie sie iż pociechę z nich czásu swego weźmiecie / á wstárośći wászey nagrodę od nich otrzymacie: czo sie nie ták tráfia tym/ ktorzy o dobre á pobożne dźiátek swych wychowánie nie niedbáią. A nawiecey to tobie(pánno) przystąc będźie / gdy sie mász prácą gospodárską/ y insżemi sprawámi /domá nie będąc / zábáwi. ¶ Jesli by sie też ktoremu z was/lubo ná vmyśle lubo ná ciele lubo też ná máietnośći co przećiwnego á ćiężkie go przytráfiło / będźiecie to mieć zá spolną dolegliwość: y nie tylko sie drugi nie będźie brzydzyć tym ktoremu sie co tákiego przytráfi / ále też w szeláką pilność y prácą około tego będźie mieć / że by był wyswobodzon. Jesliże by sie co tákowe go przytráfiło / co by sie vleczyć á temu zábieżeć nie mogło/ tedy z miłośći towárzyszá swego potrzebá będźie wyćierpieć / y ćieszyć go miłemi słowy/ wszeláką pilnośćią / vczćiwośćią / wysługą : á pobudzáć ku ćierpliwośći y stałośći: iáko widźiemy/iż członki iednego ćiáłá ták czynią/że sie w przećiwnych rzeczách nie opusżczáią / ále so-

bie ſię mogą zobopolnie pomagaią: Jeſliż wy tákowe przedſię wzięcie mieć będziecie/poznacie łáſkę Páná Bogá: ktory was będzie fortunił w dziateczkách / w długiem potomſtwie y we wſzyſtkiem żywocie/ á oſłodzi wam ćieſzkość wáſze / ieſliżby ktora ná was przypádłá. Ná koniec nágrodzi wam prace wáſze / żywotem y chwałą wieczną / z Swiętemi Pátryárchámi y inemi poboznemi ludźmi: ktorzy żywot ſwoy małżeńſki/ w boiáżni Bożey/ w pobożności/ w zgodzie/ y zobopolney miłości prowádzili / á dziateczki ſwoie ku czći á ku chwale Panu Bogu wychowáli.

¶ Potym im Kápłan ſlub da / ſprzyśięga y z inſzemi ceremoniámi ktore przy ſlubie zwykły bywáć.

O teyże Swiato- ści Małżeństwá

Náuká 10.

BRáciá namilszy y siostrzi / ktorzykol wiekeście sie tu zeszli ku poćciwośći tych dwoyga ludzi / wiecie że mał żeństwo iest iedno s siedmi świa- tośći / ktore od Páná Bogá są po stánowione / á Kośćiołowi zostáwione są / iako by naczynia łáski Bożey / lekárstwá krewkośći ludzkiey / y vpominki żywotá wiecznego: macie sie tedy tego pilnie strzedz / żebyśćie tu nie stali pátrząc iákoby ná iákie igrzysko álbo dziwuiąc sie iakoby iákiey vmowie y spráwie świeckiey: iáko sie dzieie y dziać sie musi v tych ktorzy mał żeństwo zliczby siedmi świątośći odrzucáią: v ktorych tesz przeto małżeństwá bárzo łácno by- wáią rozerwáne. Ale tey świątośći / iáko y in- szym vczciwość mácie wyrządzać: á to dwoie lu dzi ktore teraz świątość małżeńską przyimuią / nabożnemi á serdecznemi modlitwami zalecáć /

żeby nie tylko świątości / ále też pożytkow iey y łáski Bożey vczeſtnikámi byli.

Do tych kto rzy ſlub bio rą to nie chay mowi.

¶ A o was obudwu mam te nádzieie / iż tu przy gotowáni przyſtepuiecie / poiednawſzy ſie s pánem Bogiem / y dobrze ſie namyſlywſzy: żebyście nie obrázili oczu Máieſtatu Bożego / nietylko vczynkiem / álbo myſlą / álbo też iákiemi nie przyſtoynemi ſpráwámi. Abowiem przyſtoi każdemu / żeby świątobliwie święte rzeczy przyimował: A może was święty Páweł o zacności tego ſácrámentu náuczyc: ktory małżeńſtwo przy rownawa złączeniu ſyná Bożego z Kosciołem / y powiáda / że to ieſt wielki ſákráment. A ták iáko Pan Kryſtus poſlubił ſobie kościoł w wie rze ná wieki: ták thież y wy przez moie poſługe / wiárą ſpolną wiecznym á nie rozerwánem zwiaſkiem złączeni bądźcie / cześcią ku wywiedzieniu á wychowániu dziatek ku chwale Bożey / cześcią ku vleczeniu niepowściągliwości / ktorey ludzki narod poddány ieſt. Abowiem zá tym idzie że ſpráwá małżeńſka / ktoraby podobno krom grzechu nie była / zá mocą świątości tey bez grzechu ieſt. A nád to tym / ktorzy vczciwie á z dobrym vmyſłem świątość te przyimuią w Kościele powſzechnym / (oprocz ktorego świątości nie ſą zbáwienne i pożyteczne) łáſká Bożá do pomaga

Ephe. 5.
Ozeę 2.

ku v

ku vmartwieniu y powćiągnieniu ćielesnych na‑mietnośći/ ktore częstokroć odnawiaią sie / też w tych/ktorzy w małżeństwie są /albo snadź nie powćiągliwie żywą.

¶ A to maćie obadwa zá pewne wiedźieć/że żaden zwas ná pothym nie będźie miał w mocy ćiáłá swego : ale twoie mężu tá żoná/ á záś twoie panno ten mąż twoy będźie miał w mocy. A ták ieden drugiemu / wsthydliwe /zupełne / á nie pomázáne ćiáło poki iedno żyć będźiećie / zá‑chowáć ma : y nie maćie sie wespoł oszukáwáć / chybá ná czás / żebyśćie sie vdáli ná modlitwe iáko S. Páweł ná pomina . Skad wszyscy ro‑zumieć máią /że máłżonki y máłżonkowie /má‑ią baczność mieć ná czásy á dni świete : ná thy nawiecey / ktore ná modlitwy á ku chwaleniu Páná Bogá postánowiono. 1 Cor. 7. 1 Corin. 7.

¶ To też Apostołowie S. Páweł y Piotr wam przykázuią. Tobie meżowi żebyś miłował żone twą/ ták iáko Pan Krystus Kośćioł swoj vmiłował :że byś iey cześć wyrządzał/ iáko m‑dleyszemu naczyniu / ále tákiemu ktore iest vczę‑śnikiem łáski żywotá : dla ktorey ći kazano oycá y mátkę opuśćić. A tobie Pánno álbo páni / że byś byłá posłuszna y poddana meżowi twe[v] ktoremu ćie Pan Bog odpoczątku poddał: chy‑ Ephe. 5. 1. Pet. 3. Gene. 2. Math. 19. Gene. 3.

bá izby cie chćiał odwieść od dobrey wiáry / y
od Kościołá: Abowiem ná ten czás więcey po-
Acto. 5. trzebá Pánu Bogu być posłusznym niżli ludziō
Mocnym vmysłem / szczęście y nie szczęście zno
śić będziecie: á ile będzie z was / będziecie sobie
zobopolnie dopomagáć: będziecie sie zobopolną
miłością / vczćinnośćą / y wysługámi pocieszáć.
A dźiatki wásze / iesli ie wam Pan Bog da / z
wielką pilnośćią y stáraniem w boiáźni Bożej
y w dobrey wierze wychowaćie. Tak zá pomo
cą Bożą stánie sie iż to wam ony / ná potym od
dáwáć będą: y ták żyć / ácz podobno nie krom
frasunku / iáko to ná tym świećie / ále wżdy z
poćiechą będźiećie: á potym żywoćie onego nie-
bieskiego á błogosłáwionego dostąpićie. w kto-
rym Pánie Boże day żebyśmy wszyscy przeby-
wáli: zá łáską páná nászego Jezu Krystá / kto-
remu z oycem y z Duchem S. niech będzie chwała ná wieki wiekom. Amen.

O Offie-

O Ofierze Mszey
Swietey

Náuká II.

BY nic inszego nie zalecáło zacnośći / á wielkiego pożytku Mszey świetey: ná tym by záiste dosić było / iż po wierze y miłośći (z ktorych pirsza iest gruntem / á druga iest doskonáłośćia wiáry Krześćiyáńskiey) przećiwko niey Szátan przez sługi á naczynie swoie Heretiki / ták bárzo szturmuie / y wykorzenić ia chce. I rzecz to iest iasna / że tenże szatan / przez pyche swa / ktora sie Bogu sprzećiwił / zazdrośćia swa / śmierć w prowádził ná okrąg ziemie. Sapi. 2.
Przeto iáko ná poczatku powodem był pirwszy rodzicom nászym / że by Boskie przykazánie przestapili / zá czym wszystko złe / y wieczne zátrácenie ná narod ludzki przypádło: tákże też teraz z zbáwienia przez syná Bożego nábytego / y ze wszystkiego dobrego złupić nas vsiłuie. o to sie pilnie stáraiac / żeby nam pámiatke y pożytek zbawienny

wienny śmierci syna Bożego odiął. A to na ten czás nawiecey czyni / gdy się na to kusi / żeby Msza / przez heretiki ludziom Chrześcijáńskiem ohydził y ku w z gardzie przywiodł. Abowiē Msza/ ktora nam męke páná naszego Jezu Kry stá ták słowy iáko też ceremoniámi y wszeláka spráwą okázuie/ y przed oczy kłádzie: od sámego Páná Jezu Krystá ná wieczerzy ostátniey
Lucæ 22. postánowiona iest: gdy przykazał Apostołom/ áby to czynili ná pámiątkę iego / co on sam ná tē czás czynił: iáko wykłádáią święci oycowie / y święty Kościoł powszem świecie záwżdy ták trzymały dziś trzymá.

¶ Msza iest/przez ktora nam pożytek teyże zbáwienney śmierci / bywa właśnie dáwan y przywłaszczon. Abowiem Msza iest oná offiárá/kto rą się Pan Krystus Bogu oycu ná krzyżu zá nas offiárował / od grzechu nas odkupił / z mocy dyabelskiey y śmierci wieczney wybáwił/ y Bogá Oycá nam przeiednał. Ale się to nie tym sposobem teraz dzieie / iáko się ná on czás ná krzyżu działo. Bo ná on czás krwáwą offiárą sámego siebie ná śmierc Pan Krystus offiárował: teraz tenże sam siebie zmartwychwstáwszy á wiecey nie vmieráiąc/ nie krwáwym przez ręce kápłańskie offiáruie: záraz y wniebie ná práwicy

Bogá Oycá siedząc/ y tu ná Ołtarzu/ zá mocą swoich słow/ ktore od Kápłaná mowione bywáią/ przebywáiąc. Ná ten czás/ studnice łáski Boskiey wszystkim nam wobec otworzył/ y przystęp do niey vczynił: teraz iákoby instrumenty y naczynia nam podáie/ ktorymby káżdy z nas czerpał sobie z rádością wody z studnic Zbáwicielá swoiego/ iáko Pismo święte mowi: to iest zbáwienie wszystkim wobec zgotowáne / ktorzykolwiek kiedy byli/ są / y ieszcze będą/ teraz káżdy sobie z osobná przywłaszcza: á Páná Bogá/ ktorego po omyciu ná Krzcie świętỹ ná káżdy dzień grzechámi swemi obraża / namilszym onym omyciem sobie vbłaga: y owszem sam tho Pan Christus czyni. A gdyż on iest vbłagániem nietylko zá násze / ále też y zá wszystkiego świátá grzechy/ nie trzebá o tym wątpić/ że się w tey Ofierze ofiáruie/ nietylko zá ty/ ktorzy ofiáruią/ y ktorzy przy tey Ofierze obecni są/ á Kápłanowi modlącemu się y ofiáruiącemu modlitwámi swemi dopomagáią: ále też zá ty ktorych obecnie niemász/ ták zá żywe iáko y vmárłe: ktore Jan S. wszystkim świátem zowie. A coż to zá dziw/ że ták dálece szerzy się moc y skutek tey naświętszey Ofiáry: gdyż modlitwy nas ludzi grzesznych/ nietylko żywym/ ále też y zmárłym pewnie y po-

Esa. 12. 1. Ioan. 2. 1. Ioan. 2.

zytecznie dopomagáią. Niedármoć Apostołowie/ y sámi się zá drugiemi modlili/ y drugich napominali/ aby się y zá nie/ y zá sie zobopolnie wszyscy modlili. A święty Kościoł Páná Christusow/ ná káżdy czás miał to záwżdy y ma w vżywániu / áby iák pospolite modlitwy / ták też te Ofiáre Mszey / żywym y vmárłym przywłaszczał: y oboie to obrácał ná pożytek y ná potrzeby kożdego człowieká/ktoryby iedno w Kościele Bożym trwał / á od spráwiedliwości się nie odstrzelał: to iest/ żeby ie P. Bog raczył od złych rzeczy obronić/ á dobremi obdárowáć. A owszem Ofiárá Mszey/ iest też dziekowánie zá dobrodzieystwá od Páná Bogá wziete. Dla tego ią też Grekowie Eucháristicon/ á Láćinnicy Sacrificium laudis, to iest / Ofiárą dziekowánia y chwały miánuią. A tá snać naprzednieysza przyczyná byłá / dla ktorey Pan Christus te Ofiáre postánowił: To/ powiáda/ czyńcie ná moie pámiątkę. Dla tego y słowá Kápłáńskie / y odzienie/ y postáwá / y wszystki spráwy we Mszey/ śmierć iego zbáwienną nam okázuią. Ták Doktorowie święći wykłádáią : y wam podobno czásu swego ná kazániu dostátecznie będźie powiedziano y wykłádano.

Luc. 22.

¶ Aczkolwiek wy też tego / co się dzieie przy

Mszy

Mszy nierozumiecie/ wszákże wászá nabożna o- becność y potáiemne zezwolenie / wielkie wam pożytki z tey to Ofiáry spráwuie: nie mniey iedno iáko dziatkom ná Krzcie/ktore nietylko nierozu- mieią co sie tám dzieie/ ále też ledwo czuią/ á w- szákże moc y skutek tey Swiątości przyimuią. Aug.de libero arbitr. lib. 3.

¶ Gdyż tedy ták wielka iest Mszey świętey dostoynosć / y ták wielki pożytek / niechay was (namileyszy brácia y śiostry) namniey nieobrzu- száią niepobożne słowá / y nieuczciwe powieśći/ naśmiewiská/y bluznienia złych Kácerzow/kto- rzy przekázuią wászemu zbáwieniu / á ktorzy też prawdziwą chwałę Páná Bogá y Syná iego/ bałwochwálstwem zową. Nowszem/ im sie oni wiecey stáráią áby Mszą zgládzili/tym sie wie- cey to godzi / ábyście wy pilniey y ochotniey ná nie sie schadzáli / y nabożniey przy niey bywáli kiedy ią spráwuią / ábyście ták przykrość wy- rządzáli tym posłańcom Antichristá (o ktorym powiedał Dániel/ że miał skáżic do czásu tę vstá- wiczną Ofiárę) Bá y sámemu ich mistrzowi Diablu/od ktorego Luter (iáko sam chelpliwie powiáda) náuczył sie Mszą brzydźic. Temu te- dy Szátánowi (iáko rozkázuie Piotr Apostoł) przeciwiaycie sie mocnie w wierze / y vkázuycie sie przed Pánem Christusem Zbáwicielem wá- Dan. 8. 11. 12 Luth.de Missa priuata. 1. Petr. 5.

 szym/

szym / być wdzięcznemi wszystkich iego dobrodzieystw: á przytym iednaycie sobie y inszym obfitszy pożytek śmierci iego. A nietylko precz odpedzaycie złe przygody ktore was ćisną y nád námi ták osobliwie nád káżdy / iáko pospolićie nád wszystkiemi wiszą / ále też przyłączaycie sobie dobrá y tego ninieyszego y przyszłego żywotá.

¶ A godzi sie to / ábyście roskazánia Kośćielnego byli posłuszni. Bo ták vstáwiono dawną vstáwą Kośćielną / żeby káżdy Chrześćiánin / zwłasczá w Niedziele y w Swiętá / pod klątwą / zupełnie Mszey słuchał áż do przeżegnánia Kápłáńskiego. A niemaćie też sobie podley ważyć Mszey niżli Kazánia. Abowiem ná Kazániu sie vczyćie co maćie wierzyć y czynić: á ná Mszey iuż to skutkiem pełnićie cośćie tám słyszeli: wiáre wásze ćwicząc: Páná Bogá naprzyiemnieyszą ofiárą chwaląc: w nim nádzieie wszystke pokłádáiąc: á od niego przez Páná Christá pośrzedniká y Kápłáná práwego / tych rzeczy / ktore wam / przyiaćielom wászym / y powszechnemu Kośćiołowi potrzebne y zbáwienne są / prośićie.

Rom. 2. Páweł S. pisze: Iż nie słuchácze zakonu spráwiedliwi są v Páná Bogá / ále ći ktorzy zakon pełnią bedą vspráwiedliwieni. Z ktorym sie też

Iaco. 1. Iákub S. zgadza mowiąc: Bądźcie czynićielmi

sło-

słowá / á nietylko słucháczmi: zdradzáiac sámi siebie. Abowiem iesli kto tylko słucha słowá / á niewypełnia go/ten bedzie przypodoban mezowi ktory ogleduie twarz swa przyrodzona w zwierciedle: bo ten ogladawszy sie odszedł/y wnet zábaczył iaki był. Ale ten ktory sie obeyzrzy w zakonie doskonáłey wolnosci / y bedzie w nim trwał/ nie sstáwszy sie zápámietáłym słucháczem/ ále sie sstawszy czynicielem vczynku / ten bedzie błogosłáwiony w vczynku swoim.

¶ Bywaycież tedy przy Mszey / brácia namileyszy y siostry z wietsza chucia y z nabożeństwem/á nizli ná Kazániu: zebyscie tez y wy vspráwiedliwieni byli: y bedac niezápámietáłymi słucháczmi/sstáli sie błogosłáwionemi w vczynku wászym. Day Pánie Boże ábysmy tego dostapili / zá łáska y miłosierdziem Páná nászego Jesu Christá: ktoremu z Oycem y z Duchem S. chwałá / czesc / y sławá / niech bedzie ná wieki wiekom. Amen.

O Obchodźie przy Pogrzebie ludźi Chrześćijáńskich

Náuká 12.

ZE ćiáłá zmárłych ludźi z vczćiwośćią y z obchody nieiákiemi do grobow bywáły prowádzone / ſtárodawny zwyczay był ták v Zydow / iáko też v Pogánow / ktorzy prawdźiwego Bogá áni znali áni chwalili. Oboy ten narod czynił to ku poczćiwośći y poćieſze powinowátym y przyiacielom żywym człowieká zmárłego. A wſzákże Zydowie przy tákowey ſpráwie y ná ſáme vmárłe wzglad mieli. Abowiem od Paná Bogá bedac náuczeni / że duſze ludzkie z ciáły nie vmieráia / wierzyli to / że po tym żywoćie / ieſt iny żywot: á ták czynili tho dla krwie / dla miłośći ſwey przećiwko im / dla godnośći y zaſług ich w rzeczách álbo poſpolitych / álbo też włáſnych : że te oſtátnia poſługe y poczćiwość wyrzadzáli ciáłom ich / iákoby żywym / czuiacym / á od ſiebie nie oddalonym.

Kto-

Ktorey oboiey rzeczy/przykład mamy w stárym Zakonie w kśięgách pirwszych Moyzeszowych/ gdźie opisuie pogrzeb Jakobá Pátryárchy. Przy pomina tám Moyzesz: że gdy Jozeff ciáło oycá swego Jakobá do ziemie Chánáán prowádził/ szli z nim wszyscy stárszy: to iest przednieyszy y zacnieyszy z domu Krolá Pháráoná/ y wszyscy stárszy ziemie Egyptskiey: á to ku poczciwośći Jozephowi/ ktory v nich po Krolu naprzednieyszе mieśce miał. Te też przyczyne okázuie Ewángelistá oney wielkośći ludu Miástá Naim/ ktora prowádziłá ciáło onego młodźieńcá od Páná Christusá wskrzeszonego: gdźie tám Łukasz S. mowi/ że wielka tłuszcza szłá z mátką młodźieńcá zmárłego/ to iest ku iey poczćiwośći y poćiesze. Genes. 50. Luc. 7.

¶ A iż Jakob vmieráiąc ták dáleko z Egyptu ciáło swoie wywieść kazał: iż też to synowie y potomkowie iego z pracą y z nakłádem vczynili/ działo się to wszystko w nádźieie żywotá inego przyszłego. Co też był vczynił y Abram dziad iego Sarze żenie swey: tákże y Jakob z brátem Ezau oycu swemu Izáákowi w teyże dwoistey iáskini pogrzeb spráwuiąc. Toż też był Jozeph brátom y dziatkom swoim przykazał / áby po śmierći iego/ kośći z Egyptu wyniozszy/ w grobie Przodkow swoich pochowáli. Abowiem Genes. 47. Genes. 23. Genes. 35. Genes. 50.

chćieli być pochowáni w tey ziemi/ o ktorey byli obietnice od Páná Bogá wźieli: áczkolwiek iey żywi dostąpić niemogli. Przeto y Pan Christus
Mar. 12. dał odpor Sáduceuszom/ ktorzy o zmartwych-
Exod. 3. wstániu nic nietrzymáli: przywodząc ono Pismo/ gdźie sie Bog opowieda być Bogiem tych Pátryárchow/ ktorzy iuż dáwno przedtym byli pomárli: dokłádáiąc tego/ tymi słowy: Bog nie iest vmárłych/ ále żywych.

¶ Ale my Chrześćijánie mamy insze poważnieysze przyczyny/ dla ktorych ćiáłá zmárłych ludźi z vczćiwośćią y z nabożeństwem do grobu prowádźić mamy. Abowiem gdy ćiáłom zmárłych ludźi/ táką cześć wyrządzamy iáką y żywy: nietylko wiárę y nádźieie násze o ćiáłá zmartwychwstániu potwierdzamy/ ále też okázuiemy/ że oni ku towárzystwu násżemu/ y Kośćiołowi Christusowemu/ nie mniey iedno iáko y żywi przynależą: á ták tąż miłośćią ktorąśmy żywe miłowáli/ vmárłe też miłuiemy.

¶ Ku temuż przynależy ono/ co pisze Dioni-
Dionisi. Hier. zyus Areopagitá/ zwolennik Páwłá S: że w pir-
Eccle. cap. 7. worodnym Kośćiele ten zwyczay był/ iż lud pospolity wespoł z Kápłanem/ vmárłego iáko brátá cáłowáli/ á Pánu Bogu go poruczáli. Ku potwierdzeniu záśie wiáry y nádźieie nászey o

ćiá-

ciáłá zmartwychwstániu / należy większa część onego śpiewánia / ktore według zwyczáiu y postánowienia Kościołá Powszechnego/ przy obchodziech zmárłych ludzi śpiewáne bywa. Jáko sa one słowá z ksiag Jobowych: Wierze iż odkupiciel moy żywie: á iż ostátniego dniá z ziemie mam powstáć: y zás bede obleczon w skore moie/ y w ciele moim ogladam Páná Bogá: ktorego mam widzieć ia/ y oczy moie máia ogledáć/ á nie iny. A ku okazániu tey oboiey rzeczy przynależy/ iż ciáłá zmárłych przy Kościele álbo w Kościele v nas bywáia pochowáne: áby żywi o swym zmartwychwstániu byli potwierdzeni: á o vmárłych ták rozumieli/ iż oni ku Kościołowi świetemu naleza. Opuszczam to / iż przy tákowych Obchodziech nápominani bywamy/ że tu miástá trwáiacego nie mamy: á dla tegoż o tego świátá wczesności álbo też doległości dbáć niemamy: ále sie mamy kwápić y pilnie stáráć/ o on przyszły nieśmiertelny/ błogosławiony á Niebieski żywot. Nád tho / gdyż wiemy iż ná tym świecie bez grzechu ledwoby kto żyć mogł: á iednák to czuiemy/ iż Pan Bog nietylko iest łáskáwym á miłosiernym / ále też y spráwiedliwym sedzia : prowádzac ciáło dopomagamy zmárłemu modlitwámi y ofiárámi nászemi/ áby Pan

Iob 19.

Hebr. 13.

Bog iego zmázy/ ieśli w ktore żyiac ná tym świe
cie wpadł/ łáskáwie omyć / á wieczne odpoczy-
wánie miedzy Swietymi swoimi iemu dáć ra-
czył. Bo áczkolwiek Pan Bog krwia iedynego
Syná swego vbłagány/ y przez vżywánie Sá-
kramentow świetych przeiednány nie zátrzy-
mawa w gniewie miłośierdzia swego: iednák
nie záraz kiedy grzech odpuszcza/ karánie też wo-
szystko zá on grzech odpuszcza: (coby sie przykłá-
dy z Pismá świetego okázáć mogło) y niedopu-
Apoc. 21. szcza/ żeby do onego Ieruzalem Niebieskiego
miáło wniść co splugáwionego: álbo ten/ co czy-
ni obrzydność y kłamstwo. Przystoi tedy ná
Spráwiedliwość Boża z Miłośierdziem złą-
czona/ y o tym też watpić nie mamy: że po do-
kończeniu tego żywotá nieiákim doczesnym ka-
ániem/ á ogniem Czyscowym/ bywáia omyte
zmázy grzechow/ ktoremi sie kto ná tym świećie
pomázał/ á ktorych niedokończa omył / przez Po-
kute świeta á Dosyćvczynienie: ieślizeby ten kto-
ry vmiera z łáski Bożey do szczetá niewypadł/
álbo chociażby też wypadł áleby zás łáski dostą-
pił: á ono doczesne karánie modlitwámi/ iáłm-
użnámi/ ofiárámi/ y inszemi świetemi żywią-
cych ludzi vczynkámi/ vlżone/ skrocone/ y zgłá-
dzone bywa. Co że tak iest/ świadczą o tym Bi-
skupi

ſtupi y Oycowie S. tákże y Concilia. Toż też záwſze trzymał Kościoł Powſzechny / máiąc o tym świádectwo z ſłowá Bożego: z ktorych ono iedno ieſt / o zacnym mężu Judáſu Máchabeyſkim/ że poſłał do Jeruzálem dwanaście tyśiecy grzywien śrebrá/ áby tám Pánu Bogu były ofiáry czynione zá grzechy zmárłych. A ſam herſt Heretykow náſzego wieku Luter ná niektorych mieścách wyznawa / że nietylko wierzy / ále też pewnie wie / iż Czyścowy ogień ieſt / á iż ludzi żywych modlitwy/ poſty/ iałmużny/ofiáry/ pomocy y rátunku dodawáią duſzom ktore w nim cierpią: y przyznawa mieścá Piſmá S. ktore ku potwierdzeniu tego bywáią przywodzone. A bárzo ſtrofuie Pikárdy y Cechy/ktorzy przeciwna rzecz trzymáią. Zezwala ná to y Zwinglius/ że dobrze ieſt modlic ſie zá vmárłe. Skąd ſie iáſnie okázuie/ iż ieſt niektore mieśce duſz okrom Niebá y okrom Piekłá: ná ktorym mieścu możemy im rátunek dáć modlitwámi náſzemi. Abowiem w Piekle niemáſz żadnego odkupienia: á iáko S. Auguſtyn mowi: Nietylko męczennikowi/ ále też káżdemu świętemu Niebieſkiey ſzcześliwośći záżywáiącemu krzywdę czyni/ ieſliby ſie kto zań modlił. Poniewaz tedy áni zá ty ktorzy w Piekle ſą / áni zá ty ktorzy w Niebie

Luc. 12.
Math 5. et 12.
Phil. 2.
Apoc. 5.
2. Mach. 12.

Luther. in di[…]
Lipſ. in decla[…]
quorũdã. arti[…]
in Reſ. conclu[…]
ſione 15.

In cap. fid. chr.
vltim. æditio.

Zuing. art. e[…]

krolują/ modlitwy niebywáią: muśi być / że w Czyscowym á doczesnym karániu bywáią zátrzymáni ći: zá ktore śie Kośćioł Powszechny od czásow Apostolskich modli.

¶ Ale áczkolwiek y domá możemy śie zá vmárłe modlić: wszákże iednák pátrząc ná ćiáło zmárłego/ pomniąc też ná nász stan/ ku chutliwszemu modleniu bywamy pobudzáni: y ważnieysza iest v Páná Bogá pospolita wiela ludźi modlitwá: nieináczey iedno iáko wiele wołow mocniey iedno iárzmo ćiągnie.

Chryso. hom. 69 ad populū Antiocheñ.

¶ Zacna y złotem nápisánia godna iest oná ś. Chryzostomá sentencya: Niedármo to (powiáda) od Apostołow było postánowiono/ aby przy strászliwych táiemnicách (to iest przy Mszy ś.) dźiałá śie pámiątká zmárłych ludźi: ábowiem wiedzą / że im stąd wielki zysk y wielki pożytek przychodźi. Bo gdźie wszystek lud ręce swoie wyćiągnąwszy stánie/ gdźie Kápłanow zgromádzenie/ y gdźie spráwowána będźie iáwnie oná strászliwa Ofiárá (to iest Msza S.) iákoż tám Páná Bogá nievprosimy / modląc śie zá nimi?

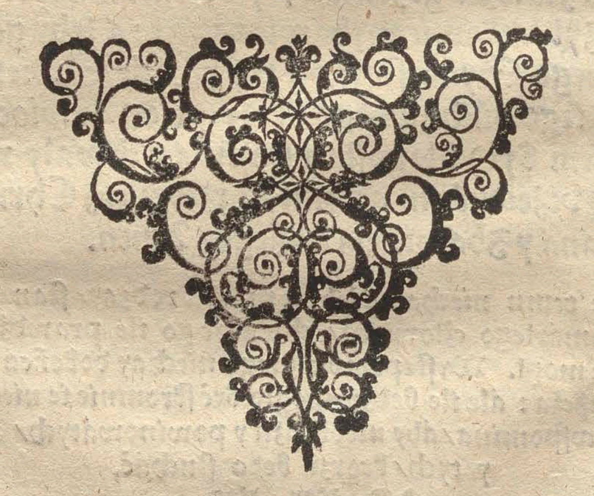
¶ Co gdyż ták iest/ bráćia namilszy y śiostry/ niechay nas nieporuszáią kłamstwá y szydzenia Heretykow: ktorzy swoy początek wiodą od

Aery-

Aeriusza Aryana/ktory przed dwunaściąset lat był/ a od Kościoła Powszechnego z nauką swoią iest potępion: ale niechay nas raczey wzruszy Chrześcijańska miłość: ktora nie iest czasem tutecznego żywota zamierzona/ ale sie też ściąga do onych: ktorzy stąd w wierze y w społeczności Kościoła zeszli: ta nas miłość niechay poruszy/ żebyśmy sie za tym zmarłym bratem albo siostrą nabożnie modlili/ a iego w łaske y w miłosierdzie Boskie zalecili: żeby go nie raczył w popędliwości a w gniewie swoim karać/ ale żeby go od związek grzechow/ y od karania ktore on zasłużył łaskawie wybawić raczył: a żeby go też iedynego Syna swego y wszystkich Swiętych ciała iego duchownego (ktorego on żywiąc członkiem był) błogosławieństwa y chwały wieczney vcześnikiem vczynił/ przez tegoż Christusa Pana y Zbawiciela naszego/ Amen. Psal. 37.

Ku temu niechay Pleban przyda rodzay/ stan/ y żywot zmarłego człowieka/ chwaląc go ile prawdziwie będzie mogł. Występkow też iego niechay dokończa nie opuszcza: ale ile będzie mogło być skromnie ie niech wspomina/ aby nieobraził y powinowatych/ y tych/ ktorzy będą słuchać.

W Krákowie/
W Drukárni Mikołáiá Szárffenbergerá/ Roku Páńskiego
1 5 7 0.

Zwelff Christliche Unterrichtunge / oder Unterweysung von den Heyligen Sacramenten / dem Opffer der Messe / vnd Begengnusse fur die Verstorbenen.

Durch den Hochgelarten D: Martinum Cromerum / itzo des Bischtumbs Ermlandt Stadthalter an tag gegeben.

Vorrede an den Christlichen Lehser.

J. H. Pf. Zu. H.

WAs vnrad/Not/Jamer vnd leidt zu Jetzigen vnsern vnseheligen vnd letzten zeitten/der ledige Teuffel/ durch seine werckzeuge/ etlicher vnruhiger gesellen / vnd schwermer Geyster/ verlauffene / meineidige/ gehele Munche / pfaffen / vnd andere dergleichen lose Leute / In der heyligen Christenheit / die funfftzig Jar her an einander angerichtet hat. Wie viel vnd Sehliger fromen Seelen/ehr aus dem Schaffstal Christi verleutet/ vnd in verdamliche Irthum getzogen/ vnd also in abgrundt der hellen gesturtzet/ das mag ehe vnd leichter beklagt / als mit wortten gnugsam ausgesaget werden. Daher dan die H: algemeine Christliche Kirche/ ein guttige getrewe vnd gar Barmhertzige Mutter / billich vnd auffs Höchste bewogen worden / vnd im Jüngst gehaltenen Concilio zu Trident/auff allerley mitel/weyse/vnd wege gesunnen vnd gedacht/wie sie dieselbigen Jetzt schon

schon vorleite/vnd ab gewendette Kinder/vnd Irgehende schäfflein / widerumb zu recht vnd in den wegk der Seeligkeit bringen/ auch die andere auff rechter ban erhalten / vnd Immer beqwemlichen fort fürderen möchte/Hadt derhalben durch zuthun Irer vorstender / allen Byschoffen/Prelahten/Pfarherrn/vnd Seelsorgerē/aus dem bephelich Gottes/hart aufferleget vnd gebotten/ vmb Jre vortrawete vnd befolene herde / mit vleiß zu wachten/ sie mit gesunder ler zu weyden / vnd gutt acht zugeben / damit das Schwache gestercket / das krancke geheiliget / das beschedichte vörbunden/das Irrende wiederumb bracht/vnd das vörlorene gesucht werde/vntter anderen vielen mitteln aber/hat sie auch einen schönen Catechismum/ das ist/ein solch Buch darinne die einfeltigen / Deutliche vnd gründtliche vntterrichtung finden / von den furnembsten vnd notwendigsten stücken / der heyligen Christlichen ler/Welliche ein Jeder Mensch wol wissen vnd brauchen soll vnd mus / der anders gedenckt Seligk zu werden / in den Druck vorferttiget / vnd ausgehen lassen. Weil aber derselbige etwas gros vnd nicht eines Jtzlichen kauffs / oder in diesen Orthen vbel zubekommen/Ist der Achtbar Wirdige vnd Hochgelartte

gelarte herr D: Martinus Cromerus/ Jetzt des Stiffts Ermland (Jn abwehsen des weitberumbten Cardinals Stanislay Hosy) Stadthalter / aus Christlichem eyffer bewogen worden/so wol den Pristern/ als sonst gemeinen Christen dieses Bischtumbs / zu gutt vnd nutze/etzliche kurtze/doch ser krafftreiche/ vnd wolgegrünte vnterrichtungen/ vnd schöne ermanunge genandt Catecheses/ zustellen/vnd ans liecht zugeben/Sonderlich von denen stucken vnd puncten/ die bey den Christglaubigen der Catholischen Kirchen/von alters her/stets Jm gebrauch sein/Jetzt aber von den Wiedersachern vnd Kirchfeindē schir allermeist angefochten werden/ als von den heiligen Sacramenten/ dem heiligen Opffer der Messe / vnd von dem gebete / so fur die abgestorbnen Christgleübigen Seelen geschicht. Hieruon wirstu freundtlicher lieber Lehser/alhier schöne vnterrichtunge vnd vormanunge haben / Wie man sich bey einem Jeden Sacrament vorhalten/ wie man sich dortzu schicken sol/ was man darinne suchen / finden / vnd vberkommen kan. Welches zusampt den Pfarherren/ vnd Seelsorgeren / sonderlich dieses Bischtumbs/ vmb wellicher willen diese vnterrichtungen/ Nach dem sie erst Lattinisch vom Autor gemacht/

auch Deutzsch vnd Polnisch/dieweil diese zungen des Ortts breüchlich/ verferttiget/ vrsach geben / sol nicht alleine bey der verhandlunge derselbigen/ da es vielleicht nicht gelegen wehre/sondern In offentlichen Predigten/ vnd zu gewissen zeiten / solche vnterweisunge / dem Volck fur zutragen/als auff den H:Ostermontag vnd Dinstag / des gleichen auch den H: Pfingst Montag vnd Dinstag / die vnterweysunge von dem Tauff Brunnen/ Weil dieselbe zeit nach Christlichem gebrauch die Tauffe offentlich jm Gottes hausse / mit sonderlichen Ceremonien gesegnet / vnd geweihet wird/ vnd für zeitten jns gemein auff die zeit die Tauffe gereichet werden. Von der Firmunge eben auch auff den H: Pfingst Montag oder Dinstag. Von der Busse den ersten oder andern Sontag jn der Fasten / vnd auff den Tag des H: Joannis des Tauffers. Vom heiligen Sacrament des Altars / auff den Grünen Dornstag/vnd auff den Sontag jn der Octaua oder Achtegigen feyer / des allerheiligsten Leichnams/ Des wahren fleisch vnd bluts / vnsers herren Jesu Christi. Von der letzten Ohlunge am Tage Philippi vnd Jacobi/ der Aposteln/ vnd etwan auff einen Sontag jm Aduent. Vom Sacrament der Pristerweihe / an dem

Sontage oder heiligen Tage/für einer Jetzlichen Quatember zeit / Weil auff die Quatember Sonnabende die Priester geweihet werden Vom Sacrament der Ehe den andern Sontag nach der heiligen Drey Konige / wen das Ewangelium von der hochtzeit/vnd was wunders zu Cana Gallilee geschehen ist / von der Cantzel abgekundiget / vnd am Altar gelesen wirt. Von dem heiligen Ampt vnd Opffer der Messen/den Anderen Sontag nach Trinitatis vnd am Tage Joannis des Euangelisten. Von dem begengknüs der vorstorbenen/an Aller Seelen Tag/auff den Sontag/wen das Euangelium geprediget wirt. Jesus ging jn eine Stadt die da heisset Naym. Vnd wen man die Brüderschaften der Priester vnd wercken begehet. Auch bey den furnehmsten begrebnussen/wo es gelegen sein wirt/vnd der gebrauch ist. Seindt auch von etzlichen Sacramenten zwey vnterweissunge gestellet/darmit der Prister die walle habe / gemeß der zeit/ eine dorunter zugebrauchen/Werden hiemit die Seelsorger vnd Prister vnterweysen trösten/vnd das Volck mit diesen Sacramentē geschickt machen/den Pfeilen des Satans vnd seiner list / behutsam/ vnd starck jm glauben/ zu wiederstreben/ sich selbst aber viel mühe vnd vnradts vberheben.

Die erste vnterweysunge von der Tauffe.

GEliebte Bruder alle die Jr hie zuentgegen/es sey aus andacht / oder vmb dieses kindes/ vnd desselben Eltern ehr willen versamlet seit: sollet Jr allen schertz / geschwetz / vnd weltliche gedancken beyseitz legen/ vnd vleissig anmercken/ was alhie nun wirt gehandelt. Dan jr sollet nicht gedencken/ das alhie/ eitele vnd schertz hafftige Ceremonien furgetragen. Es werden wichtige/ wunderbarliche / gőtliche vnd heilsamme dinge alhie verhandelt: durch geprenge vnd geheimnűsse/ so wol dem wort Gottes als Christi Jesu vnsers Maisters vnd Seligmachers beyspiel beqwem/ fur augen gestellet. Welcher geheimnusen auslegung Jr zu anderen zeiten/ In den offentlichen Predigten/ hőret/ vnd horen werdet. Nun wollet Jr die Sache mit wenigen einnehmen vnd vorstehen.

Das kind wirdt nicht so/ durch vnseren dienst vnd zuthun/ als durch Gőttliche hűlff vnd genade Christi des herren (wellicher durch vns teuffet) aus des Tåuffels eigenschafft/ so durch die — Ioan. 7. Rom. 8. Ephe. 1.

die Erbsunde zuwegen gebracht/ jn die freyheit
vnd anwunschunge der kinder Gottes wieder
Rom. 6. geboren: aus dem alten Adam wirdt es jn ein
New geschepff verwandelt/ es stirbt der welt/
Ephe. 4. es wirdt mit Christo begraben/ vnd stehet auff
Coll. 2. mit jm / Es kleidet sich mit Christo/ vnd wirt
aus dem vngerechten ein gerechter / auß dem
Gal. 3. feinde/ ein freundt Gottes gemacht: Welches
neulichen vnd bißher frembde gewesen. Nun
Rom. 5. wirdt es der heiligen Kirchen Christi Jesu ein-
geleibet/ vnd zu vnser vnd aller heiligen geme-
2. Cor. 5. inschafft zugefuget. Vnd wirdt durch den hei-
Tit. 3. ligen Geist auch selbst geheiliget: vnd emphe-
Ephe. 5. het ein reines hertz/ vnd ein genade jn Gottes
Ezech. 11. gebotten zuwandelen/ wirdt auch entlichen der
aller vberschwencklichsten / wolthaten des sel-
ben genedigsten Gottes teilhafftig vnd zum
Erben des ewigen lebens/ vnd des Reichs got
1. Pet. 1. tes gemacht. Dan da das gantze menschliche
Tit. 3. geschlecht/ durch der Ersten vnserer voreltern
schuldt/ vnd vngehorsam/ aus der genade Got
Rom. 5. tes des Schöpffers/ vnd aus vnermeßlichen
wolthaten / mit welchen daselbige getzieret/
war abgefallen / vnd jn des Teuffels gewalt
eingefallen: dem Todt/ vnd der ewigen vorter
bnus vnterworffen worden/ hat auch sonsten
keine hoffnunge des heyls zugewarten/ da hat
sich

sich der güttige vnd allmechtige Gott (Wel- Luc. 1.
ches Barmhertzigkeit wehret vom Geschlechte Rom. 5.
jn die geschlechte) über das erbarmet: hat das
selbe durch seines eingebornen Sones bittern
Todt/aus jennem allen vbel erretet/vnd sich
vorsöhnet/ja auch mit grosseren wolthaten ge
tzieret. Durch den selben Son/der mit jme eines
jn der Gottheit/Wehsens/gewalts/Weiß- Ioan. 16.
heit/vnd gütte ist/ein Euangelisch gesetz auff- Mar. 16.
richtende: auff das ein jeder/wellicher das heil
vnd obgemelte alle seine wolthatten erlangen
wiel/an jn gleubte/vnd jm namen eines Got- Math. 28.
tes des Vaters/vnd des Sohnes/vnd des
heiligen Geistes/getauffet/das ist/aus dem Ioan. 3.
Wasser vnd heiligen Geist/wiedergeboren/ Ephe. 5.
vnd jn denn Leib Christi (weil ehr sein vnd
seiner gespons der allgemeinen Kirchen gliedt 1. Cor. 6.
worden) zusamen wachsen/vnd dermassen mit
jm vnd jnn jm der obgedachten gütter teilha-
fftig würde. Derwegen weil das/oder ja
diese alle solche vnd so grosse götliche woltha-
ten/durch vnsere (so wir wiewol vnwirdig
der Jungern Christi/welchen ehr ein solches
zuuolenden benolen/stelle vorwehsen) dienst
vnd zuthun/diesem Kinde nun gegeben vnd
verliehen: Welche euch vortzeitten durch
gleichmesige Ceremonien vnd wirckunge vor-

 lihen

lichen / sein worden/vnd wiewol dis kindt/sich der vornunfft nicht brauchen kan / nach glaubet / wirt dennoch jn deme auch / die wunderbarliche güttigkeit Gottes kegen vns angemercket / das er durch dis Sacrament der Tauffe (welches ein Sacrament des glaubens genennet) so es jm glauben der Kirchen entpfangen wirt / dem vnmündigen kindlein / ob das solches nicht fühlet/oder vorstehet/ durch den heiligen Geist/den glauben/die hoffnung/vnd die lieb eingeust/Welche Tugendt zu seiner zeit wen das kind zur vornunfft kümpt herfur brechen werden: vnd weil es von der Sünde gereiniget wirt/vnd zur gnade wieder auffgenommen / macht er es zum mitgenossen der vorheyschungen vnd seiner gütter: Dan nichts zu zweiffeln sey/das jme der Täuffer nichts weniger vorleyhe: Dan er den auferwachsenen

Ioan. 3.

gläubigen verleihet: vnd da es aber vngetauffet bliebe/wurde d zorn Gotes/vnd die ewige straff vber jme vorharren: künde auch nicht eingehen jn das Reich der himel / wie Christus

Acto. 16.

selbst bestendig aussaget. Der halben pfleget

1. Cor. 1.

man noch von den Apostolischen zeitten jn der Kirch Christi die vnmundigen kinder zutäuffen: wie aus etlichen stellen der heiligen schrifft zusehen/ da wir lehsen/das etzliche von den Aposteln

posteln getaufft sein worden/ mit sampt Irem gantzen hause/ jnn welchem auch one zweiffel/ kinder gewehsen. Dasselbe betzeugen auch die heiligen Våter / die nechst den Apostolischen zeiten gewesen/ Darumb sollen wir vns geliebte Brůder vnd Schwester freuen / auch mit diesem so getaufft wirt / vnd seinen Elteren/ einer so grossen woltat Gottes frolocken/ vnd Gott mit gotsehligem seufftzen bietten/da mit es jn seiner kinder anzal / vnschult vnd reinigkeit/ welche es durch seine genade jetzt bekommet/vnd welches vns die tågliche/des geweihten wassers besprengung / ermanet/ beware/ vnd zu dem alter beleite/jn welchem es den glauben/ den es durch die Patten / gleichsam seine vorsprecher/ vnd etzlicher massen Burgen/ zu hant bekennen / wirt es durch sich selbst bestendig vnd erschrecklich/ so wol gutwilig/ als zur zeit der not bekenne / vnd mit der genade Gott es mehr vnd mehr von tage zu tage gemeret/ jn der hoffnunge/Liebe/vnd allen tugenden getzieret werde/bis so lange es jn einem volkommenen Man begegene / entlichen nach dem leben/ jn Gotseligkeit vnd Gerechtigkeit vollenbracht/jn dieser welt/ so lange es Gott gefelt/ durch desselben Gottes genade vnd gůttigkeit/ vnd sich vorbereitte ewige leben / vnd herrlig-

keit erlange/welches wolte Got das wir auch teilhafftig werden/ Amen.

NAchdeme auff diese gestaldt die vmbstehenden der Priester angesprochen/wirt er zu den vorhandlungen/ So jm Tauffbuch verschrieben seindt / fortfaren/ Jedoch mag er bisweilen an stadt dieser vnterweisunge/ die Ceremonien der Tauffe aus den weitleufftigern Catechismen auslegen / er mag auch aus dieser vnterweisunge/die vorrede nach gelegenheit bis zu dem Ortte/vnterwegen lassen/das Kindt.

Die ander vnterweysunge von der Firmunge.

ES wirdt der Bischoff (auff den oder den tag) Firmen/ darumb die Jenigen / so jetzt zu jrenn vernünfftigen jaren kommen/vnd dasselbige Sacrament noch nicht entfangen haben/wollen sich dartzu finden/oder ein Jeglicher wolle die seinen dahin bringen / auff das sie dessen Teilhafftigk werden. Vnd sie wollen mit Reuerentz vnd andacht kommen/zuuorhin jre sunden / wo es geschen kan/beichten/ auff das sie also nicht alleine das Sacrament/ sondern auch die krafft

vnd wirckunge desselben entphahen/dan keiner sol meinen/das es ein vorgebliche Ceremonien vnd gauckelspiel sey. Es ist ein gar hoch heyliges Sacrament/ so wol als die Tauffe / wie der H. Augustinus sagt/von Christo selbst ein gesetzt/ von seinen Apostolen angenommen/ vnd gericht worden/ jn der Catholischen Kirchen zu allen zeitē ehr erbitlich gebraucht/gleich sam als eine besyglunge/ der göttlichen genaden vnd H. Geystes. Daher wirt auch vom Clemente dem Röhmischen Babst Consignatio ein besyglunge/ von Clemente Alexandrino Beatum signaculum ein selig zeichen/von Cipriano sanctificatio ein heyligunge von Tertuliano benedicta vnctio ein gebenedeite Olunge/ genennet. Dan diese Olunge ist durch die sichtbarliche schickunge des H. Geistes vber die junger Christi am Pfingstage represientieret/ vnd angetzeiget worden/Welche jnen Christus selber als er genhimmel auffur/verheischen hat/sprechende/Jr aber solt bleiben jn der Stadt Jerusalem/ bis das jr angethan werdet mit krafft aus der höhe. Diese hat auch Paulus bedeutet als er den Ephesern schriebe. Betrübet nicht den H. Geist Gottes / damit jr betzeihnet seit wie solches der Heilige Ambrosius ausleget: Dis ist die auflegunge der hende/durch welche

Aug. con. lit. Pet. lib. 2. Cap. 104.

Cle. Ro. ep. 4.

Cle. Al. ser. 2.

Cipr. de ablu.

Ter. de Bab.

Ephe 4.

Amb de ijs qui mist. mit. cap. 7. & de Sac. lib. 3. cap. 2.

Petrus vnd Joannes / die heiligen Apostolen den Samaritanern/so vom Euangelisten Phi-
Acto. 8. lippo getauffet waren. Paulus aber vngefer zwelff Mennern den heiligen Geist vorliehen
Acto. 19. habe. Mercket aber lieben Brůder / das es nicht genung war / das sie getauffet waren/ sondern musten auch durch dis Sacrament der hende auflegunge oder Firmunge den Heiligen Geist entpfangen. Vnd das solches nicht hat konnen von Philippo/oder von jemant anders/ der gewaldt zu Teůffen hat/ geschehen/ Sondern ist ein werck der furnembsten Apostolen gewesen. Derhalben so haben auch noch heuttiges tages/alleine die gewalt dis Sacrament zureichen / die jenigen/ welche an der Apostolen stelle getreten seint / Nemlich die Bischoffe/vnd dis Sacrament ist einem jeglichen notwendig/zwar nicht das er ein Christ/ sondern das er ein volkommener Christ sey (es were denn das einer nicht bekommen konte)
Cle. Ep. 4. ad Iul. Wie Clemens des Heiligen Petri Junger/vnd jm Babstumb seine nachfolger/aus meinnunge des Heiligen Petri vnd der andern Apostolen/ vnd wie er aus befehlich des herren selber vormeldet. Es gedencket wol Lucas jn den geschichten der Apostolen / vnd Clemens alleine der auflegunge der hende / aber das auch von

den zeitten der Apostolen her/der Chresam sey jn der Kirche gebraucht worden / betzeiget Dionisius Areopagitta/ des Heiligen Pauli junger. Das auch Christus den Chresam jm leczten Abentmal geweyet / vnd wie er zu weien sey / seine junger geleret habe/saget Fabianus der Neuntzehent Babst nach dem heiligen Petro. Vnd er ist beqwem zu bedeutten/die wirckunge dieses Sacraments: Dan aus Ohle das da freude vnd lust wircket/ vnd aus Balsam das gar ein Süssen geruch hat / vnd die verfaulung weret/wirt der Chresam gemacht. Nu wircket aber die genade des heiligen Geistes/welche durch dis Sacrament/nicht alleine bedeutet/sondern auch eingegossenn wirt jm menschen diese gütter. Da er wirdt auch gesaget das Christus selber mit dem Ohle der freuden / oder frölig keit sey gesalbet worden/ welches der H. Petrus auff den heiligen Geist deutet/vnd die Weißheit spricht/es sey jm dieselbige eben derselbige Christus (der die Weißheit Gottes des Vaters ist) oder seine Braut die Kirche / sie hab als der wolrichende Balsam einen lieblichen geruch von sich gegeben/ des gleichen so spricht Paulus/ das wir Christi guter geruch seindt/welches geschicht durch heiligunge des lebens / welche eben derselbige heilige

Dioni. Hier. Eccle. Cap. 4.

Fab. Ep. 2. ad epi. Orien.

Psal. 44. Heb. 1. Acto. 10.

Eccle. 24.

2. Cor. 2.

heilige Geist jn vns wircket. Es wirt vns auch wol der heilige Geist jn der Tauffe gegeben/ aber daselbst vnd jn der tauffe (da mit ich des heiligen Babst Melchiadis wort gebrauche) gibt er fülle zu der vnschult/ Jn der Firmunge gibt er vormehrunge zu der gnade. Vnd weil wir jn dieser welt/ als lange wir leben/ vnter vnsichtbarlichen feinden vnd geferligkeitē wandeln mussen. So werden wir jn der Tauffe wiederumb geboren/ nach der Tauffe werden wir Confirmiret/ vnd bekreftiget zum streit/ jn der Tauffe werden wir abgewaschen/ nach der Tauffe werden wir gesterckt. Vnd ob woll den Jenigen/ so balde von hinnen abscheiden/ die guttaten der wiedergeburt genungksam seindt/ so ist doch die hülffe der Firmunge denen/ so lebendig bleiben/ notwendig. Hæc ille

Melch ad Ep. Hisp. con. to 1

Darumb wirt auch von dem Bischoffe das zeichen des Creutzes mit dem Chresam an die Stirn gemacht/ auff das der jenige/ so gefirmet wirt/ dardurch ermanet werde/ das er ein Krigsman des gecreutzigsten Christi sey/ vnd frey/ kunlichen/ on alle furcht vnd scham/ (welche beide jren sitz an der Stirn haben) den namen vnd glauben Christi/ nicht alleine mit wortten/ sondern auch mit lebenn vnd sitten/ an allen Ortern/ vnd zu allen zeitten bekennen

sol.

sol. Darzu den auch gehöret / das jme der Bischoff einen Backenstreich gibt / auff das er auch dardurch gewone/vnd sich vbe vmb Christi namen willen/schmach vnd aller wiederwertigkeit zugedulden. Ein Patte wirt jm auch zugegeben/gleich wie zu der Tauffe/der jn vnterrichte / vnd jn gleichsam Wapffene / vnd jm zeugnus gebe / das er jn den dingen/ darauff die Christliche Religion stehet vnd gegrundet ist/vnterwiesen sey. Also dermassen solt jr nun lieben Kinder von der Firmunge halten/ vnd sie jn Ehren haben/ vnd sie doch nicht mer als ein mal entpfangen. Es schreibet aber der H. Babst Cornelius / vnd Eusebius gedenckt es jn der Kirchen Historien von dem Ketzer Nouato/ weil er nach der tauffe/ mit dem zeichen des Chresams nicht vollents ist bestettiget worden/das er den heiligen Geist nimmer mer hat können entfangen/vnd wil also zuuorstehen geben/das er dessenthalben/das er nicht gefirmet gewesen / jn ketzerey gefalllen sey. Euseb. histo. Eccle: lib. 7. cap. 33.

Vnd Jr aber lieben Brüder/solt Gott fleissig bitten fur die / so gefirmet werden sollen/ auff das er jnen durch den dienst des Bischoffs nicht allein dis Sacrament/sondern auch die krafft vnd wirckung des Sacraments mitteilen/vnd sie mit den sieben gaben des H. Geistes/

stes/ Nemlich mit dem Geist der Weisheit vnd vorstandes/mit dem Geist des Radts vnd sterke/mit dem Geiste der Weisheit vnd Gottsehe-ligkeit/vnd mit dem Geist der furchte des herren/ erfüllen wolle/ Welches vns samptlichen mit jnen vorleyhen wolle/Gott Vater Sohn/ vnd der H. Geist AMEN.

Die dritte Vnterweysunge von der Busse.

DV bist zwar geliebtes kint durch den glauben vnd die Tauffe / aus dem Knecht des Täuffels ein Sohn Gottes/aus dem feint ein freunt / vnd ein lebendiges glied der Kirchen Christi worden/ du hast erlanget vorgebunge der Sünden/ein Neuigkeit des lebens/ ein stercke guts zuthun: vnd hast
Apo. 2. die aller grösten woltaten Gottes/vnd die hoffnunge des lebens / vnd der ewigen Seligkeit vberkommen. Dieweil du aber das vnbefleckte kleidt der vnschuldt / welches du jn der Tauffe empffangen/ nicht behalten/ vnd deine erste liebe ver-

verlassen: vnd entweder aus bosheit / oder aus menschlicher gebrechligkeit (von vnser aller hauptfeinden von der welt/fleisch/vnd dem Teüffel vorfüret) mit deinen sünden den selbigen Gott (welcher alle die/ die da vngerechtigkeit wyrcken hasset) verletzet hast / so hastu dich selbst durch deine schult/ jenner aller / dir von Gott gegebenen gütter/vnd woltatten beraubet: vnnd bist wyederumb jn dieselbe des Täuffels vnd Todes eigenschafft ehlende gfallen. Aber getraw vnd richte dich jn guter hoffnung auff/ der du jn der tieffe der Sünden liegest/wir haben einen güttigē herrn vnd vatter alles trostes/welcher wen er zornig wirt gedenckt er an seine Barmhertzigkeit/ vnd wie er von anfang durch seinē eingebornen sohn/vns seine feinde/ sich selbst vorsönet hat / Also wiel er vnser geschepff vnd synnen vnd des menschlichen hertzens gedancken/ welche von jugent auff zum bössen genigt sein anmercket: hat er vns aus gleicher gütte vnd vnermeslicher gnaden/ durch den selben seinen Sohn/ein andere Ertzeney/wieder dis vnser vbel vorbereitet. Auff das so offt wir / vnd wie schwer das jmmer sein möchte/sündigen/vnd vns von Gott frembde machen/können wir zu gnade wieder kommen/ das vnglyck so wir vordienet haben / abwen-

Psalm 5.
2. Cor. 1.
Tobię 3.
2. Cor. 5.
Psam. 104
Gene: 8.

den / vnd die vorlorne gütter durch seine hulff wieder erlangen/vnd bekommen. Dan er ist es
Lucæ 15. der vns/gleichsam der Vatter den vorschwendetten/vnd durch eigene schult verlornē Sohn von ferne ansicht / jm entkegen gnediglich lauffende / zu sich wiederumb ruffet vnd füret/ macht vns wirdig seines kusses vnd Ringes vnd bekleidet vns mit dem Ersten kleide. Diese ertzney aber ist das Sacrament der Busse/welches Sacrament/wie dir liebs kindt nicht vnbewust / drey teil oder stuck in sich begreifft / als nemlichen/die Rewe/Beicht/ vnd genungtuhung. Dann wiewol Jene götliche vorheischung warhafftig ist / bey dem Propheten.
Ezech. 33. Das gotlosse leben des gotlossen/wirt jme nicht schaden / zu welcher zeit er sich wirt bekeren von seinem gottlossen wandel. So will er dennoch das der / welcher durch die hoffart/ vnd vngehorsam sündiget/sich durch die demüttigkeit nidrige / vn jn scham / dem mitknecht / seinem Seelsorger / oder desselben befehlich haber/seine sünde beichte/vergebung vnd entbin-
Jacob. 5. dunge von jme begere / wie er durch seinen Apostel Jacob hat befohlenn. Beichtet spricht er / einer dem anderen ewere sünde/ damit jr sehlig werdet / dan durch solche Beichte: Ja
Ioan. 20. es schreibet der Euangelist Joannes/das Chri

stus

stus selbst / nach seiner aufferstehunge von den Todten/seine junger angeblasen habe sprechende / Nemet den heiligen Geist/ welchem jr die sünde erlasset / dem seint sie erlassen / vnd welchem jr sie vorbehaltet / dem seint sie vorbehalten. Vergeben aber oder vorbehalten/ kan niemant/ das so jm vnbewust/weder heylen oder abhauen / noch aufflösen oder binden. Mit welchen worten auch Christus/ eben denselben Aposteln/vnd jhren nochkömlingen seiner Kirchen dienern/dieselbe/ja auch ein weitläufftiger gewalt gegeben hat / ob sie gleich jm ansehen der gotseligkeit / vnd vnstreflichen lebens/des vnwirdig sein / welchs dan gleichmesig geschicht/auch jn den anderen Sacramenten darreichunge/vnd geistlicher Empteren vorwehsung/welche Judas Iscariates/wiewol er ein Dieb war/so lange er Christo mit den anderen Aposteln nachgefolget / so wol recht / vnd den menschen nützlich gereichet vnd vorwaltet hatte/Als Petrus oder Joannes. Nach dem aber Gott aus der selben Kirchendiener antzal mich vnwirdiegen deinen/Seelsorger/oder des befehlich haber/nach der Kirchen verordenunge / vnd der seiner vorstehern beruffunge hat haben wollen. So bekenne mir liebes kindt/ souiel du gedencken kanst/mit einer warhafften

vnd rechten Rewe deine sünde / vnd öffene mir deiner Seelen wunden / auff das ich sie sehen vnd heilen kan. Vnd wiewol deine sünde schwer seint vnd gros / durch welche du Gott deinen Schöpffern erlöser / vnd deinen genedigsten vater von dir entwant: deinen nechsten vorletzet / vnd dich selber besudelt hast / jedoch so du warhafftig vnd von hertzen die begangenen sünden bereüest / vnd wirst mir sie treulichen beychten / auch mit einem fursatz dich folgender zeit von denen / vnd allen anderen sünden durch hülff vnd beistand Gottes zuenthalten. Es wirt dir von Gott durch mich ein heilsamme Ertzeney / ein entbindunge vnd vertröstunge nicht mangeln: vnd da du etwan worin verworren wehrest / sol dirs nicht fehlen an väterlicher vnterweisunge / vnd auch an der Busse vnd genungthunge fur die begangene sünde / so dir von mir aufferleget werden sol / welche genugthuunge das dritte teil ist dieses Sacraments. Des soltu aber von mir ermanet sein / das durch dis Sacrament / wen es ordentlich / vnd gebürlich / dargereichet vnd entpffangen / werden alle Sünde zwar / vnd der sünden schult zuhant gantz vnd gar ausgeloschen / Ja auch derselbigen sünden / welche in der Beicht nicht aus fursatz verborgen / sondern aus vorgessenheit

gessenheit nicht seint gebeicht worden. Die straffen aber werden nicht balde alle nachgelassen/ besonderen die ewige werden jn zeitliche vorwechselt (welchs die heilige schrifft jm Dauidt der jn Sünde gefallen war / klar aus weiset) vnd geschicht solches wegen vnseres nutzes/ Damit wir also von den Sünden abgehalten/ vnd zur gotsehligkeit / auch zum dienst Gottes desto würcklicher geübet werden. Es wirt aber auch jn deme angemerckt/ein vnermesliche güte Gottes kegen vns/ das er vns heimgestellet: Damit wir selbs die straffe (Jedoch nicht one götliche genade) vns linderen / geringeren/ vnd auch gentzlichen abschaffen. Da dan der spruch Pauli zugehöret: wen wir vns selbst richteten (das ist straffeten) so würden wir zwar nicht gerichtet. Weil wir aber vom herrn gerichtet werden/werden wir gestraffet / Damit wir/mit dieser welt nicht vorthumet würden. Solche straffe aber pflegen wir entweder vns selber nach vnserem gutuncken aufferlegen/ oder da sie vns vom Beicht vater aufferleget/ frölich vnd mit er erbittunge aufnemen / vnd souil es an vns gelegen ist/vollentziehen / oder tragen/ das heist man eine busse oder genungthuunge. Dann du sollest nicht achten das jrgent ein mensch / fur seine sünde Gott genungthuen

2. Reg: 12.

1. Cor. 11.

1. Ioan. 2.

thuen kan/ vnd es hat Christus schon fur sie/ vnd fur alle der gantzen welt sünden ein mal am Stham des Creutzes genung getann/ sondern weil wir fur die vns selber jn straff nemen/ durch tugenden vnd wercken/ oder leiden dieselben sünden zuentkegen / vnd damit ich
Rom. 6. des heiligen Pauli wort gebrauche: wie wir vnsere gliede dargethan haben zu diennen der vnreinigkeit vnd boßheit: Also tun wir das vnsere glieder zu dienen der gerechtigkeit/ zur heiligkeit. Darumb nennen wir solche wercke vnd leiden/ ein genungthuung/ welche zwar mancherley seint. Aber sie werden fur nemlich auff dreierley art begriffen/ Jm gebet/ Almose vnd fasten / auff das wir durch das fasten des Fleisches/ durch das Almose/ der welt/ durch das gebete aber/ die durch des Teuffels anreytzungen/ geschlagene wunden abwaschen / vnd denen so nachmalen/ möchten geschlagen werden wiederstreben. Derwegen wiel ich dir liebes kindt / solche genugthuung / mer nach gestalt/ denn nach masse vnd grösse deiner sünden eingedenck der menschlichen swacheit / vnd der guttigkeit der heiligen Mutter der Kirchen/ nachfolgende aufferlegen/ welche du leicht lich tragen kanst / vnd die anderen vbrigen
1. Petr. 2. burden deiner Sunden/ auff den vordienst des leidens

Leidens Christi/welcher vnser sünde an seinem leib getragen hat/ legen. Du wirst das so dir aufferleget wirt gerne annemen/ vnd dich nach deinem vormögen/ vortrauende götlicher hulff zu leiden/vnd zuuollentziehen befleissen/du solt auch nit zweiffeln / das diese Busse / vnd alle gutte werck / die von dem / der Gott angeneme/vnd vorsönet ist worden/ herflissen/ Gott jn Christo/ vnd durch sein Blutt/ lieb vnd angenem sey/ nicht weniger dan vortzeitten das Opffer des vnschuldigen Abels/vnd des Busfertigen Dauidts : welcher die vorhengte straff der Pestilentz/durch gebete abgewandt/ vnd des Königes Achabs demüttigkeit/ vnd der Niniuitter faste/ sack/asche/vnd schreien zu Gott/ist angeneme gewesen. Wo der Beichtenden mer vorhanden sein / mag sie der Priester semptlichen ansprechen/ numerum singularem in pluralem mutando.

Heb. 13. 1. Petr. 2. Gene. 4. 2. Reg. 24. 3. Reg. 21. Ioan. 3.

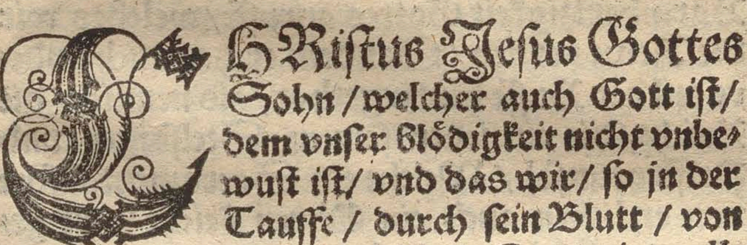
Darnach wirt er einen jeden besonder zur Beicht kommen lassen / also das dieselben/ von anderen gesehen/ aber nit gehöret werden. So aber Jemants vnter jnen die weise zu Beichten nicht kan / denselben lere der Priester/vnd frage jn Stuckweis vmb die Sunde/ furnemlich welchs zuuermutten das sie der Beichtende/ wegen des Alters / geschlechts/ standes/ vnd

anderen vmstendigkeit solt begangen haben. Er frage auch ob er das vater vnser / Aue Maria/vnd den Glauben kan/ nach eines Jeden Beicht / wirt jm der Prister ein Busse/ nach seynem guttuncken / vnd der gestalt / der sünden beqwem/ aufferlegen/ vnd wirt dortzu sagen / das ist ein leichte vnd geringe Busse/ jn ammerckunge der Alten Busse/so man nach der Kirchen ordnunge fur eine jede Todtsünde/ pflegete Sieben jar busse auferlegen. Die andere gutte werck/ welche du gutwillig von dir selber thun wirst/zur Ehre Gottes/zu nutz des nechsten eintziehung oder besserunge deiner selbst/werden dir gereichen zu grosserer genugthuunge. Darnach wirt er jm die hant auff sein haupt legen / mit gewönlichen worten entbinden/vnd entlediegen/ jn gehen lassen/ sprechende/ gehe hin jm friede/vnd Sündige nun nicht mer. Vnd wo er jr keinen aus den vorbehaltenen fellen / casibus reseruatis, oder einen Ban/ an dem Beichtenden finden würde / sol er jnen zum ordentlichen Bischoffe/oder seinem Stathalter/nicht one hoffnunge vnd trost/ auch nit entbindung der demüttigkeit weysen. Er aber wirt jn / one Bischoflichen oder Bebstlichen volmacht oder zulas nicht absoluieren/ ausgenommen jn der not des Todes / vnd dasselbe

nicht on erforderunge der bedingunge/ welche aus den Canonibus sollen genommen werden.

Die vierde Vnterweysunge eben von der selben Busse.

So der Priester vmb kurtze der zeit willen/oder mit anderen geschefften beladen/ der vorrigen weitleufftigern vnterweysunge/ sich bequeme nicht gebrauchen kunte/mag er sich dieser kurtzen gebrauchen/ furnemlich zu einem beichtenden/ Ja auch zu vielen mit enderung der antzal/mutato numero.

CHRistus Jesus Gottes Sohn/welcher auch Gott ist/ dem vnser blödigkeit nicht vnbewust ist/ vnd das wir/ so jn der Tauffe/ durch sein Blutt/ von den sünden gereiniget/ nicht desto weniger alle
jn vielen strauchelen/oder anstossen/vnd durch Iaco: 3.
sünde/ die vns von Gott scheiden/ wiederumb
seine feinde vnd Kinder des Todes vnd vorter- Esai. 59.
bnus werden/ hatt er vns aus seiner allergrosten Lieb vnd guttigkeit/kegen das menschliche geschlecht/ein andere Ertzeney/nach der Tauffe vorbereitet/damit wir jm sampt dem Vater

vnd heiligenn Geist/einem warhafftigen Gott so offt es vonnötten/vorsönet würden/vnd alle die gütter/so er vns verheyschenn hat/nicht gentzlich vorlieren. Dis ist aber das Sacrament der Busse/ welches krafft so gros ist/ auff das jn welcher stunde nur der Sünder wirt Seufftzen/ wiel Gott aller seiner sünden nicht mer eingedenck sein. Aber dennoch wegen vnseres nutzes/ hat er vns diesen wegk etwan schwerer vnd arbeitsammer zur vorgebung der sünden geordent/ Derhalben ist er nicht benüget/ an der alleine erkentnus der Sunden/vnd das man einen Leid darbey trage/ vnd die Barmhertzigkeit Gottes anruffe/welches wir die Rewe nennen/ Sondern er hat auch andere teil der Busse hintzugethan/als nemlich/ die Beicht/ die ein jeder seinem Seelsorger vnd Prister tun sol/ Welche ein Sacramentalische von etzlichen auch ein Ohren beicht wirt genenet/ vnd die genungthuunge/ dan er wiel das wir vns fur vnserem mitknecht/ vnsere Sünde ertzelende/ schemen/ vnd ein heilsame ertzeney von Im/ gleichsam von Gottes stadthalter/ (Im sal nichts hindert) biten/ vnd gleichsam mit seinem wort besiegelt entfangen. Ehr wiel auch/ damit wir mit wiederwertigen sünden wercken/ vnd leiden/ vns selbst straffen/ vnnd künftig

künfftig vns wieder die Sünden / vnd der anleitunge rüstē/das nennet die Kirche ein genug thuung. Darumb das wir durch dieselbe fur die straffen/die vns von Gott sollen aufferleget werden/ etlicher massen gnungthuen/ vns selbst richtende (auff das ich des heiligē Pauly worte gebrauche) damit wir vom herren nicht gerichtet vnd gestraffet/oder auch mit dieser welt verdampt würden. Dan du sollest nicht meinenn geliebtes kindt/ das jn diesem Sacrament mit der Sünden/zugleich auch alle jhre gebürliche straffen geschenckt/ vnd erlassen werden. Die ewigen werden erlassen/ oder ja in zeitliche geendert/ die zeitlichenn aber werden durch diese gnungthuungen/ von welchen jch nun rede/ so durch des Pristers vnd Beichtigers erkäntnus vns auferleget/oder williglichen von vns selbst angenommen/ gelindert/ gemindert/ vnd auch gentzlichen auffgehabē/ welches dinges vns die heilige schrifft/ jn dem Könige dauidt/ Achab/ vnd Niniuittern ein vorbildt furtregt/ welches alles jn offentlichen Predigten/ weitleufftiger vnd fleyssiger pflegt aufgeleget zu werden. Diese dinge wirstu mein kindt bey dir betrachten/ ob du gleich auffs höchste/ Gott den guttigsten Vater mit deinen Sünden vorletzet hast: Bekere dich zu jm/ der dir williglich/ wie der vater

1. Cor. 11.

2. Reg. 12.
3. Reg. 21.
Ionæ. 3.

seinem vorlornen Sohn begegnet/ vnd dich zu sich zeucht/ dir einen kus/ Ring/ vnd das erste kleidt darbeut. Sage jm von hertzen/ vnd mit warhafftem schmertzen/ Vater ich habe gsün-diget jn den himmel/ vnd fur dir/ vnd mit dem zölner O Gott bis gnedig mir Sünder. Mir aber der ich seine/ jn diesem teil stat haltte/ wie-wol vnwirdig/ beychte getreulichen deine sün-den/ so viel du dich erinnerē kanst/ vnd entdecke die wunden deiner Seele/ auff das jch denn selben/ mit einer heilsamen Ertzeney/ durch ein Gotselige straff/ güttige vnterweisunge/ linde aufferlegunge / der genungtuung / vnd durch ein fröliche absolution oder aufflösung/ begege-ne/ vnd wiel dich jn der aller liebsten Kinder Gottes/ vnd der Kirchen lebendigen glider an-tzal (dauon du durch deine schult ausgefallen) mit des allergnedigsten Gottes/ vndzulas sei-ner Kirchen vorstehern/ meiner Obrigkeit/ ge-waldt vnd macht so viel mir vorgundt ist/ wie derumb einsetzen. Wen er das gesprochen/ wirt der Prister befehlen dem menschen zu Beich-ten vnd wirt andere dinge bey im verhan-delenn/ welliche jn der obern weit-leufftigerun anweysunge sein gemeldet wordenn.

Die Funffte Vnterrichtung vom Heiligen Hochwirdigenn Sacrament des Altars.

WEil du geliebtes kindt zu dem Tiesch vnd deines Sehligmachers tretten wilst/ soltu woll bey dir betrachten/ von wem derselbige Tiesch/mit welcherley speise/vnd aus wasserlei vrsach sie dier zubereitet vnd vorsehen ist. Schick dich auch dermassen darzu (wie ich wol darfur halte das du es thust) damit du nicht vnwirdig diese speise genissest. Furs erste/ wisse das Christus Jesus Gottes Sohn / der mit Gott dem Vater vnd heiligen geist / eines selbstendigen wehsens/ gleicher macht/weisheit/vnd guttigkeit ist/da wir aus vnseren ersten Eltern/vnd vnser selbst schuldt verloren / vnd seine feinde waren/ sich vber vns erbarmette/den leib an sich genomen/ vnd ein mensch geworden/alles Ehlendt (menschliches lebens/ ausgeschlossen die Sünde) auch entlich den schmertzlichen Bitteren Todt erlitten hat/ vnd also sich selbst Gott dem Vater ein angemehs opffer aufgeopffert / auff das er vns seinen zorn vorsönet / vnd von der Gewaldt

waldt der Sünden/des Tåuffels/vnd des Todes / dartzu auch der ewigen vordamnus erlősette. Er lests auch daran nicht genug sein/das er vns souiel furtrefliches zubereitet / vnd mit wol vnd guttaten versorget / sondern wie er wieder aus dieser welt zum Vater keret / aus seiner/kegen des menschlichẽ geschlets vnermessenliche lieb / hat er vns diesen vberreichen Tiesch zugerichtet. Auff dem aber hat er nicht Kelber/fleisch/Ochsen/ Wieder / Wildtbret/ oder Vogel/ Fische / nach früchte der Erden/ vnd der Beüme / auch wie es durch menschen kunst erdacht werden küntte / wol geschmackhafftige speise/ sonderen sein selbst eigen fleisch/ vnd teuerbares blutt welchs jn jm hat süsigkeit alles wolgeschmacks/ vns auff vnd furgesetzt/ auch nach stettiges auff vnd furtregt/welches sein fleisch vnd blut / ob wirs schon mit augen nicht sehen/noch mit den henden greiffen/ dennoch durch den glauben / der sich an sein wortt helt/ gewisser haben sollen / als wen wirs mit augen sehen / vnd mit den henden angriffen. Den er selbes/der da himmel Erde/Meer/vnd alles was hierin begrifen ist/sampt dem Vater vnd heiligen Geist erschaffen / der auch das jm aller gewaldt jm himmel vnd erden gegeben/ gewis versprochen hatt / welcher selbst ist die

warheit

warheit / vnd keines weges betreuget / hatts alſo fur gewies ausgeſagt: das Brodt das ich euch geben werde / iſt mein Fleiſch / welches ich geben werde / fur das leben der welt. Vnd wie ers zuuor vorheiſchen / alſo hat er / ernach jn ſeinem letzten nachtmal / da er mit ſeinenn jungeren zu Tiſch ſas vollentzogen: Als da er das Brodt nam vnd ſprach. Nemet vnd eſſet das iſt mein leib / der fur euch gegeben wirt / vnd als er den Kellich nam / das iſt mein blutt / das fur euch vorgoſſen wirt / zur vorgebung der Sůnden. Vnd alſo hat von anbegin / vnd der zeit der Apoſteln bis anher / die Algemeine Kirche vorſpreitet / vber den gantzen Erden Kreis / gegläubet / alſo habens die heiligen Våter durch Jre ſchrifften auff vns bracht / eben alſo habens bekant vnd zugeſtanden die heiligen Concilia: Welche auch die jenigen fur Ketzer vordampt / die da gegleugnet haben / das jn dieſem Sacrament / vnter der geſtaldt / des Brodts vnd Wein / der Leib vnd das Blutt Chriſti warhafftiglichen / weſentlich / ſelbſtendig / begriffen ſey. Welche etwan Tauſent jar nach Chriſti geburt entſtanden. Derhalben ſolt auch du geliebtes Kindt / mit der Allgemeinen Chriſtlichen Kirchen gläuben / vnd keynes weges zweiffeln / das jn dieſem Sacrament das

Brodt vnd der Wein / wen der Priester die worte Christi dorüber gesprochen hat / nicht mer Brodt vnd Wein / sonderen ist das Fleisch vnd Blut Christi / wie solches auch / etzliche vnserer zeit vormessene Ketzer / jm anfang bekant haben / vnd zum teil auch noch heuttiges tages bekennen. Auch Berengarius ein anfenger vnd Autor dieses jrsales / wie sehr er jn vortediget / vor Sechs hundert jaren / Demnach jn einem Concilio wieder rufen / vnd eben dasselbige / wie oben gemelt / bekandt hatt. Zu welchem nutz aber vnser herr Jesus Christus dis nachtmal seines Leibes vnd Bluts vns also virgesetzt hat lehret er selber im Euangelio / wer mein fleisch isset / spricht er / vnd mein blut trincket / der bleibet jn mir / vnd ich jn jm. Was ist nun dis anders gesagt / den eben derselbige ist mit mir ein leib vnd ein geist / der ich bin das leben / vnd das licht der welt. Vnd also wirt er auch des lebens / vnd des waren Lichts mit teilhafftig / vnd nimbt daraus eine gewisse hoffnunge / das er sey ein Sohn Gottes / vnd miterbe Christi / so jn jme wonet weil er von jme dessen ein gewisses vnderpfandt / als nemlich jn selben empfehet: Dan man sol mit nichten dafür halten / das wir alhie allein den Leib vnd sein Blutt ohne Seell vnd gotheit entpfahen. Er ist ein lebendiges Brodt / wie er selbst betzeuget.

Stirbt nun nicht mer / weil er schon ein mal von den thotten aufferstanden ist. Nach dem zeügnus des heiligen Pauli: Gleich wie nun ein mensch auf diese welt gebracht/vnd von dem vnflat / so er aus seiner mutter Leib mit sich bringt/gewaschen wirt/fort hin nicht leben kan er werde dan mit speise ernehret: also hat sichs eben mit vns/die wir jn der tauffe new geboren vnd durch die Busse gereiniget werden/ auff das wir leben jm Geistlichen leben/jn der genade Gottes / solchs gibt vnd bringt vns diese speise. Gleich wie er vns jm Euangelio zugesagt hat sprechende. Werdet jr nicht vom Fleisch des menschen Sohns essen / vnd trincken von seinem Blutt/ so werdet Jr kein leben jn euch haben. Zu deme aber hat vns Christus dis pfandt hinder sich verlassen/das wir dardurch zur danckbarkeit gegen jm / der vmb vnsers heils willen gestorben ist/ermanet/vnd zur erhaltung der einhelligen brůderlichen lieb / mit anderen Christen / als mitbrůdern auch angereitzet wurden/den wir viel/wie Paulus sagt/ seindt ein Brodt/ (eben wie aus vielen kornern ein Brodt gemacht) alle die wir eines Brottes teilhafftig sint. Ja es ist vber das auch ein Ertzeney der krancken / welche die schwachen zur liebe Gottes/vnd jhres nehesten/ vnd guts zu

 thun

thun lustig macht. Dieweil dan dieser Tisch al-
so herlich / vnd also nutz ist / must du zugleich
lustig vnd ehr erbiettig dartzu treten. Als denn
gehet der mensch ehrerbittig dartzu / wen er
vnterscheidet den leib des herren / von gemeiner
vnd anderer speis / vnd betet / den er essen wiel /
seinen herren vnd seinen Gott nicht allein an /
gleich wie Tomas der Apostell / da er seine wun
den antzugreiffen geheissen wardt / sondern
wie er dartzu gehen wiel / Prüffet vnd Probie-
ret er sich zuuor selbst / nach dem gebott des hey
ligen Pauli / auff das er nicht vnwirdig dartzu
gehe / vnd sich selber das gerichte esse vnd trin-
cke. Der aber Prüfet sich selber gewis / der da
gleubet / das er Christum Gott vnd mensch em
phae / weil er seine Sunde durch ein Bittere
Rew / vnd Lauttere Beicht abgeleget hat / vnd
ist von denselben Los gesprochen vnd Absoluie-
ret. Schatzt sich dennoch mit Jennem haupt-
man vnwirdig / das eine so grosse Maiestat ein-
kere / vnder das dach seines leibes / verwunderet
sich bey sich selber seiner Barmhertzigkeit / vnd
liebe kegen jm / oder erhelts auch mit frolocken-
dem lobe / vnd sich fur ja befleisige sichs auch
mit inniger lieb / kegen jm / vnd mit guttigkeit /
kegen alle Brůder / nach seinem vormögen
solchs zuuorgelden. Also gehet man wirdig
vnd mit

vnd mit frucht zu diesem Tiesch das alles glaub ich liebes kindt/das es von dir schon geschehen sey / thust es vnd gedenckſts stets also zuthun. Du solt aber gewis dafur haltten/das du vnter der einigen gestaldt/des Brodts nichts wehniger emphahest / als wen du es vnter beiden gestalten entpfingest. Vnd jn dem soltu dem gebrauch vnd satzung der heiligen Kirchen/ vnser getreuen Mutter beqwemen/ vnd nicht zertrennen die eintracht/vnd einhelligkeit/ in dem das es ein zeichen vnd geheimnus ist der einigkeit/ furnemlich/ weil auch Christus selbst hievon nichts gewisses gebotten hat. Das den Luther selbst der Autor vnd anfenger/der jetzigen spaltunge hatt ausgesagt / da er die Böhemen straffete/das sie beyde gestaldt brauchten. Aber die Kirche eine Braut/ vnd der leib Christi ein Pfeiler/vnd grund vest der warheit/die allergeweisseste auslegerin / vnd bewarerin seines worts/hats also vmbwichtiger vrsach willen/ zugeniessen eingesetzt. Hütte dich mit fleis/ das du dich von jr nicht absonderst/ wiltu anders von Christo nicht geschieden sein. Sonst ausserhalb der Kirchen/ wirt mit nichten Christi leib gegessen/oder ja one frucht/Ja viel mer zum vorterben / eben wie Judas Iscarioth es gegessen hatt. Nun aber entpfahe du jn sonder

 zweiffel

zweiffel lebendig. Christum Jesum mit leib/ Blutt/Seel vnd Gottheit.

Die Sechste vnterrichtunge/eben auch vom Hochwirdigen Sacrament des Altars.

DU soldt vielgeliebter oder geliebte jnn Christo/vnter anderen furtreflichen vnd sonderlichen wolttaten/die an dich vnser herr Christus gewant/auffs höchste vnd fleyssigste/mit danckbarem gemütte bewegen/das er selbst/da er dich mit seinem Rohsen farben tuerbaren Blutt/von der gewalt der Sünden Todes/vnd des Täuffels erlöset/vnd aus einem feinde/dich einen Sohn vnd Erben Gottes/auch seinen miterben gemacht/hat jm daran nicht genüget/sondern er hat auch seinē eigenen leib vnd blutt zur speise vnd tranck seiner vbertreflichen liebe/die er zu dir treget/zum vnterpfandt oder auswefsunge des ewigen lebens/zur versicherung/die hinder sich gelassen. Den das Brodt/gibt der welt das leben: wie er von sich selber jm Euangelio betzeuget hatt/

vnd

vnd verwandelt den jn sich selber/ der jn Isset/ weil er jn jm bleibet/ also/ das er mit jm nicht alleine ein leib / sondern auch ein Geist werde. Du solt auch gar nicht zweiffeln/ das vnter der gestaldt des Brodts Christus warhafftig kegenwertig sey / vnd von dir genossen werde. Den er selber hat gesaget (der selbst die warheit ist / vnd nicht kan betriegen) da er das Brodt jn seine handt nam. Das ist mein leib/ der fur euch dargegeben wirt. Welcher auch zuuor/ vnd eheben den seinen Aposteln vorsprochen hatt / das Brodt das ich geben werde/ ist mein Fleisch / das ich geben werde fur das leben der welt. Demnach so ist ers selber/ der durch meinen dienst/ die jetzunt sein Fleisch vnd Blutt/ oder seinen Leib/ ja als vollkommen sich selber gantz darreicht/ als vnd wie er jennes mal/ durch sich selber aus krafft seines wortes/ seine Creaturen jn sich selber verwandelt/ gereicht/ vnd seinen Apostelu dar gegeben hat/ wie dis vorjuhen der heilige Chrisostomus/ Cyprianus/ Ambrosius/ Augustinus/ Cyrillus vnd sonst andere heilige Väter mer/ die fur Tausent/ zwey auch Dreyhundert jaren/ die Kirche Christi mit jrer lehr / vnd leben / etliche auch durch jr blutt getzeugnus/ vnd Martir durcherlaucht haben. Eben ein solches haben auch

bekant

bekant/ vnd zugestanden/ die Elsten vnd jungsten Concilia/ durch den heiligen Geist versamlet/ also hatt auch alwege / von der zeit an der Apostelen bis anher geglaubet / die heilige algemeine Kirche/ also glaubet sie auch noch/ bis auff den heűttigen tag. Diesen vnd so glaubwirdigen zeugen / soltu geliebter/ oder geliebten/ oder geliebte jm herren / weit mer trauen/ vnd glauben/ den etzlichen wenigen new erwachsenen / vnd auffrűrischen menschen/ Ketzern vnd abtrűnnigen. Gedenck mit nichten das du vnter einerley gestalt weniger/ als vnter beyder gestalt entphahest/ oder das du wieder den befehlich Christi handelest / wen du seiner Kirchen befehlich vnd satzung haltest. Ja soltu lieber vnter einer gestalt genissen / angesehen das du die einigkeit nicht trennest. Ausserhalb der Allgemeinen Kirchen / In welcher wir sein/ wirt der Leib Christi mit nichten entfangen/ oder ja one frucht/ vnd da viel mer zum vorterben. Von welchen dingen den weitleuffiger vnd vleissiger an offentlichen Predigkten gesagt vnd gehandelt wirt. Du wirst aber wie ich hoffe auch eingedenck sein / des befehlich des Heyligen Apostels Pauli da er heist das ein jetzlicher mensch der zu disem Tiesch tretten wiel sich zuuor selber Prűffen / vnd vorhűtten sol:

damit

damit er nicht vnwirdig esse vnd trincke/ vnd also sichs zum gerichte esse vnd trincke/ Derhalben so prüffe du dich auch zuuor wol selbst/ vnd gleube das alhie vnter der gestaldt des Brodts doch vnsichtbarlich/ kegenwertig sey dein herr vnd dein Gott. Schew dich mit ehrerbittung kegen seine Mayestett / weil du jn mit viel vnd schweren Sunden vortzürnet/ habe Rew das du jn vorletzet hast/ vnd las das deine Sorge vnd fleis erwinden/ auff das du/ wen du seinen diener vnd Prister / nach seiner vnd der Algemeinen Kirchen einsetzung/ alle deine Sünden gebeichtet hast/ vnd dauon entbunden vnd Absoluieret bist / heilig zu dem Allerheiligsten tretest. Aber wen du nun alles gethan hast/ so gedencke gleich an jennen Hauptman vnd sprich/ Herr ich bin nicht wirdig/ das du gehest vnter mein dach. Also wirstu entlich den Leib des herren mit frucht vnd nutzbarkeit entpfangen/ zur mehrung vnd zu wachs des geistlichen lebens. Da du hernach mit höchstem vleis jn acht haben solt/ vnd vorhütten/ auff das du nicht wiederumb so einen grossen gast/ mit einigerley sünden austossest / vnd dich des vorsprochenen ewigen lebens/ auch durch jn als mit diesem jnsiegel bestettiget vnd bekrefftiget/ vnwirdig machest.

Die Siebende vnterrichtung vom heiligen Sacrament der Ohlunge.

OB du woll mein liebes Kindt durch das Sacrament der Busse vergebung deiner sünden erlanget/vnd durch das Sacrament des Altars mit Christo dem Herren bist voreiniget/vnd jn nun bey dir bleibendt hast/doch wie ich sehe/ so wirstu von der Kranckheit hart angefochten/vnd schwerlich geplaget. Solst aber gedencken/ das solchs mehr aus guttigkeit/als aus zorne Gottes geschehe / vnd vber dich verhenget werde / den welchen der herr liebet/ den zuchtiget ehr. Vnd solches darumb auff das du mit diesen zeitlichen straffen/ den vnfladt deiner Sünden abwaschest / zur Gottsehligkeit vnd liebe Gottes geübet/vnd getrieben werdest/vnd dieses lebens das voller sorg/vnd ehelendts ist (welche auch wol jn glucklichem fortgange mit einlauffen) vberdrüsig werdest/nach jennem himmelischen ewigen vnd Sehligen Leben seuffzest / vnd verlangen gewinnest/welches vns durch Christum erworben / auff welches wir alle gleichsam/

sam / als auff die belohnunge vnsers glaubens vnd gottsehlikeit / vnd vnserer mühe vnd arbeit / die wir hie ertragen haben / hoffen vnd abwarten. Gott ist zwar mechtig / dir deine gesundtheit wieder zugeben / vnd dein leben zuerlengern / aber du solt alhie deinen willen / seinem willen gentzlichen vntergeben / dan er weis es am besten / welches dir am nützten sey / sterben oder leben / vnd welches er am aller nutzesten erkent / das lest er auch one zweiffel nach seiner höchsten guttigkeit / dem menschen widerfaren. Weil aber vnser wiedersacher der Täuffel / vns zu allen stunden listiglichen nachstellet / furnemlichen aber vnd am hefftigsten / In solchem Kampff vnd geferligkeit / so lesset sich auch die wunderbarliche güttigkeit Gottes kegen vns alhie sehen / das sie nach den anderen Sacramenten / auch dis Sacrament der heiligen letzten Ohlunge vns verlassen hat / auff das wir mit diesem Ohle / jm Namen des herren / gleichsam als die junger durch seine diener die Prister gesalbet / desto hertzhafftiger / vnd freudiger mit demselbigen feinde ringen / vnd die Bitterkeit der Kranckheit desto senffter gedulden / vnd so jrgent nach etliche vberbleib der Sünden / jn vns vorhanden abgewaschen werden / vnd das gebott des glaubens sampt mit der hei-

ligen Ohlunge dem Krancken helffe / wie der getreue zwelffbott Christi St. Jacobus (one zweiffel) mit seinem worte/ oder ja vom heiligen Geist vnterwiesen/vorheischen hat. Derhalben so soltu auch mein liebes kindt/ mit diesem Gottsehligen vorsatz/vnd mit gutter hoffnunge/ diese heilige Ohlunge mit ehrerbittung von mir entfahen vnd annemmen/ vnd dich gantz vnd gar Gott ergeben / es gereiche zum leben oder zum tode/ vnd gedencket er sey dein guttiger vnd Barmhertziger Vater / welcher als er dich von der Sůnde ewigen tode/ vnd des Tåuffels Tyranney / durch den allerbittersten todt/seines eingebornen Sohnes/vnsers herren Jesu Christi erlöhset hette/dir das erbtheil des vnsterblichen lebens/ der Glori vnd ewigen sehligkeit zubereittet hat/vnd dich durch die Sacrament dartzugeschiket machet. Derselbige werde dich nicht lassen vorterben/nach mit seiner gnade jn diesem Kampff vnd geferligkeit verlassen / vnd solches nicht deiner verdienste halben/ die da entweder gantz nichtes/ oder ja auch eben seine gaben seint. Sondern aus vnd durch krafft dieses Sacraments/ vnd vmb seiner vnermeslichen gůttigkeit/ oder barmhertzigkeit willen.

Die achte

Die Achte vnterweysunge von dem Sacrament der Priester Weyhe.

ES hat der H. Geist jn der schrifft/ jr aller geliebsten Brůder die Kirchen/ eyner geordenten heerlager spitzen verglichen/ vnd nicht vnbillich / den gleich wie jn einem heerlager vnd Kriges zeug/ wen die ordnung nicht recht geschlossen/ vnd nicht beuehlichs leute seint die daruber halten / so gehet leichtlichen alles zu trůmmeren: Also mus die Kirche durch gewisse Ordnunge/ von gewisser Obrigkeit geregieret werden / auff das sie also frisch vnd gesundt bleybe / vnd Jhren glantz vnd wirdigkeit erhalten moge. Daher beffilet auch der Apostel Paulus / das alles bey vns erbarlichen vnd Ordētlichen zugehen solle. Zu erhaltunge aber dieser Ordenunge/ vnd zuuollentziehung der heiligen dingen / jn dem Werck des Ampts / hat Christus seiner Kirchen etzliche gegeben zu Aposteln / etzliche aber zu Propheten/ etzliche zu Euangelisten/ etzliche zu hirten vnd lehrern/ wie Paulus saget: Welche wir jetzunder Bischoffe / Priester / Diacon/

Cor. 6.

1. Cor. 14.

Ephe. 4.

con / oder Euangelier / vnd sonst die anderen mit anderen namen (welche der H. Ignatius ein junger des Apostels Joannis ertzelet nennen.

Igna. ad Anti.

Das sey aber ferne von vns spricht Tertulianus / das heute einer ein Bischoff sey / morgen ein ander sein soltte / heutte ein Diaconus oder Euangelier / morgen ein Lector vnd schlechter lehser : heute ein Priester / morgen eyn Ley / wie es auff die zeit zuginge / vnd itzunder nach bey dē Ketzeren zugehet.

Tertul. de prescrip. ad- uer. heret.

Es seint aber die gradt vnd Staffeln der Kirchischen empter vnd dienst vom H. Geist durch gewisse ordnunge vnterschieden / also das etzliche / die vndern etzliche die Obern seint / auff das die / so jn den vndern wol dienen / jnen selbest erlangen eine gutte staffel oder zutrit zu den Obern / nach der Lehre Pauli. Vnd desselben gradt oder stuffen / werden mit einem wortlein genandt Ordines Ecclesiastici Kirchische ordnunge : welche alle von den Bischoffen / als den Obersten vorstendern der Kirchen / mit etlichen schönen heiligen Ceremonien verliehen werden / doch nicht ohne Probierunge / so wol des lebens als der lehr des der da geweihet wirt : vnd seint eben jn der selbigen Bischoffen gewalt oder befehlich / vnd niemandts sol sich jrgents eines Ampts jn der Kirchen vnderstehen / ohne fur wissen vnd zu-

1. Tit: 3.

lassung

lassung des Bischoffes. Daher schreibet auch Paulus seinem junger Tito/ den er den Cretensern zu einem Bischoffe geben hette. Er hab jn dessenthalben zu Creta gelassen/das er hin vnd her die Stette besetzte mit Priestern/ nach seiner ordnunge vnd einsetzunge/ welches wol alleine von einem dem Priesterlichen stande geredet/ solle aber zugleich von den andern allen vorstanden werden. Darumb so seint bein den Ketzern vnserer zeit / welche ob sie wol mancherley vnd vntereinander streittig / sich doch alle mit einem namen Euangelisch nennen/ keine ordentliche Kirchen diener / Priester oder Bischoffe. Dan die jenigen / die auff eine neue weise von jnen seniores vnd superintendentes, oder super attendentes genennet werden/vnd sich etzliche Empter der Priester vnd Bischoffe gebrauchen/werden nicht von Bischoffen ordiniret oder geweihet / sondern sie dringen sich entweder selber vermessentlich darein/oder werden von der weltlichen Obrigkeit / oder gemeinen Pöffel eingesetzt/gleich wie vortzeitten/bey den Hebreern die Priester der Höhen vnd Gotzen / wie man list in den Buchern der Könige vnd der Richter Wiewol wir aber lehsen jn der Apostel geschichte/das die ersten Diaconi von der Gemeine seint erwehlet worden/ vnd

Tit. 1.

3. Reg. 13.
Iudic. 17.

Acto. 6.

jn den

jn den Alten Kirchischen Canonibus verbotten ist/ das nicht Jrgent einem Volck wieder seinen willen ein Bischoff oder Priester eingedrungen werde/doch so gab dieselbige wal oder beleibunge keinem nicht macht/ dasselbe ampt zuvorrichten/ es komme dan des Bischoffes oder derer Bischoffe Ordination vnd Weihunge auch dortzu: welches den auch Augenscheinlich zusehen ist/eben aus dem selbigen ortte der Apostel geschicht/ den es spricht Lucas das die selbigen erwehletten von der Gemeine/ seint fur die Apostelnn gestellet worden/die Apostelnn aber haben mit gebette jnen die hende aufgelegt. Vnd dis ist entlich jr Ordination vnd Weihung gewehsen. Man findet auch vnder den Apostolischen satzungen/ das ein Bischoff von zweihen oder dreihen Bischoffen soll geweihet werden. Ein Priester aber vnd Diacon: vnd die andere geweihette Kirchen diener von einem Bischoffe/vnd dis ist also stets jn der Catholischen Kirchen gehalten worden/das niemant hatt műssen/ weder Bischoffe noch Priester oder Diacon sein/ on der Ordentlichen von einem oder mehr Bischoffen ist geweihet gewehsen/ vnd nicht vnbillich/dann weil Jr Empter heilige Empter seint/so kőnnen sie nicht recht oder woll/one die Gotliche genade vorrychtet werden.

den. Die Gőtliche gnadt aber wirt den menschen / durch die Sacrament / gleichsam als durch etliche Instrument vnd werck zeüg / von Ihren rechtschaffenen vnd ordentlichen außspenderen/welchs dan auch eben diener der versőnung seint/ eingegossen. Aus welcher zal dis Sacrament der Weihe / von dem wir jetzt reden/ auch eins ist: Dan jn dem selbigen wirt durch anruffung des Gottlichen namens/auflegung der hende/ salbung des heiligen Cresams vnd durch andere sichtbare zeichen mer/ so nun von der Aposteln zeit her seint gebreuchlichen gewehsen / die vnsichtbare genade Gottes vnd gewaldt jhre Emptter zu vben vnd zugebrauchen/denen so Ordienieret vnd geweyhet werden/ von dem Bischoffe verliehen. Daher ists das Paulus den Timotheum/ welcher von jm zum Bischoffe geweihet worden/ermanet/das er wieder auffwecke die genade Gottes (welche jn dir ist) spricht er/ durch aufflegung meiner hende: Vnd Paulus ob er wol von Gott selbst zum Euangelio abgesondert war worden/ hat er doch nicht den Gewaldt des Apostel Ampts zufuren / vnd zuuorrichten: ohne durch aufflegunge der hende / vnd solches aus geheis des heiligen Geistes entpfangen. Es reichten aber die Aposteln vnd Ihre nechsten nach

2. Cor. 5.
Hiero. aduer. vigilancium.
Dioni, Hiero. eccle. Cap 5.
Tert. de resur. Car.
Cypria de vnct: chrm.
Chris: in Act. Ho: 15.
Gregor. Nis. de St: Bab.
August. de Temp ser: 181.

2. Tymo: 1.

Acto. 13.

kůmlinge die Bischoffe dis Sacrament / so offt es vonnotenn war. Nachmals ists an gewisse zeit vnd tage gebunden worden / auff das es mit mer ehrerbittunge vnd frucht der jenigen so geweihet werden / vnd auch der gantzen Kirchen verhandelt würde / wan das Volck nach dreytagegem fasten dartzu hülffe / vnd seine Gottsehlige gebet / mit des Bischoffs gebethen zusammen legte. Vnd wolte Gott das dis jetzt so Gottsehliglichenn gehalten würde / als gotsehliglichen es woll eingesetzet ist / vielleicht wurden wir geschickter vnd besser Priester haben. Aber lieben Brůder weil jr sehet / was jtzt fur zeit verhanden / vnd wie ein grosser gebruch vnd mangel allenthalben sey / nicht allein an frommen vnd geschickten / sondern auch an allerley Priestern / sie seint wie sie wollen / so suchet wiederumb herfur / vnd nemmet zun henden / die altte einsatzunge / vnd weil der hochwirdige N. Bischoff auff den neichsten Sonnabendt (jn der oder Jenner Kirchen) wie es gebreuchlichen ist / Priester Weyhen will oder wirt / so fastet den Mitwochen / Freytag / vnd Sonnabent / auff den Sonnabent aber / die es gewarten können / die finden sich vmb Glocke N jn die Kirche / vnd bitten sampt vnd mit dem Bischoffe den herren der Erden / das er wirdige

dige arbeitter jn seine Ernte sende. Wo auch
jemandt von euch ein billiche vrsach wüste/ wa
rumb jrgent einer aus den Ordinandis/ oder Lucæ 10.
denen die sollen geweihet werden/ solte ausge-
schlossen werden / der zeyge es aldar dem Bi-
schoffe one schewe an. Dan ob wol dieselbigen
jetzt diese zeit vber/ als viel müglich ist/ die zeit
nach Probieret vnd geprüffet worden / so mu-
ssen sie doch auch vom Volck ein gutte getzeug
nus/ oder ja auffs wenigste kein böhses getzeug
nus haben/ vnd ohne Laster sein/ wie der heili-
ge Paulus befielet/ auff das sie desto fruchtbar-
licher / der Kirchen Gottes on Jrgent eines 1. Timot. 3. Tit. 1.
menschen ergernus/ dienen mögen. Aber jr Or-
dinandi / die Jr euch wolt Weyhen lassen/ so
jrgent etzliche von denselben alhie zuentkegen
seint / wollet mit vleis bey euch betrachten / so
wol die furtreffligkeit der ehr vnd wirdigkeit/
als die schwerheit der Empter zu welchen euch
Gott/ durch den dienst des Bischoffs jm selber
zu sonderet / vnd die gefehrligkeit so dieser ehr
vnd burde anhangett vnd zugethan ist. Vnd ob
jr woll bisher auch knechte Gottes auch geweh
sen seint/ so werdent Jr doch nun mer/ nicht al-
leine Gottes/ sondern auch seiner Kirchen Kne
chte / vnd ausspender der geheimnus Gottes. 1. Cor. 4.
Darumb so sehet zu auff das Jr nun von euch

 ableget

ableget die vnheiligen vnd Weltlichen gescheffte/Trunckenheit/müssiges vnd vntuchtiges Leben/Wo jr diesen dingen zuuorhin nachgegangen seit/ vnd beuleyssiget euch fortan so woll jn der Lehr/ als jn der Gottsehligkeit/Nůchternheit / vnd Erbaren sietten / dem Volck furtzuleuchten/ vnd werdet also mit dem Pfunde/ welches euch vertrawet wirt/handelen/ als die
Gala: 6. da Gott ein scharffe rechenschafft thuen mussen
Mat. 25. auff das Jr von dem der nicht betrogen noch vorlacht wirt/mőget hőren. Ey du fromer vnd getreuer knecht / darumb das du vber wehnig getrew gewehsen bist / wiel ich dich vber viel setzen / gehe ein jn die freůde deines Herren.

Dahin auch vns sampt vorhelffen wolle/
eben der selbige der Gebenedeiher jst/
von ewigkeit zu Ewigkeit.
AMEN.

Die

Die Neunde Unterrichtunge vom Heiligen Sacrament der Ehe.

ALs Got seine gůttigkeit weit vnd breit ausgissen vnd verteilen wolte/ hatt er diese schöne welt/ so aus himmel vnd Erdt zusammen gesetzt/ aus nichts erschaffen/ vnd als er den himmel/ mit Sonne/ Mondt/vnd Sternen/die Erde mit Kreutern vnd beumen/ auch vntzellichen geschlechtern der Tierre/so auff erden/ Wasser vnd Lufft leben/ geschmückt vnd getzieret hette/hat er entlichen den Menschen welchen er aus einem erden klos gemacht/ gleichsam als einen haus vater/ vnd herren vber sie alle gesetzt. Vnd auff das diese zierde ewig weren vnd dauren möchte jn denen dingen/die ewig werende doch nicht seint/hat er jren krafft vnd begirde sich zu mehren eingepflantzet. Doch so hatt er gewolt/das auch hierinne/ gleich wie jn viel anderen dingen mer ein grosser vnterscheit sein solte/ zwischen dem menschen/ vnd den anderen thieren. Dan diesen vnuornünfftigen thieren/ so zum nutz vnd gebrauch des menschen erschaffen/ Gene. 1.

hatt er zugelassen / da sie sich vnordentlicher vnd viehischer weyse / vnter einander vermischten. Dem menschen aber / hatt er einen mitgehülffen des Lebens / von der Riebe seiner seitten erbauet / vnd jm dieselbige mit gewissem vnd festen verbuntnus verknüpffet vnd vbergeben / auff das also diese zwey zusammen vorgestellet / viehische vntzucht vormeiden / gewisse nachkümlinge zeugten / vnd mit gemeinem fleis aufferzügen / stets zusammen lebten / vnd einander getreulich hülffen / vnd jhnen selbst also das leben desto lieblicher machten. Vnd damit dis alles einen glückhafftigē fortgang gewünne / hatt er sie gesegenet / sprechende / wachset vnd mehret euch / vnd erfüllet die erden. Also hatt nun Gott von anfang des menschen geschlets / den Ehestandt jm Paradys eingesetzt / vnd dafür gesorget / vnd verordenet / wie das leben der Menschen beqweme erhalten / die kinder zucht gewis vnd ehrlichen fürgestellet / vnd die welt stets furt vnd furt möge versehen vnd vorsorgett werden. Vber lang hernach hatt er denselbigen Ehestandt / durch seinen eingebornen Sohn vnsern herren vnd Meistern Jesum Christum / oder durch seine Apostelnjm Newen Testament / zu einem heiligen Sacrament gemacht / also / das der Ehestandt / welcher jn

Gene. 2.

 gesetz

gesetz der Nathur/vnd Moyses / vnd bey den Heiden kein Sacrament gewehsen ist / itzt im gesetz der genaden ein Sacrament ist: Nach dem exempel vnd gleichnus der Ehe / so zwischen Christo vnd der Kirchen ist/vnd werden die Eheleütte / in dem Ehestande / durch den dienst des Priesters mit vnauff löhslichen bande (als bey den Juden vnd Heiden nicht geschehen) zusammen verknüpffet / werden ein fleisch vnd der genaden Gottes teilhafftig. Durch welcher genaden hülffe / sie nachmals züchtig/ Reusch/ sich aneynander benügen lassen/ vnd eintrechtig mit liebe zusammen leben. Vnd also weniger zur Sünde vrsach haben/ vnd desto leichter das ewige leben erlangen/ weil jnen die begirligkeit / so in Ihren gliedern offt vnd dick entstehet/vntzüchtige eheliche bey lager vertziehen werden. Derhalben weil dis ein solchs Sacrament ist/ welches genade aus gutthat Gottes den jenigen gibt/ die ehrerbitig vnd mit gottsehligem vnd gutten fursatz dartzu tretten/so solt jr beiden auch dermassen dartzu tretten/ das jr nicht allein das Sacrament / sondern auch den nütz vnd frucht des Sacraments entpfahet / vnd das euch Gott auch segene / wie er vnsere Ersten Eltern im Paradys/wie Abraham mit Sara/Isaac mit Rebecka/

Ephe. 5.

1. Cor. 7.

Gene. 17.

Gen 25.

Tob 8. Rebecka/ Tobiam mit einer anderen Sara ge-
Psal. 31. segenet hatt. Als dan aber werdet jr mit Re-
uerentz vnd ehrerbittung hertzu tretten/ wen
Jr nicht jn begirligkeit / wie ein Pfert vnd
Maull Ehsel/ die keinen verstandt haben/ son-
dern mit Gottesfurcht jn der Catholischen
Kirchen (ausserhalben wellicher entweder gar
keine Sacrament/ oder ja nicht wircklich nach
fruchtbarlich seint) hertzu trettet / vnd euch
mit dem fursatz zusammen vormählet/ das Jr
wen jr nun ein Fleisch worden seit/ stets bey
einander Leben vnd wonen / vnd euch auffs
hefftigste vntereinander lieben / vnd behülfli-
chen sein wollet: Der Ehelichen Pflicht aber/
entweder zu dem das jr kinder gewinnet / vnd
zur ehre Gottes auffertziehet/oder zur ertzeney
der vnkeüscheit / vnd anreitzender böhser lust/
nicht ohne scham gebrauchet: vnd diese mahs
darinne haltet nach Apostolischen geheis vnd
beuelich/ das ewer gebete vnd auffhebunge der
1. Cor. 7. gemüter zu Gott nicht vorhindert werde/ da-
1. Pet. 3. rauff das gantze menschliche leben furnemli-
chen sol gerichtet sein/vnd weil hiertzu jn Ca-
tolischer Kirchen vmb der menschen schwach-
heit/ vnd sorgen dieses lebens willen / gewisse
zeit/ vnd etzliche heilige tage verordent seint/
sollet jr die selbigen jn acht haben. Des müsset
jr aber

jr aber eingedenck ſein / das jr mit vnauflößli- Rom. 7.
chem bande zuſammen verknůpffet werdet/vnd 1. Cor. 7.
das keines von euch/ als lange das ander lebet
einen anderen Eheſtandt annemen kan / vnd
das keines fortan ſeines leibes macht haben
wirt/ damit ich des H. Pauli wort gebrauche/
ſondern das Weib des Mannes/vnd der Man
des weibes. Vnd darumb ſo ſol ein Jegklicher
dem anderen ſeinen Leib keůſch/ rein vnd vnbe-
fleckt furbehaltē/ alſo das es nicht allein nichts
thue/ damit dem anderen eine vorkurtzung ge-
ſchehe (welches ſo wol einem Mann/ als an
dem weybe fur Gott ein greulicher / verhaſter
Ehebruch iſt) ſondern es ſoll ſich auch ein Je-
gliches mit allem vleys hutten/ als viel jm mů-
glichen iſt / das es keinen bŏhſen argwon auff
das andere gewinne oder habe. Jedoch keinen
eyffer nach bitterkeit ſolt jr auff einander tra-
gen. Es wiel aber Gott das dieſe geſelſchafft
des ehelichen Lebens keine vngleicheit haben ſol
dan weil er das weib aus des Mannes Seit- Gene. 3.
ten geſchaffen / hatt er den Man dem Weibe Ephe. 5.
zum Heupt vnd Regierer vorgeſetzt. Dan er
ſpricht zu der Eua/ du ſolleſt vnter des Man-
nes gewalt ſein / vnd er wirt dir zu gebietten
haben/Welches auch der H. Paulus den wei- Coll. 3.
bern beffillicht. Petrus aber ermanet ſie auch 1. Pet. 3.

mit Exempeln / dan also spricht er / haben sich
auch fur zeitten die heiligen Weiber geschmü-
ket / die jre hoffnunge auff Gott satzten / vnd
Ihren Ehemennern vndertan waren / wie die
Sara Abraham gehorsam war / vnd hies jn
Ihren herren. Welchen du auch (spreche er zu
der Braudt) fleissig nachfolgen / fur diesem dei-
nem Manne dich schewen / In ehren / vnd jn
allen dingen (ohn allein / wan er dich von dem
rechten glauben / vnd Catholischen Kirchen ab
füren wolte) jm gehorsam sein sollest / wo du
anders / wie dirs gebürtt / gleich wie jene heili-
ge Frawen Gott gefallen / vnd seinem gebott
gehorchen wilt. Du aber mein lieber Sohn
Ephe. 5. (spreche er zum Breüttigam) solt darumb dein
Weib nicht verachten / weil sie dir Gott vnder
1. Pet. 3. worffen hatt / sondern solst sie lieben / als dein
mitgeselinne / vnd als deinen eigenen Leib / vnd
gleich als Christus seine Kirche geliebet hat /
fur welche er sich auch selbst dargegeben hat.
Ja es gebeut dir auch der H. Petrus / das du
mit bescheidenheit bey jr wonest / vnd teilest mit
dem weibischē / als dem geschwechrē gefes seine
ehre / als die auch ein miterbine der gnaden des
lebens ist. Dis aber gehet auch beyden an / wan
euch Gott Kinder geben wirt (welchs ich da-
mit es also geschehe / sampt allen diesen vmbste-
henden

henden euch von hertzen wunsche) das jr dieselbigen on allen vertzug Christo durch die Tauffe darstellet / vnd wan sie nun zu Jhren mündigen Jaren kommen/ jm glauben vnderweyset vnd jn der Furcht Gottes ehrlichen auffertziehet / also wirt es mit Gottes hülff geschehen/ das jr mit der zeit trost vnd freude an Jhnen erleben werdet/ vnd sie euch ein solches jn ewerem Alter reichlichen vorgelden werden. Das kegenspiel aber Pfleget gemeinigklichen denen zubegegnen / die an gutter vnd Ehrlicher aufferztiehung Jhrer kinder seumig vnd nachlesig befunden werden. Vnd dis sol dier Braut furnemlichen deine sorge sein / wan der Man sonst mit haussorge/ vnd anderen gescheffren ausserhalbe dem hause/ beladen ist. Vnd so einem von euch beiden etwas wieder wertiges / vnd beschwerliches/ es sei jm gemüte/ an leibe oder an güttern furfelt/ oder begegnet/ solt jr beide ein solches fur ein gemein vngluck halten/ vnd auff nehmen / vnd das ander sol nicht alleine den wellicher da leidet/ nicht scheuen oder verachten/ sondern es sol jm mit aller mühe sorge/ vnd fleis helffen/ das es entlediget werde. Wehre es aber sache das es ein vngluck wehre/ dem nicht zuhelffen / nach zu Rathen stünde / so sol man seinen gesellen mit liebe gedulden/ vnd mit trost

 lichen

lichen reden / mit allem fleis handtreichenn/ vnd dienstbarkeit erqwicken/vnd zur gedult/ vnd gutmüttigkeit ermanen. Wie wir den se- hen / das die gliedmas eines leibes thun / die einander jn nöhten nicht verlassen / sondern zu hülffe vnd steuer kommen als viel jm müglich. Werdet jr nun dermassen auch kegeneiander gesinnet sein/so werdet jr einen genedigen Gott haben / der euch an Kindern/ vnd vielen nach- kömlingen/auch jnn eweren gantzen leben gluck bescheren / vnd alle bitterkeit / so euch fursto- ssen möchten / würden jn süsigkeit vorwande- len / vnd entlichen / Ewer gehabte mühe vnd arbeit/mit ewigem leben vnd herligkeit vergel- ten vnd belonen wirt/mit den heiligen ertztvä- tern vnd anderen Gottsehligen menschen/ die Jhren Ehestandt mit Gottes furcht vnd Got- sehligkeit / jn eintracht vnd liebe gefürtt/ vnd Jhre Kinder zum dienst vnd ehre Gottes auf- fertzogen haben.

Darnach trewe sie der Priester zusammen / vnd brauche dartzu die gebreuchlichen Ceremonien vnd gelübnus.

Die Zehende Unterweysung eben auch vom Sacrament der Ehe.

WEil euch lieben Bruder vnd Schwestern / die jr diesen Beiden Personen zun ehren alhie erscheint / nicht vnwissende ist / das der Ehestand vnter die Sieben Sacrament getzelet wirt / welche von Christo dem herren eingesetzt / vnd der Kirchen gleichsam als wercktzeug der gnaden Gottes / ertzeney menschlicher schwacheit / vnd Pfande der ewigen sehligkeit seint verlassen worden / Sollet jr euch mit allem fleis hütten / das jr alhie nicht / wie bey einem Affenspiel / oder sonst anderem weltlichem gescheffte / vnd handel stehet / wie es dan woll geschicht vnd geschehen mus bey denen / welche den Ehestand aus der zal der Sacrament vorwerffen / bey welchem auch die Ehelent leiderlichen geschieden werden / sondern sollet auch diesem / gleich wie den anderen Sacramenten / gebürliche Reuerentz vnd ehrerbittunge beweisen. Vnd für diese zwey Ehelent Gott fleysig vnd von hertzen bitten / das sie nicht allein des Sacra-

ments/sondern auch seiner frucht vnd genaden Gottes teilhafftig werden. Furnemlichen aber so vorhoffe vnd versehe mich zu euch beiden (spreche er zur Braut vnd Breuttikam) das jr euch mit Gott vorsohnet / dartzu geschickt vnd bedacht habet/vnd also zu diesem heiligen stande trettet/damit jr die augen der Göttlichen May iestet/ wieder mit geberden nach gedancken/ viel weniger mit eweren thatten / beleidigett: Dan heilig mus man sein/ wo man des heiligthums geniessen / vnd teilhafftig werden wiel.
Ephe: 5. Lasset euch zum wenigsten den H. Paulum von wirdigkeitt dieses Sacraments ermahnen/ welcher den Ehestand vorgleichet der verunreinigunge die der Sohn Gottes mit der Kir-
Oseæ .2 chen angenommen/vnd spricht dartzu/das dis ein gros Sacrament sey. Darumb wie nun Christus jm Glauben die Kirche jm selbst vermehlet hatt / jn ewigkeit / also werdet ir auch meinen dienst/mit ewigem vnaflöhslichem ban de zusammen vertrauet vnd verknupffet / vnd solches erstlichen darumb/ auff das jr Kinder gewinnet/vnd zur ehr Gotes auffertziehet/dar nach das euch dieser standt ertzeney sey wieder alle vntzucht / dartzu sonst das menschliche geschlecht geneigt ist. Dan die ehlichen wercke/ welche vielleicht sonst ohne Sunde nicht vol-
bracht

bracht wurden / geschehen aus krafft dieses Sacraments ohne sunde. Dartzu so kompt die genade Gottes den jenigen/die dis Sacrament mit Reuerentz ehrerbittung / vnd mit gutten fursatz jn Catholischer Kirchen (ausserhalb welcher die Sacrament / wieder fruchtbar nach heilsam) annehmen zu steur vnd hülffe/ die stachelen des Fleysches vnd böhsen lusts zu dempffen/ die offt vnd viel von neues zuentstehen Pflegen/auch jn denen die jm ehestande leben/oder vnkeusch leben. Dis solt jr aber von beiden theilen / wol bey euch entschlissen / das keines von euch fort mehr seines eigenen leibes mechtig sein wirt/ sondern dis dein Weib wirt deines/vnd wiederumb dieser dein Man/ wirt deines leibes macht haben. Darumb so werdet Jr nun beide sollen/ als lange jr beide lebet/ eines dem andern/seinen Leib Keusch rein/vnd vnbefleckt vorbehalten vnd bewaren/vnd werdet euch vntereinander nicht verkurtzen/ es sey dan auff eine zeit / das jr euch zum gebete geschickter macht / wie der Heilige Paulus vermanet: Daher jederman vorstehen sol/das Eheleut / auff die heilige zeit vnd tage (an welchem man furnemlichen dem gebete vnd Gotlichen lob oblieget) acht nehmen vnd geben sollen. So gebeut euch auch da der heilige Paulus/

1. Cor. 7.

Ephe. 5.
1. Pet. 3.

lus/desgleichen auch Petrus. Dir Man zwar das du dein weib liebest / gleich wie Christus die Kirche vnd sie ehren als das schwecheste gefehs/ aber doch wie ein miterbinnen der genaden des lebens haltest / vmb welcher willen/
Gene: 2. Math: 19. Mar: 10. dir beuolen wirt das du Vater vnd Mutter verlassen sollest. Dir Braut aber das du gehorsam/vnd vntertenig seiest deinem Manne/wel-
Gene: 3. chem dich Gott selber baldt im anfange vnterworffen hat/ohne allein wan er dich vom rechten glauben / vnd Kirchen abfüren wolte/ dan
Acto: 5. da mus man Gott mehr gehorchen Ir solt auch gluck vnd vngeluck mit gleichem hertzen gedultiglschen auffnemen/ vnd semptlich tragen/vnd souil jr kundt einander helffen / vnd förderen/ vnd euch vnter einander / mit fleissigem handtreichen vnd dienstbarckeit trösten. Vnd wo euch Gott kinder bescheren wirt/ solt jr dieselben mit grosser sorge vnd fleis in Gottes furcht vnd rechten glauben aufferztiehen. Also wirt es auff Gotwil geschehen/ das sie euch ein solches mit der zeit widerumb getreulichen vergelten/ vnd jr / ob woll vielleicht nicht one trübnys (wie es in dieser welt pfleget zu zugehen) doch ein liebliches vnd ruhiges leben füren / nach diesem aber Jennes himlisches vnd Seheliges mit eynander / zu ewigen zeitten besitzen werdet/

det/zu welchem vns allen verhelffen wolle die gnade vnsers Herren Jesu Christi / welchem sampt dem Vater vnd heiligen Geist ehre sey jn ewigkeit zu ewigkeit/Amen.

Die Elffte vnterweysunge vom Opffer der Messe.

MAn der Messen furtrefligkeit vnd heilsamme nutzbarkeit/ anders nichts Rumbte oder bewertte/wer das zwar genugsam das die heilsamme Opffer / des Satanas durch seine knechte vnd werckzeug/ Nemlich die Ketzer/ so gewaltig anficht / vnd zu verrütten sich vnderstehet / das auch kein ding mehr/ nach dem glauben vnd der Liebe/ vnder welchen jenner das fundament / dieser der giffel ist der Christenlichen Religion/ angefochten wirt. Es ist aber offenbar / das der Teuffel Got/durch seine hoffart wiederstrebet/ Sapi: 2.
mit seinem Neidt / den Todt jn den vmbkreis der Erden eingefurtt habe. Derhalben wie er jm anfange ein anleitter/ vnsern ersten Eltern ist gewesen / Gottes gebott zuubertretten/ daher alles vnglück/ mit ewiger verderbnus sich

jn das menschlich geschlecht ergossen / also bearbeitet/vnd sich jetzunt/vns des erworbenen heiles durch den Sohn Gottes / sampt aller völle der gaben Gottes zuberauben / dieweil er vns das gedechtnus vnd die frucht seines heilsammen todes so viel an jm gelegen/ entzeucht/ das Tutt er aber furnemlichen/ worum er die Messe etweder ein greuel / oder ja verachtung durch die Retzer machet bey den Christlichen leutten. Dan die Messe ist / die vns den Todt vnsers herren Jesu Christi da vnd gleichsam fur augen stellet / so wol mit worten als geberden/vnd anderer handlunge/ von jm selbst jm letzten nachtmal/da er befolen hat den Aposteln auff das sie das thetten/was er als dan thatte zu seinem gedechtnus/eingesetzt hat/wie es dan die heiligen Väter auslegen / vnd die heilige Kirche/durch den gantzen vmbkreis der Erden altzeit gehalten hatt / vnd nach helt. Die Messe ist/durch welche auch die frucht desselbigen heilsamen todes/vns sonderlich wirt ein gegeben vnd zugewant. Dan die Messe ist/dasselbige Opffer/ durch den sich Christus Gott dem Vater fur vns am Creutze auffgeopffertt/ von Sünden vns erlöset/von des Teuffels vnd ewigen todes gewalt gefreihet/ vnd Gott dem Vater vns versohnet hat/aber nicht auff dieselbe weise

Lucæ 22.
Chryso. in 2. Tom. Ho 3 & In Psal. 49.
Cypr. de Cœna Dõ. & lib. 2. Cap. 3.
Clem. Apost. const. lib. 8.
Iræ. li 4, ca. 32
Chry. in 2. Tõ ho 2. Heb. Homi. 17.
Aug. in Psal. 33. Ser 1 & de ciuit. Dei, lib 17. Cap: 20.

be weise wirt das jetzunder alhie verhandelt/ wie es alda am Creutze ist verhandelt worden Dan daselbst ein bludtrunstieges Opffer sich Christus selbst jn den Todt geopffert hatte. Nun aber derselbe nach dem er ist aufferstanden von den Todten / vnd forthin nicht mehr stirbet/ opffert er sich vnbluttig durch die hende des Prysters / zugleich jm himmel zu der rechten des Vaters sitzende / vnd alhier auff dem Altar durch krafft seiner selbst wortten/so vom Priester ausgesprochen / sich selber dar stellende. Vnd als dan hat er vns allen jns gemein auffgetan/ den Brun der Göttlichen genaden/ vnd ein freyen zutrit zum Vater eröffnet. Nu thut er gleich als werckzeug vnd gefes darreichen / mit welchem ein jeder von vns sich jn freüden schöpffen mag das wasser / aus dem Brunnen des Seheligmachers (auff das ich der heiligen schrifft weiter gebrauche) das ist/ das erworbene heil jn gemein allen die jetzunt seint/vorhin gewesen/nachmals zukunfftig sein werden / sich eigen zufuge / vnd Gott/ den er nach abwaschunge der Tauffe teglich mit seinen Sunden verletzet/mit dem aller angenemsten Opffer sich versönet : Ja Christus thut das selbest. Dieweil er aber ein versöhnunge ist/nicht allein fur vnsere: sondern auch fur der

Rom. 6.

Concil. Eph. 1. Cyril. cont. Nesto. Concil. Nicæ. 2.

Esay. 12.

1. Joan. 2: gantzen welt Sunde / sollen wir mit nichte zweiffeln/das er sich jn diesem Opfer/selbst auff opffer / nicht fur die alleine / durch welcher dienst er wirt geopffert / vnd die kegenwertig sein/vnd dem Bettenden vnd Opfferenden Prie ster jhre gebet mit einbringen / besonder auch/ fur andere abwehsende/so woll fur die verschie denen/als lebendigen/ Welche der heilige Jo- annes mit der gantzen welt namen begreiffet. Was ist es aber zuuerwundern / das sich so weit vnd breit die krafft vnd wirckung/dieses aller heiligsten Opffers erstrecke / sintemal vn- ser der Sundthafftigen menschen gebet / den anderen/nicht alleine den lebendigen: besonder auch den todten recht vnd fruchtbarlich zuge- than oder zugefuget worden. Dan nicht vmb- sunst / die Apostеln auch selbst fur die anderen

Jaco: 5. gebeten/vnd die andere / damit sie fur sie/ vnd fur sich vnter eynander gebetten / ermanet ha- ben. Vnd die heilige Christliche aller zeitten Kirche / hats stets jm gebrauch gehabt / vnd helts nach: auff das so wol das gemeine ge- bet/ als das Opffer der Messe / zu gleich den lebendigen vnd den Todten mit geteilet / wirt auch den nutzen vnd notten allerley menschen/ die von der Gottseheligkeit vnd gerechtigkeit nicht frembde sein/ beqwemet/ zu abwendung

böhses

böhses/ vnd zu erlangung guttes. Ja auch fur entfangene wolthatten von Got/ist dasselbe ein danckſagunge / vnd wirt auch darumb Eucharisticon vñ laudis sacrificiũ, das ist/der danckſagunge vnd des Lobes Opffer genennet: Vnd diese ist ja auch die furnemeste vrsach Christo dem herren gewesen / dasselbe einzusetzen/ das thut/ spricht er / zu meinem gedechtnus. Derwegen auch die worte des Priesters/ vnd die kleidunge/vnd die geberden/ auch bey nahe die gantze verhandlunge der Messe/stellet vns fur augen seinen heilsammen todt. Die dermassen durch die heiligen Lerer seint ausgeleget/ vnd werden euch auch zu seiner zeit vielleicht ausgeleget werdẽ. Wiewol jr aber dehro nicht verstehet / nicht desto minder die heimliche vnd andechtige kegenwertigkeit vnd bewilligung gebűret euch ein vberreichte frucht dieses Opffers nicht weniger dan jn der Tauffe die vnműndigẽ/die nit alleine nichts verstehen: besonder auch kaum fühlen die dinge / so mit jnen verhandelt werden/erlangẽ sie dennest die krafft vnd wirckunge des Sacraments/der halben dieweil der Messe furtrefligkeit vnd nutzbarkeit so gros ist Solt jr euch allerliebsten Brűder vnd Schwester / der boshafftigen Ketzer/ die ewrem heil nachstellẽ zuuorhindern/ jr gotlose vnuorschem

Lucæ. 22.

Aug. de lib. arb. lib. 3.

bte rede/verspottunge vnd lesterunge nicht be-
wegen lassen/die den waren Gottes vnd seines
Sohnes dienst/ ein Abgötterey zu nennen sich
nicht schewen. Ja Jemehr die selben Ketzer die
Messe abtzuschaffen begehren/vnd sich beuley-
sen/ souiel desto mit grösserem vleis vnd lust/
zu derselben hertzulauffen/vnd souiel desto an-
dechtiger/bis das dieselbe volkumlich vorhan-
delt wirt / solt jr billich kegenwertig sein/ da-
mit jr den verlauffern des Antechrists (von
welchem der Prophett Daniel vorgesaget/das
Dani. 8. er das emsige Opffer auff ein zeit lang würde
ve. 12. abschaffen) vnd was mer ist/ das jhrem May
ster dem Täuffel selbst (von welchem Lutherus
den greul der messe solt gelernet habē/jn massen
er sich thutt ruhmen) trutzet vnd wehethutt/
Luthe: de missa priuata seu angul. vnd jme wie Petrus der H. Apostel gebeut/wie
derstrebet starck jm glauben. Christo aber ewe-
1. Pet: 5. rem Seheligmacher/solet jr euch danckbar fur
die entfangene wolthatt ertzeygen / zu gleich
aber werdet jr eine vberflüsigere frucht seines
sterbens/euch vnd den Euerigē zuwegen brin-
gen/vnd werdet euch nicht allein die aufliegen-
de gleich auch verstürtzende böhse dinge/so wol
jns gemein/als ein jeder sein eigene abwenden/
vnd des zukunfftigen/ja auch dieses lebens güt
ter erlangen. Vnd es ist ja billich/das jr euch d
heyligen

heyligen Kirchen gebott/jn deme gemes haltet. Dan mit d kirchen alten satzunge/ ist eingesetzt worden/auff das ein jeder Christ/ jn den Son tagen furnemlichen/die gantze Messe/ bis zum Segen des Priesters höre/bey der straff des Bannes. Vnd jr sollet auch nicht geringer achten die Messe/dan die heiligen Predigten/ dan jn dehnen lernet jr / was jr glauben vnd thuen sollet/ jn jenner aber erfüllet jr die dinge mit dem werck/ welche jr jn den Predigten lernet/ eweren glaubē vbende/Gott mit dem aller angenehmesten Opffer ehrende/ewere gantze hoffnung/auff jhnen setzende/vnd von jhm bittende durch Christum den mitler vnd Priester/ welche dinge euch vnd den eweren/vnd der gantzen Kirchen / notwendig vnd heilsam seint. Es schreibet aber Paulus. Dan nicht die zuhörer des gesetzes seint gerecht bey Gott/besonder die thetter des gesetzes werden gerechtferttiget/ mit welchem auch Jacobus vbereinstimmet sprechende/dan so jemāts ist ein zuhörer des worts vnd nicht ein thetter/der wirt vorglichen einem Manne / welcher das angesicht seiner geburt beschauet jn eynē Spiegel/er hatt sich beschauet vnd ist hinweg gangen/ vnd hat zuhant worgessen/ was gestaldts er gewehsen ist/ Welcher aber durchsehen hat das gesetz der volkōmenen

Rom: 2.

Iaco. 1.

freiheit

freiheit / vnd wirt vorharren / jn demselbigen ist nicht ein vorgeslicher zuhörer geworden/ sondern ein thetter des wercks/der wirt sehelig jn seiner that sein. Der wegen allerliebsten Bruder vnd Schwestern/seit kegenwertig bey der Mes/auch mit mehrer Lust vnd andacht/dan jn d Predigt/ auff das jr auch gerechtferttiget werdet / vnd wē jr nicht vorgesliche zuhörer werdet sein/ Sehelig jn ewerer thatt sein möger. Welliches O wolt Gott/das es vns allen wiederfare/ durch die genade vnd Barmhertzigkeit vnsers herren Jesu Christi / welchem mit dem vater vnd heiligen Geist/sey lob/ ehre vnd Preis/von ewigkeit zu ewigkeit/Amen.

Die Zwelffte Vnterrichtunge von dem begengnus der verstorbenen.

DAs man die leichnam der verstorbenen ehrlichen zum grabe bringet/ vnd begengnus helt/ ist gar ein alter brauch so wol bey dē Juden als bey den Heiden/die vom erkentnus vnd dienst des waren Gottes nichts wusten. Beide theil thetten solchs zu ehren vnd

ren vnd tröstunge den Lebendigen verwanten vnd freundẽ des vorstorbenen. Aber doch so hatten die Juden jn demselbigen auch acht auff die verstorbenen: Dan sie von Gott geleret waren das die Seelen der Menschen mit den Leibern nicht zugleich vntergehen / hiltens dafur / das die verstorbenen / nach diesem leben / ein ander leben hetten. Derwegẽ so thetten sie solchs vmb die freundtschafft oder geneigten willens halbẽ den sie kegen die verstorbenẽ getragen / oð vmb Ihrer vortrefligkeit / wirdigkeit vnd verdienst die sie entweder der gemein / oder etlichen jn sonderheit bewiesen / das sie diese letzte dienst vnd ehr Jhren leichen / als den lebenden / fuhlenden / vnd von jhnen nicht gentzlichen abgeschiedenẽ / anlegten vnd ertzeigten. Dieser beider dinge Exempel ist jm Alten Testament jm Buch der Schöpfunge zusehen / da des Patriarchen Jacobs Leich Ampt beschrieben wirt / dan al- Gene. 50.
da sagt Moises. Als Joseph die leiche seines Vaters Jacobs fuhrete ins Landt Canaan / zogen mit jm alle Eldesten / das ist / Ehrwirdige vnd furnehmbsten des gesindts Pharaonis / vnd alle grosse herren des Landes Egipten. Nemlichen dem Joseph / welcher bey jnen nach dem Könige jm höchsten ansehen vnd Autoritet war / zun ehren. Vnd gibt zuuorstehen / der

Euangelist / das eben auch das die vrsach sey
gewesen/ der Naymittischen schar/ so die leiche
des Junglings beleittet/ den Jesus von den tot-
ten aufferwecket/ da er spricht/ viel volcks ging
mit jr/ verstehe mit der Mutter des verstorbe-
nen (das ist) Jr zu lieb vnd zu trost. Das aber
Gen: 49. Jacob als er sterben solt befolen hat/ seinen Tod
ten Leichnam / so fern aus Egipten zufuren/
vnd das solchs seine Kinder vnd Nehffen nicht
ohne vnkost vnd arbeit vollentzogen haben / ist
nicht ohne hoffnunge des andern lebens geschē/
Gene: 23. wie auch Abraham sein Grosuatter gethan hat
Gen: 35. te/ als er Saram sein Weib/ vnd Jacob selber
mit seinen Bruder Esaw/ als Jhren vatter J-
Gen: 50. saac eben in die zwifache hüle begraben haben.
Welchs dergleichen Joseph seinen Brüdern vñ
Kindern befolen hat/ das sie auch thetten nach
seinē tode mit seinen gebeinen. Dan sie wolten jn
demselbigen lande begraben werden / Welchs
jnen Gott vorheyschen hatte/ das sie es bekom-
mē solten/ ob sie es wol bey jhrem leben nicht be-
kōmen hettē: Darumb so hat auch Christus die
Saduceer welche keine aufferstehung gleubten/
mit antzeigunge der schrifft/ da Gott bekennet/
das er ein Gott dieser Patriarchen sey (welche
Math: 12. schon lange zuuor gestorbē warē) refutiret vnd
Exo: 3. wiederleget/ vnd hinangesetzt/ Got ist nicht ein
Got der todten/ sondern der lebendigē. Dis sint

nun die vrsachē/worumb nun die Heidē vñ Juden begengnus gehalten. Aber wir Christen haben auch andere vnd wichtigere vrsachē/ warumb wir die leichen ehrlichen/vnd andechtiglichen zu grabe bestettigen. Dan dieweil wir den Leibern der verstorbenen eben die ehre/als wir den lebendigen anlegē/so bekrefftigē wir/erstlichē vnsern glauben/vñ hoffnūge von der Auffersthehunge vnsers fleisches/darnach so gleubē wir das dieselbigen zu vnser geselschafft vñ Kirchē Christi/nichts weniger als die Lebendigen gehören. Vnd wie sie jm lebē geliebet haben/also lieben wir sie auch nach dem tode. Vnd hiertzu gehöret nun das/was Dionisius Areopagita/ des H. Pauli junger schreibet/das es in der erst ankōmenden kirchē sey gebreuchlichen gewesen/ das das volck mit dem Prister den verstorbenē/ nit anders als ein Bruder küsseten/ vñ jn Gott befolen. Hiertzu gehöret auch der mehrer teil des das bey dem leich Ampt/nach gewōheit vñ einsetzūge der Catolischen kirchē gesungen wirt als das aus dem buch Job. Ich gleube das mein erlöser lebet/ vnd ich werde jm letzten tage von der Erden aufferstehen / vnd werde darnach wieder mit dieser haut vmbgeben werden/vnd werde jn meinem fleisch Gott sehen : denselben werde ich selbst sehen / vnd meine augen werdē

Dioni: Hier. Eccle. Cap. 7.

Job 19.

 anscha-

anschauen jr/vnd nicht ein anderer. Zu alle beide gehört es aber / das die leibe der todten bey vns auff die Kirch höffe/vnd jn die Kirchen begraben werden/ auff das die lebendigen/ jhrer aufferstehung halben bekrefftiget werden/ vnd
Hebr: 13. vorstehen mügen/das die selbigen todten von d gemeinschafft der Kirchen / nit ausgeschlossen seint. Ich vbergehe das wir jn den begengnussē ermanet werden/ das wir alhie keine bleibende stelle haben/vnd mussen derhalben also nit gros achten auff dieses lebens nutz vnd schaden/vnd nach jennem zukūfftigē vnsterblichen/ himlischē vnd seheligen lebē/seufftzen/vnd mit allem vleis streben. Vber das auch/ weil vns nit vnbewust ist / das jn diesem leben ohne Sunde kaum kan gelebt werden/Gott aber nicht allein guttig vñ barmhertzig/sondern auch ein gerechter richter ist/So helffen wir dem verstorbenen/wan wir seinen Leichnam zu grabe bringen/mit vnserem gebete vnd Opffer/damit Gott seine mackel ab wische/ so jm jrgents etwas von Jrdischen beschweissungen ist anhangen blieben/vnd jme die ewige ruhe mit seinen heiligen vorgünne. Dan ob wol Gott mit dem Blutte seines eingebornē Sons versönet/vnd durch den brauch der Sacrament mit vns wiederumb gefraündet / enthelt nicht jm zorn seine Barmhertzigkeit/ doch so schenck vnd vorgibt er nicht als balde dem

menschen mit den Sünden auch gentzlich alle straffen / so auff die Sünden gehören (welchs mit Exempeln aus heiliger schrifft getzogē/kan bewiesen werden) lest auch nichts befleckts od̄ vnreines / oder das so grewel vnd lugen thutt jn jenes himlische Jerusalem eingehen. Derhalben so ists seiner gerechtigkeit / die der Barmhertzigkeit zugestellet ist / gemes/ vnd nicht zu zweiffeln / das auch nach ausgange dieses lebens/ mit etzlichen zeitlichen straffen/ vnd fegefeur abgewaschen werden / die besudlung der Sünden/mit denen man sich jn diesem leben besudelt/ vnd doch nicht genungsam durch bus vnd genugthuung verbusset / wo anders der sterbende aus Gottes genadē nicht gentzlichen gefallen/oder wo er sie verlohren hette/wiederumb erwerben vñ bekommen: Dieselbigen straffen aber werden mit gebetē/Almosen/Messen vnd anderē Gottseheligen wercken der Lebendigē gelindert/verkürtzet/vñ entlichen hinweg genommen: Welchs also vom heiligen Ambrosio Augustino/Hieronimo/Chrisostomo/ Cyrillo/Bede Alexandrino/vñ Jerosolimitano/Cypriano/Dionisio Areopagitta/ vnd von vielen anderen Heyligen Vätern vnd Concilien / jn schrifft verfast ist/ vnd die Catholische Kirche hat es nicht ohne zeugknus Gottes worts stets

Apoca: 21.

Augu: de cura pro mort. Enchir. Cap. 69. & ho: de ciui. Dei. lib: 20. Ambr: in Luc Cap. 12. & in fune: Theodosii &c. Hier: in Math Cap. 5.

gegleubet: aus welchem das eins ist/von Juda Machabeo/das er zwelff Tausent dragmen silbers gen Jerusalem geschickt das man dauon Opffertte Gott ein Opffer fur die Sünde der verstorbenen: Ja der ertz Ketzer zu vnsern zeiten Lutherus * bekennet es an einem ort selber/ da er es nicht alleine gleube / sondern wisse es auch gewis das ein fegfeur sey/vnd das der lebendigen gebet/ fasten Almosen/Opfer/ zusteur komme den Seelen/so dorinne Pein leiden/ vñ nimpt an die schrifften/so zu bekrefftigen dasselbige angetzogen werden: vñ straffet die Picarden vñ Behemen / welche das wiederspiel hart hilten. Es ist auch der * Zwingel nicht darwieder das man fur die todten bitte. Doraus dan notwendig folgett / das Irgent ein ortt sey fur die Seelen/ ausserhalbe dem himmel vñ d helle da den selben mit vnserem gebet kan geholffen werden: Dan in der helle ist keine erlösung. Nu thut aber nicht alleine dem Merterer / wie Augustinus sagt/ sondern auch einem Jeglichē der jn der himlischen Sehelig keit ist/der jenige ein verkleinerung vnd vnrecht der fur jn bitter. Derhalben weil wieder fur die/welche jn d hellen/nach fur die/welche jm himmel seint/gebetten wirt/so ist es vonnötē/das die jm fegefeur vñ zeitlichen peinen verhalten werden/fur welche man jn der Catholischen Kirchen/nun von

Chry:hom 69 Ad pop. Antioch: & ad Phil:ho: 8. &c Cyril: Alex: in Leuit. ca. 3. Cyr: Iero: Catech: mist: 5. Cypr. contra Iul: lib. 3 ca. 57 & de lapſ. Dioniſ. Hier: Eccle: Cap: 7. Cōci: Carth 4 Concil: Florēt Lucæ 12. Math: 5 & 12. Phil. 2. Apoca: 5. 2. Macha: 12. * Luthe: in di Lipſ: in decla. quorūdā arti. in reſ: conclusione 15. In cap. fid chr. vltim ædition * Zuing. ar. 6 Augu: de verbo Apoſt: ſerm: 17. Augu: de cura pro mort.

der Apostel zeit her bittet. Wiewol wir aber auch daheime fur einen todten beten können/ doch wen wir jn anschauūge der Leiche/an das gemeine ehelendt gedencken/werden wir hitzig vñ hefftiger zu Betten angereitzet. Vnd das gemein Gebete vieler/ist bey Gott desto krefftiger nicht anders/als wie die arbeit/da viel Ochsen zu gleich ein joch ziehen. Ein sehr schöner vnd güldener spruch ist des heyligen Chrisostomi/ dis ist nicht vergeblichen von den Aposteln verordenet/das jn der erschreklichen geheimnüssen gedechtnus gehalten wurde/ derer/so vorschieden/ dan sie wol wissen/ das jnen doraus viel gewin/viel nutz zukomme/ dan wan das gantze volck alda stehet/mit ausgeracktten henden/ die Priesterliche völle / vnd das erschreckliche Opffer furgelegt wirt/wie solten wir Gott nit erweichen/wan wir fur sie bitten. Weil dem nu also ist/Allergeliebsten Brüder vnd Schwester so sollen vns nicht bewegen / die Ketzer/ welche von einem Ario einem Arianer (der fur 1200 jaren gelebet / vnd von der Catholischen Kirchen/mit seiner Lehr verdampt ist worden) Ihren vrsprung genommen/ vnnütze geschwetze vnd gespötre. Es sol vns aber bewegen / die Christliche liebe (welche nicht mit diesem leben sich endet/sondern gehöret auch zu dehnen/die jm glauben/vnd gemeinschafft der Kirchen ab-

Chry: ho: 69. ad pop: Antioch.

geschieden seint) das wir diesem abgestorbenen Bruder oder Schwester/ mit Gottseligem vñ andechtigem gebete helffen/vnd der Götlichen güttigkeit befelen/damit er jn/oder sie/nicht jn seinem zorn straffe/vnd jn seinem grimme züch-
Psal: 37. tige/sondern von den Banden seiner Sünden/ vnd verdienten straffen genediglichen entbinde vnd mache jnenn teilhafftig der Sehligkeit vñ herligkeit / seines eingebornen Sohnes / vnd aller Heyligen/die seine geistlicher leib seint/wel ches leibes lebendiges gliedtmas er oder sie ge-wehsen ist / durch denselben Christum vnseren Herren vnd Heylandt/ AMEN.

Nach diesem mag der Pfarher sagen/vom Geschle-chte/Stande/ vnd leben/des vorstorbenen/ vnd jn lo-ben/wo er es mit warheit thuen kan/er geswiege auch seiner laster nicht gentzlichen. Aber doch so beruhre ehr die lindiglichen/damit nicht weder die freünde/ nach die zuhorer geergeret werden.

Gedruckt zu Krakaw/
Jn Nicklas Scharffenbergers Drukerej/
Jm 1570. Jar.

